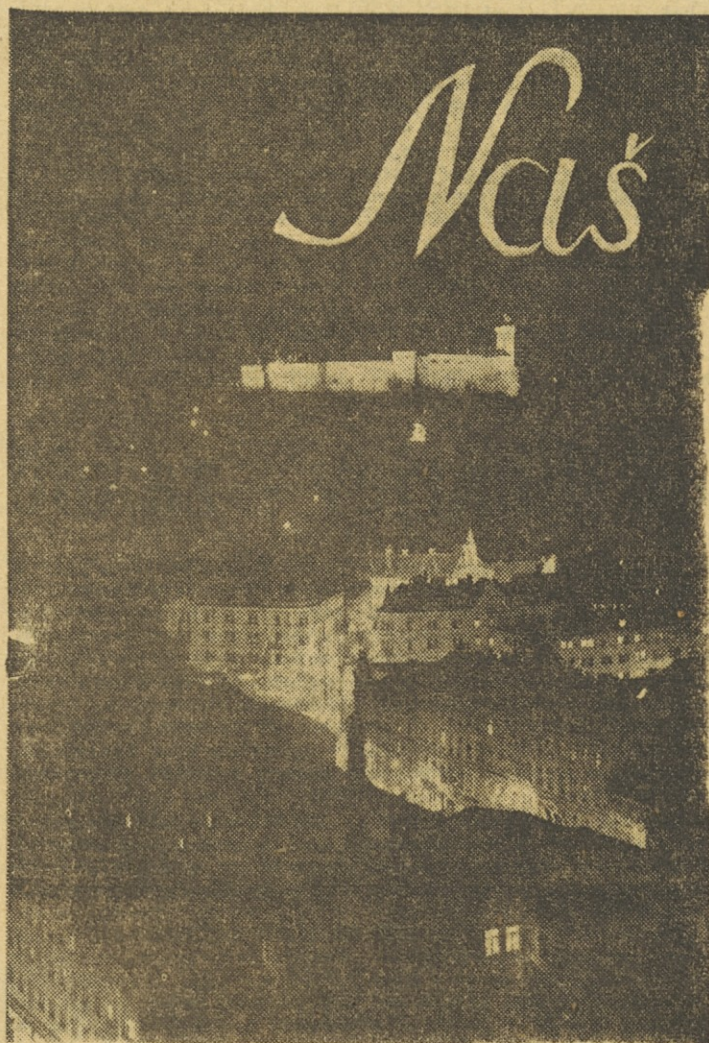

DELAVSKA ENOTNOST

GLASILO SINDIKATOV SLOVENIJE • ŠTEV. 18—19 • 28. APRILA 1958 • LETO XVII. • CENA 20 DIN

PROLETARCI VSEH DEŽEL, ZDRUŽITE SE!

MANIFEST

VSAK IZMED NAS VE — CEPRAV JE TO PROGRAM ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE — DA JE LAHKO TA URESNICE SAMO Z ROKAMI VSEH DELOVNIH LJUDI NAŠE DOMOVINE. ZATO JE ZDAJ VELIKA NALOGA KOMUNISTOV, DA PRIBLIŽAJO PROGRAM VSAKEMU DELOV- NEMU ČLOVEKU TAKO, DA BO VSAK POSTAL ZAVEDEN BOREC ZA NJEGOVO URESNICEV.

ZE SAMO DEJSVO, DA SMO LAHKO TAKO POSPLOSILI IZKUSNJE NAŠEGA LASTNEGA BOJA ZA SOCIALIZEM, KAKOR TUDI IZKUSNJE SOCIALISTIČNE IZGRADNJE V DRUGIH DEŽELAH IN DALI NA TEJ PODLAGI KONKRET- NE PERSPEKTIVE ZA NASLEDNJE ODOBJE NAŠEGA BOJA, KAŽE, DA JE NAŠA REVOLUCIJA ŽE PRESLA DOBO USTVARJANJA OSNOVNIH MATERIALNIH, POLITIČNI IN IDEJNIH TEMELJEV SOCIALISTIČNE IZGRADNJE IN DA JE ŽE GLOBOKO STOPILA V FAZO KONKRETNE IZGRAD- NJE SOCIALISTIČNIH ODNOSOV, NOVIH ODNOSOV MED LJUDMI.

Edvard Kardelj
o novem programu ZKJ

V DNEH SEDMEGA KONGRESA ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE OD PONEDELJKA DO SOBOTE SE JE LJUBLJANA SVEČANO ODELA. PO VSEM MESTU SO PLAPOLALE RDEČE PROLETARSKÉ ZASTAVE, PONOČI PA JE BILA BOGATO RAZSVETLJENA. ODPRTIH ROK JE SPREJELA DELEGATE IZ VSEH KRAJEV NAŠE DOMOVINE, POZDRAVILA GOSTE IZ DALJNIH DEŽEL.

Kaj naj zapiše reporter ure, največ dan potem, ko se je končal VII. kongres Zveze komunistov Jugoslavije? Preveč je vtisov, preveč navdušenja, spontane in iz srca prihajajočega pozdravljanja in — kar je najvažnejše, prebogata je vsebina, da bi lahko pero izluščilo vse najlepše in najbolj pomembno. Vendar...

Ko je stopil generalni sekretar tovariš Tito pred delegate in goste — v veliki kongresni dvorani jih je bilo zbranih nekaj več kot dva tisoč — je moral čakati. Zaman se je nekajkrat z gestami zahvaljeval za pozdrave in zaman je nova poskušal spregovoriti. Delegati, ki jih je izvolilo sedem sto petinpetdeset tisoč komunistov, so izpolnili tudi naročilo »Pozdravite nam Tita!«. Pozdrav se je preli v močeno »Internacionalo«.

Sele čez več kot deset minut je lahko tovariš Tito dejal: »Otvorjam sedmi kongres Zveze komunistov Jugoslavije...«

Generalni sekretar je govoril dopoldne in po odmoru pozno v večer. Dvorana je poslušala in razmišljala. Zunanji izraz razmišljanja so bili aplavzi. Niso vsi enaki in ni potreben tenak posluš, da ujame njih pomen. Tovarš Tito je govoril tudi o pomanjkljivosti v delu komunistov. Komunisti morajo globlje razumeti družbeno gibanje. Kar vedo, je še premalo. Tovarš Tito je govoril tudi o napakah in delegati so z aplavzom potrdili, da se strinjajo z njegovo kritiko, da jo sprejemajo in da bodo skušali tudi te pomanjkljivosti odpraviti.

Kako gromovito so pozdravili misli, da odnosov in spornih vprašanj med narodi ni moč reševati s silo. Nasilje je nevarnost za mir. Delitev sveta na bloke — namesto gospodarske enotnosti in plodnega mednarodnega sodelovanja — narodom škoduje. Skrajni čas je, da preneha tekmovalnost v oboroževanju in da vse države ustavijo poskuse z jedrskim orožjem. Mogoča je samo izbira med dvema možnostima: ali vojna ali mirno reševanje mednarodnih vprašanj. Velikanska večina narodov na svetu si želi miru.

Nalog, ki jih bo treba opraviti že v bližnji prihodnosti, ni malo. Tovarš Tito je govoril o nalogah in delegati so sprejeli dolžnosti, da jih s sto tisoč komunisti in milijoni članov Socialistične zveze izpolnijo.

Tovarš Tito je nakazal pot k novemu napredku, delegati so odgovorili: Druže Tito mi ti se kunemo, da sa tvoga puta ne ekrenemo... Tisoč osem sto delegatov je nekajkrat zapelo pesem, ki je spremljala jugoslovanske komuniste in partizane v najtežjih dneh revolucionarnega boja.

KONGRES SE JE ZAČEL V TOREK TOČNO OB DESETI URI IN SE GA JE UDELEŽILO 1795 DELEGATOV IN VEČ STO GOSTOV. — V PRVI VRSTI SEDE OD LEVE PROTI DESNI: EDVARD KARDELJ, PETAR STAMBOLIĆ, SVETOSAR VUKMANOVIĆ IN ALEKSANDER RANKOVIĆ

KOMUNISTIČNA PARTIJA OZIROMA ZVEZA KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE SE JE V SVOJI SLAVNI ZGODOVINI ZMEROM RAVNALA PO NAJGLOBLJIH KORISTIH DELAVSKEGA RAZREDA IN DELOVNEGA LJUDSTVA TER SE BORILA IN PREMAGOVALA RAZNE, DOSTIKRAT OGROMNE TEŽAVE NA POTI NAŠEGA SODOBNEGA NACIONALNEGA IN SOCIALNEGA RAZVOJA.

Aleksander Ranković

Nihče nas ni mogel odvračati od boja za socialistično in neodvisno Jugoslavijo. Tudi v dneh najhujšega zunanjega pritiska se nismo odrekli naši poti v socializem. Zda pa slišimo, da »sedimo na dveh stolih« in da se »prilazujemo ter krivimo hrbtenico pred imperialisti zaradi njihovih pokvarjenih blaga«. Ves boj jugoslovanskih narodov pod vodstvom Zveze komunistov je bil protimperialističen. Socialistična Jugoslavija je plod tega boja... Komunisti in jugoslovanski narodi niso sedeli na dveh stolih in se niso prodajali fašizmu, niso se sprijaznili z njimi, kakor se tudi leta 1948 niso nikomur prodali... Branijo svoje pravice in koristi svoje dežele, svobodo, neodvisnost in socialistični razvoj.

Takse »kritike« žalijo slehernega borca osvobodilnega boja in slehernega našega delavca, ki je gradil težko industrijo — materialno osnovo našega socialističnega razvoja — prav zaradi podobnih »kritik« v preteklosti v veliko težjih pogojih, kot bi jo sicer. Če se kdo ne strinja z našim programom, če so med nami in drugimi ideološke razlike, to ne bi smelo vplivati na prijateljski razvoj meddržavnih stikov z deželami, ki grade socializem.

Za razliko od prejšnjih kongresov je VII. kongres delal v treh komisijah. S tem je bila omogočena veliko osebnejša razprava. Govorilo je okoli 125 delegatov.

Razprava je pokazala moč

PROLETARI SVIH ZEMALJ
UJEDINITE SE!

INTERNACIONALIZEM PREDVSEM OBVEZUJE DELAVSKI RAZRED, DA V SVOJI DRŽAVI VZTRAJNO RAZVIJA VSE OBLIKE REVOLUCIONARNEGA DELA, KO SE NIMA V ROKAH OBLASTI, IN VSE OBLIKE USTVARJALNEGA DELA PRI IZGRAJEVANJU SOCIALIZMA, KO ŽE IMA OBLAST V ROKAH. INTERNACIONALIZEM POMENI SPOSTOVANJE ENAKOPRAVNIH ODNOSOV IN USTVARJANJE TOVARISKIH RAZMERIJ DO DRŽAV, KI GRADE SOCIALIZEM, TER DO VSEH KOMUNISTIČNIH IN NAPREDNIH STRANK IZVEN SOCIALISTIČNIH DRŽAV. INTERNACIONALIZEM SE NE MORE RAZDELITI NA MANJŠA IN ŠIRŠA PODROČJA, NA BLOKOVSKI IN NEBLOKOVSKI, KER JE SVETOVEN V POMENU ŠIRJENJA ZNANOSTI MARKSIZMA-LENINIZMA IN NJEGOVEGA PRAKTIČNEGA URESNICE- NJA. INTERNACIONALIZEM JE TOREJ PRAKSA IN NE BESEDE IN PROPAGANDA. TO BI MORALI VEDNO IMETI PRED OČMI TISTI, KI HOČEJO PODELEJVATI NAZIVA INTERNACIONALIST ALI NEINTERNACIONALIST.

TITO

programa. Komisija za program je že pred kongresom sprejela mnogo dopolnilnih popravkov. Tudi med kongresom so kolektivni nadaljevali z razpravami. O programu so govorili: TO JE NAŠ MANIFEST! Ta začrtava naše cilje, našo akcijo.

Pet dni je bila Ljubljana središče pozornosti doma in po svetu. Tridesetdeset tujih in

lektivov je poslalo temu posvetu pozdravne brzojavke, resolucije in pisma. V njih tudi sporočajo, da bodo skrbno proučili bogato gradivo VII. kongresa. Le-to bo proizvajalcem vsakega koraka, osnovni priročnik pri njihovem delu na vseh področjih javnega, političnega in gospodarskega življenja. Ob proučevanju tega gradiva in uresničevanju nalog VII. kongresa bodo postali delavci še

Za delavski praznik
1. maj čestitata
vsem članom
in kolektivom

REPUBLIKI SVET
SINDIKATOV SLOVENIJE
IN DELAVSKA ENOTNOST

več kot sto petdeset domačih novinarjev je obveščalo javnost o poteku kongresa. V preteklem tednu se je misel kongresa razširjala prek sestankov v tisočih kolektivih na vse naše proizvajalce. Šest tisoč in še več ko-

bolj samostojni usmerjevalci svojih življenjskih pogojev.

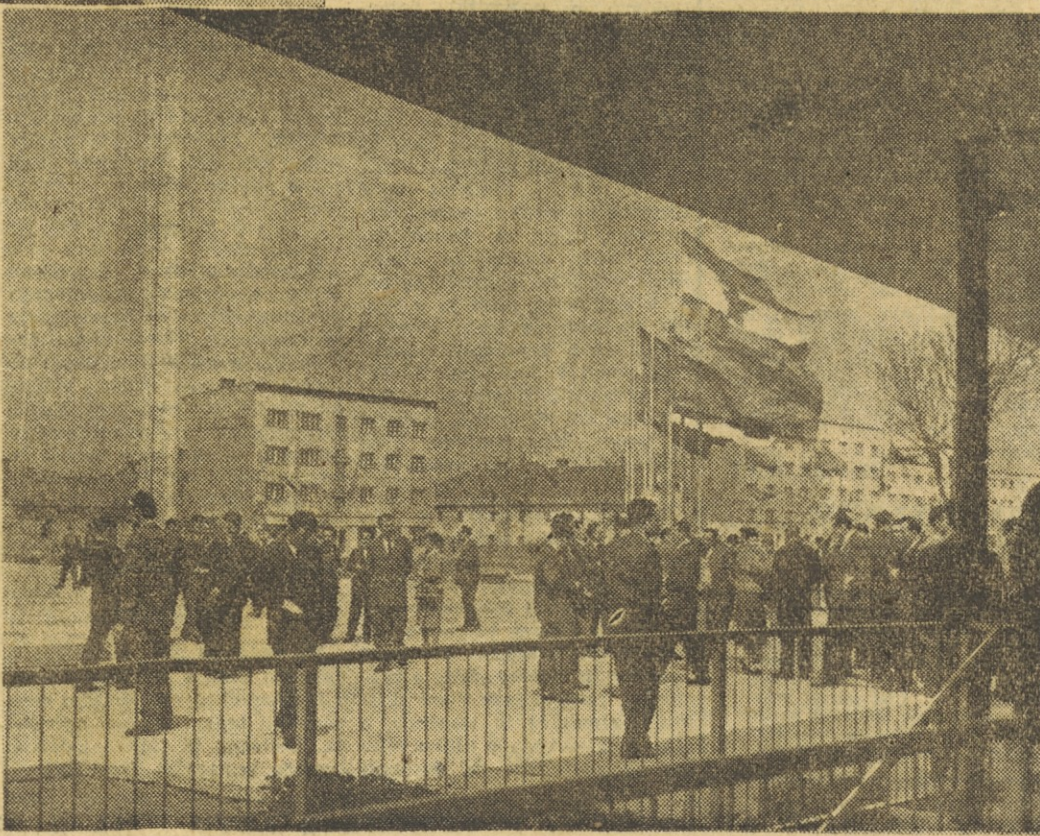
Če zapišemo, da je Ljubljana doživela kongres, ki bo prinesel nov polet pri delu in še globlje in širše rast socializma v naši deželi, je to resnična, a vendarle preskromna beležka o kongresu, kajti mimo je dogodek, čigar pomembnost bo lahko docela oceniti šele čez čas.

Razvite delavske zastave s katerimi smo okrasili kongresno mesto in jih izobesili v vseh krajih države, pa ne bomo še povili, kajti čez nekaj dni praznujemo znova.

Dan dela, prvi maj — bomo preživel v zavesti, da smo pred nekaj dnevi sprejeli naš manifest, ki nas bo vodil po dolgi poti v nove delovne zmage in kreplil še tesnejše sodelovanje med delavci vsake dežele.

V ponedeljek, dan pred tem, ko so se delegati prvič zbrali na ploščadi pred kongresno dvorano, so po gredah posejali žito. V soboto, ko so delegati navdušeno pozdravljali nov Centralni komite in Tita, so bile gradice zelene. Žito je vsakilo. M. S.

OBČINSKI LJUDSKI ODBOR LJUBLJANSKE OBČINE BEŽIGRAD JE SKLENIL, DA SE TRG PRED GOSPODARSKIM RAZSTAVISCEM IMENUJE OSLEJ TRG VII. KONGRESA ZKJ

Šola mladih proizvajalcev

V delovnih kolektivih si na različne načine prizadevajo, da bi vključili mlade proizvajalce in vse delavce v upravljanje. Med poslednje najuspešnejše oblike prištevamo klube mladih proizvajalcev, ki delujejo v okviru organizacije Ljudske mladine. Ti klubi rešujejo proizvodne probleme in vzgajajo mladino v delavskem in družbenem upravljanju. V Sloveniji deluje trenutno 72 klubov mladih proizvajalcev s 3750 članov, ki so pri svojem delu dosegli že lepe uspehe.

Klub mladih proizvajalcev Strojne tovarne Trbovlje je izvedel med mladimi delavci anketo o normah, akordih, premijah in o načinu delitve dohodkov. Zasedanja delavskega sveta v tem podjetju delujejo trenutno 72 klubov mladih proizvajalcev s 3750 članov, ki so pri svojem delu dosegli že lepe uspehe.

V tovarni »Stol« Duplica so imeli za člane kluba že več predavateljev, zlasti pa so uspešno razpravljali, na katerih so se doslej pogovarjali o tarifnem pravilniku, o novem zakonu o delovnih razmerjih, o delitvi dohodka in o drugih proizvodnih vprašanjih. Tudi v tem podjetju so mladinci že predlagali nekaj izboljšav in delavski svet je njihove predloge v celoti upošteval.

Klub mladih proizvajalcev v »Litostroju« poznajo tudi drugod, saj ga vedno obiskujejo mladinci iz drugih podjetij, da bi izmenjali izkušnje. Tudi v tem klubu imajo razen predavanj živahne razprave, del na organiziranju po skupinah. Dober sistem dela jim je omogočil, da so lahko poslali organom upravljanja nekaj tehničnih predlogov, kako naj bi prodajali malico v podjetju, za smotnejše izkoriščanje delovnega časa, predlagali pa so tudi nekaj ukrepov za boljšo organizacijo sej delavskega sveta.

Klub mladih proizvajalcev jeseniške železarnice je v zadnjem času podrobneje proučil dejavnost mlade tehnične inteligence v proizvodnji in zlasti se v družbenem življenju. Med mladimi inženirji in tehniki so izvedli anketo, ki je pokazala, da večina ne sodeluje aktivno v družbenem življenju. Ključna vprašanja, ki jih bodo vključili v delo kluba mladih proizvajalcev.

Mnogo je še dobrih klubov, ki prizadevno obravnavajo najvažnejše gospodarske probleme v kolektivu, in zanimivo je, da

Nov klub mladih proizvajalcev

Prejšnjo nedeljo je mladinski aktiv Mariborske tekstilne tovarne ustanovil klub mladih proizvajalcev. V tej tovarni je veliko mladih delavcev, italijanski predik. Po osem ur prebijejo na svojem delovnem mestu, svoje tovarne pa pravzaprav še ne poznajo. Malokateri ve, da MTT proizvaja letno 23 milijonov kvadratnih metrov tkanin, 3.800.000 kg preje itd. Mladi delavci prav tako slabo poznajo tovarniške probleme, proizvodne postopke in vprašanja, ki zadevajo organizacijo dela. Mnogi izmed mladih proizvajalcev pa bodo, če ne letos, pa prihodnje leto postali člani obratnega ali osrednjega delavskega sveta. Čimveč bodo znali, tem lažje in boljše bodo upravljali. Prav zaradi tega so ustanovili svoj klub mladih proizvajalcev. Sprejeli so že statut in delovni program, ki temelji na treh glavnih oblikah dela. Prirejali bodo politično-ekonomsko predavanja, strokovna predavanja in ekskurzije. Klub vodi pet odbornikov. K delu bodo skušali pritegniti tudi starejše člane kolektiva, predvsem vodilni kader, da bi mladinci posredovali svoje izkušnje. Vsi mladi delavci in delavke bi si radi razširili obzorje, potrebo jim je le znanje primerno posredovati.

M. S. Marijan Rožič

DELAVSKA ENOTNOST

Glasilo sindikatov Slovenije. — Izdaja Republiški svet Zveze sindikatov za Slovenijo. — Odgovorni urednik Ivo Tavčar. — Tisk: Glasilnica podjetja »Slovenski poročevalci« v Ljubljani. — Nastav uredništva in uprave: Ljubljana, Cankarjeva ulica 3, poštni predal 284. — Telefon uredništva 32-538, uprave 30-046, skupni za uredništvo in upravo 32-031. — Račun pri Mesni hranilnici v Ljubljani 601-606-1221. — List izhaja vsak petek. — Rokopisov ne vračamo. — Posamezna številka stane 20 dinarjev. — Naročnina v predplačilu je mesečna 80 dinarjev, četrtletna 240 dinarjev, polletna 480 dinarjev in letošnja 900 din.

Nenavadna odpoved

Pred tedni, točneje 8. aprila, je Florijan Horvat, dosedanj skladničnik gradbenega obrtnega podjetja »Graditelj« v Beltincih dobil odločbo o odpovedi delovnega razmerja. V obrazložitvi je med drugim dobesedno zapisano: »Občinski ljudski odbor Beltinci je zahteval od direktorja, naj imenovanega takoj odpusti iz službe, ker se je na prejšnjem mestu (pri istem podjetju, op. pisca) zaračunavalo več materiala, kot je bilo

skih zgradbah, kot je bilo zgrajenih. S tem se imenovanemu daje 1. aprila 1958 enomesečna odpoved. Beltinci, dne 8. aprila 1958. (Podpis direktorja).«

Tovariš Horvat se je zoper odločbo pritožil. Ne vemo, ali bo delavski svet pritožbi ugodil ali ne. Vsekakor pa je omenjena odpovedna odločba tako čudna, da si jo bomo podrobneje ogledali.

Predvsem je zanimiv motiv odpovedi. »Na prejšnjem delovnem mestu se je zaračunavalo več materiala kot je bilo vgrajenega.« To je pomembno, da se ni odpustil skladničnik sam okoliščam, pač pa je to delal »v korist podjetja«. To pa meče slabo luč na celotno podjetje in poraja vprašanje — kako sploh gospodarji v gradbenem podjetju »Graditelj« v Beltincih. Ali direktorja tega podjetja to sploh ne zadeva in ali je to stvar (in nepravilnosti) urejena že s tem, če je direktor odpovedal delavcu, ki je svoje delo opravljal po navodilih in naročilih nadrejenih? Kaže, da direktor in delavski svet, ki bi moral v prvi vrsti skrbeti za dobro in pravilno gospodarjenje, tega nista upoštevala in da tudi občinski ljudski odbor ni pogledal dejstvom v oči.

In če je kaj krivde na skladničniku, bi moral delavski svet »Graditelja« prej, preden je prišlo do te odpovedi, uvesti disciplinski postopek, raziskati vzroke in če je skladničnik res kriv, izreči disciplinsko kazen. Toda tega ni storil. Niti ni poklical delavca na

zagovor. Se enkrat pa poudarjamo, da skladničnik vendar mora izdati material iz skladišča po dobavnih tehničnih vodstvih in če tega ni v redu opravljal, se to lahko ugotovi.

Omenjena odločba kaže tudi, da v tem pogledu ne upravlja delavski svet sam in da tudi pri odpovedi ne ravna po tako, kot predpisuje zakon. V tem primeru so delavci odpovedali na zahtevo občinskega ljudskega odbora. Sprejem in odpust delavcev pa je vendar stvar samih upravljalcev podjetja, tudi občinski ljudski odbor nima pravice, da bi se vmešaval v to. Tako ravnanje lahko vzbudi pri delavcih nezaupanje in vodstvo podjetja in v delavsko upravljanje, češ da organ delavskega upravljanja ne odloča samostojno niti v takšni zadevi, kot je odpoved.

Zanimivo bi bilo vedeti, če je delavski organ podjetja sploh razpravljalo o odpovedi Horvatu ali pa je enostavno potrdil odločbo o odpovedi in jo utemeljil z zahtevo občinskega ljudskega odbora Beltinci. Delavski svet zagorske »Industrije gradbenega materiala« ali po domače zagorske apnenice je pred dvema letoma sklenil, da bosta Jože Tekavčič in Milan Repovž prejela študentsko v višini plače, ko bosta obiskovala apneničarsko mojstrsko šolo v Ljubljani.

Kolektiv »Javor« se pripravlja na dopust

Delavci iz podjetja »Javor« v Pivki bodo letos dopustovali v Selcah pri Crikvenici. Tam namreč pravkar dokončujejo šest weekend hišic. Hkrati bo lahko letovalo v tem lepem kraju ob morju okoli 20 ljudi. Zamisel je hvale vredna, vendar bo treba ljudi privaditi na resničen počitek, kajti dober del delavcev tega podjetja doslej ni bil navajen dopustovati ob morju ali v planinah. Prenekanje delavcev je med letnim dopustom obdeloval zemljo, namesto da bi si v naših letovskih krajih nabiral moč za jutrišnji delovni dan. M. S.

Tri sto tisoč dinarjev - za nič

Delavski svet zagorske »Industrije gradbenega materiala« ali po domače zagorske apnenice je pred dvema letoma sklenil, da bosta Jože Tekavčič in Milan Repovž prejela študentsko v višini plače, ko bosta obiskovala apneničarsko mojstrsko šolo v Ljubljani.

Zakaj je delavski svet sprejel tak sklep? Nedvomno zato, ker v podjetju manjka delavcev s podobno strokovno izobrazbo. Pomanjkanje je povsem razumljivo, kajti apneničarsko mojstrsko šolo so dobili gradbeniki šele pred dvema letoma. V tej šoli so tudi delavci iz drugih republik in je torej pomembna za vso državo.

Leonu Potokarju. Le-ta jima je odgovoril: »Za vaju nimamo drugega dela kot kurjenje peč. Letos ne bosta tako prakticirala kot lani.« Tovariša sta začudeno ostrmela. Kurjaškega dela se ne bi branila, saj sta ga že opravljala. Ne doumeta pa, zakaj ne bi opravljala svoji izpopolnjeni strokovni izobrazbi primernega dela.

In zakaj je delavski svet sklenil poslati prav ta dva tovariša v šolo? Nedvomno zato, ker sta bila dobra in vestna delavca. Jože Tekavčič dela v tem podjetju že več kot 15 let in je že doslej opravljal posle poslovdne, Milan Repovž pa je v podjetju zaposlen tudi že več kot 10 let.

Tovariša sta odšla v šolo in prejela vsak po 15.200 din študentske mesečno. Ko sta se lani po zaključnem prvem letniku vrnila v podjetje na »praksu«, da tako rečemo, sta do začetka šole nadomestovala poslovdne in predelavce, ko so bili ti na letnem dopustu.

Kaj bosta k takšni razmetitvi dejala delavski svet in kolektiv? Tovariša sta se šola iz sredstev podjetja, iz sredstev kolektiva? Za njune študentske izplačila že na 300.000 din. Kosta končala prvi letnik, sta lahko opravljala svoji izobrazbi primerno delo. Sedaj, ko sta zaključila že drugi letnik in je njuno strokovno znanje dokaj večje, pa naj — kurita peč!

Letos 15. aprila je bil zaključni drugi letnik apneničarske mojstrske šole. Tovariš Repovž ga je opravil z odličnim, tovariš Tekavčič pa s prav dobrim uspehom. Ko sta se vrnila iz šole, sta se zgledala pri vršilcu dolžnosti direktorja (prejšnjega direktorja so namreč razrešili).

Upano, da bo delavski svet stvar pravilno razsodil in tudi počil namestnika direktorja, da mora smotneje razmeščati ljudi na delovnih mestih.

P. D.

Zakaj neskladnosti?

Nov delavski svet v »Javorju« je prevzel dolžnosti

Delovni kolektiv tovarne vezanih plošč in furnirja »Javor« v Pivki je 28. marca izvolil 34-članski delavski svet. V nedeljo, 18. aprila, pa je bila prva predavanja. Stari delavski svet je po drobno poročal novim članom o gospodarjenju, o rasti proizvodnje in storilnosti, o obnovi podjetja itd. Razprava je bila živahna. Stari in novi člani delavskega sveta so razpravljali o stvari, ki zanima vse delavce tega podjetja, to je, zakaj iz leta

zviševalo cen končnim izdelkom. Cene surovinam pa so vsako leto narasle. Narasle so tudi nekateri izdatki, ki jih prejšnja leta ni bilo treba plačevati, rečimo prispevek za stanovanjski sklad, prispevek za kadre itd. Po sedanjih predpisih dobi podjetje komaj en odstotek deviz od izvoza, pred leti pa jih je ostalo podjetju precej več. Te in podobne stvari so seveda vplivale na neskladnost med dohodkom in naraščajočo proizvodnjo. Kako bo v bodoče? Člani kolektiva si obetajo, da bodo sedanji predpisi o kontroli cen prispevali k temu, da ne bodo cene lesa rasle v nedogled. Seveda za to bodo morale poskrbeti tudi pristojne gosdarske poslovne zveze. V razpravi so člani delavskega sveta govorili o poslovanju posameznih gosdarskih poslovnih zvez, ki zvišujejo ceno lesa tudi nad tisoč dinarjev za kubični meter. Vprašujejo se, ali je smisel poslovnih zvez res samo v zviševanju cen.

Tudi o stanovanjski stiski so se menili. Člani delavskega sveta sodijo, da bo treba še pospešiti gradnjo stanovanj. Stanovanja naj bi gradili pri vseh treh obratih. Prav te dni se je vodstvo podjetja dogovarjalo za zemljišče, kjer bodo gradili nova stanovanja.

Kot je videti, bo imel novi delavski svet precej dela. Njegovo delo bo uspešno, če bo v upravljanju sodeloval ves kolektiv in če bo kolektiv tesno povezan z občinskim ljudskim odborom.

M. S.

RAZGOVORI O DELAVSKEM IN DRUŽBENEM UPRAVLJANJU

Priročna zbirka za naše upravljavce

Zavod za izobraževanje o delavskem in družbenem upravljanju v Ljubljani je v založbi »Gospodarskega vestnika« začel izdajati posebno zbirko razprav o teh vprašanjih. Zbirka nosi naslov: »Razgovori o delavskem in družbenem upravljanju«.

Doslej so izšli v tej zbirki že trije zvezki. Prvi ima naslov »O delu delavskih svetov«. Na 36 straneh so opisane naloge, organizacija, odnos, vloga itd. delavskih svetov v našem družbenem upravljanju. Drugi zvezek govori o temi »Podjetje in komunizem«. Podjetje in komunizem sta v družbi skupnosti. Obširna razprava je namenjena zlasti udeležencem in predavateljem seminarjev, ki jih prireja tovarne, zadruge, občinski izobraževalni centri, okrajne in občinske ljudske univerze.

Tretji zvezek vsebuje študijsko gradivo o zborih proizvajalcev. Na 36 straneh so prikazani zbori proizvajalcev v našem družbenopolitičnem razvoju, njihova ekonomska funkcija, politična funkcija itd.

Pripravljajo pa še knjižico o šolskih odborih. Kakor vidimo, je zbirka prav zanimiva in bo koristila vsakomur, posebno pa tistim, ki aktivno sodelujejo v organih družbenega upravljanja.

C. K.

Nesreči bi se lahko izognili, če...

Ali so v podjetju »Transport« dovolj poskrbeli za varnost pri delu? — Tragična smrt Franca Jelenika

Visoko naložene vreče z rižem so začele pravi taktir drseti, ko se je skladiščnik Franc Jelenik mudil pred njimi. Nesreči se ni mogel več izogniti in vreče so ga zasule. Ponesrečenca so odpeljali v bolnišnico. Tako je zapisano v poročilu mariborskega podjetja »Transport« o tej nesreči. Drugi

gi skladiščnik Lojze Klinar pa o tej nezgodi takole pripoveduje:

Visoko naložene vreče z rižem so se naslanjale na prav tako visoko naložene bale lesne volne. V trenutku, ko je Jelenik stopil k vrečam z rižem, so delavci odstranjevali bale z lesno volno. Vreče z rižem so zgubile ravnotežje in zdrsele na Jelenika. Druga dva skladiščna delavca je vrglo ostale proč, k sreči pa sta ostala neposkodovana.

V bolnišnici so ugotovili, da ima ponesrečenec strti prsni koš in druge notranje poškodbe. V bolnišnici so ga 29. marca operirali. Po operaciji se je sprva dobro počutil, nenadoma pa mu je postalo slabo in je umrl.

Primerjajmo obe izjavi, podjetja in Lojzeta Klinarja. V prvem primeru so se vreče z rižem same sesule, v drugem primeru pa je prišlo do nesreče zato, ker so delavci odstranili bale z lesno volno. Poročili se torej bistveno razlikujeta. Zdi se mi, da so v podjetju premalo poskrbeli za delovno varnost.

Ob podobnih nesrečah, ki jih ni malo, radi tožimo, da bi denarnih sredstev za razne zaščitne naprave. Večkrat pozabljamo, da bi se nesreči zlahka izognili, če bi bili malo bolj premišljeni. Prav naš primer to potrjuje.

Anton Bratnar.

SKRB JESENISKE ŽELEZARNE ZA ODDIH DELAVCA

Jeseniški železarji so letos zares poskrbeli za to, da bodo člani njihovega kolektiva in njihovi svojci čim prijetneje preživeli svoj letni dopust. Letovali bodo lahko v hotelu »Otokar Keršovani« v Opatiji, v domu kovinarjev v Crikvenici, v Barbatu na otoku Rabu, na barbenju v Biogradu na moru in na Mežakli.

Kranjski motivi

Kranj, aprila

Kranj... Mesto ob sotočju bistre Save in hitre Kokre. Prešerno mesto. Gorenjska metropola.

Kranj je delavsko mesto. Mesto polno tovarniških dimnikov, svetlih pa tudi še temnih tovarniških dvoran, mesto, kjer je na vsakem koraku čuti utrip tovarniških strojev in tisočev pridnih rok, ki ustvarjajo milijarde.

Mnogo delavcev je v tem mestu. Več tisoč. Iz leta v leto jih je več. In prav delavci dajejo pečat življenju celotnega mesta.

Vnanja podoba Kranja se iz dneva v dan ob dveh popoldne ali ob šestih zvečer ali pa ob desetih zvečer, prav nič ne razlikuje. Skoraj vedno je enaka. Zlasti sedaj, ko se pomladne sapice vse bolj trmasto zaganjajo v zadnje zaplate snega po rebratih okoliških gora in hribov.

Z vseh strani se zgrinjajo de-

lavci v mesto. Z avtobusi, z vlakci, največ pa s kolesi.

To je za oko tujca malce nenavaden prizor...

Najlepše bi bilo seveda, če bi bili recimo v helikopterju nekje nad Savskim mostom. Od tam, iz zraka, bi se nam nudil nedvomno najlepši pogled na »Kranj ob dveh«. Nekaj minut pred drugo uro bi videli, kako hiti reka kolesarjev proti tovarnam, na svoja delovna mesta za stroji.

In potem, točno ob dveh zavriška prva tovarniška sirena. Kak drobec sekunde za njo še druge, kot bi bile ljubosumne nanjo, da jih je prehitela. Takrat je mesto kot bi izumrlo, vendar le za hip. Za nekaj minut... Potem pa reka delavcev, ki hito domov.

...Toda helikopterja nimamo, zato raje ostanimo kar na tleh. Postavimo se na križišče na vrhu Jelenovega klanca, ali na

Savskem bregu ali pa na vrhu glavne, kockaste ceste v Strazišču. In ne veš, od kod je videti to vsakdanje življenje živopisneje. Pešci, kolesarji, avtobusi. Kdo bo hitrejši? Komu se bolj mudi? Minute, vsaj zdi se tako, so vsakomur dragocene.

Tri tisoč in več ljudi se vozi vsak dan na delo v Kranj. Večina, sedaj spomladi in poleti, s kolesi. In ni še dolgo tega, ko so se tudi pozimi. Zdi se več... Tovarne so kupile za svoje ljudi avtobuse in jim omogočile udoben prevoz na delo. Ceda je bolj se namreč uveljavlja spoznanje, da je v prvi vrsti od človeka odvisno, kolikšna bo proizvodnja. Zato mora biti delavec spočit, ko pride v tovarno pa tudi potem, po delu mu je treba, utrujenemu, pomagati. Prav je tako.

x x x

Pot do tovarne pa je kljub temu za nekatere daljša, pa čeprav avtobusi še kar hitro požirajo kilometre. Mnogi vstajajo že ob štirih pa tudi ob treh jutraj. Delovni dan se začne pač različno. Nato osem ur trdega dela. Za marsikoga pa se še le po delu začne problemi.

Milka dela s svojo prijateljico Anico pri istem stroju. Tudi z dela gresta običajno skupaj. Rimli sta navlekli vsaka svoje kolo. Utrujeni sta. Milkin misli so pri njenih dveh otrocih. Pri Marjančku in Jožici, ki mamico že čakata v vrtcu, da bo prišla ponje in jih odpeljala domov. Vsako jutro ju pelje v vrtce.

»Oh, sedaj pa po otroka«, je dejala prijateljci. »Tako sem utrujena, veš, da se mi nič ne ljubi. Pa vseeno že komaj čakam, da ju vidim.

»Kaj boš tarnala. Srečna si, da ju sploh lahko daš v vrtce.

Jaz svoje Metke ne morem dati. Pravijo, da je vrtce prepolno... In kje imaš otroka?« ji seže v besedo Milka.

»Pri sosedovih. So tako prijazni, dokler se z možem ne vrneva z dela. Plačam jim za to uslugo precej več, kot pa bi v vrtcu.

»Verjamem. — To je res nerodno.

»Pa še kako! — Kaj hočeš, ne gre drugače. Potrpeti moram... In takih kot sem jaz«, je čez čas dejala, »je še mnogo. Toda če ni prostora, ga ni! Z glavo ne moreš skozi zid!«

Pred leti je bilo v Kranju več vrtcev. Le stežka so shajali. Zato so mnoge ukinili. Sedaj sta le dva. Upravni odbor večjega vsak mesec posebej sklepa, koga bodo sprijeli v vrtce in za vse ni nikoli prostora.

»V vrtcu lahko brez skrbi pustiš otroka in veš, da se ne potepa po cestah, ko si v službi«, je rekla Milka.

»Toda v Kranju ni dovolj vrtcev!«

»Govorimo, da je treba ženo čim bolj razbremeniti skrbi in ji omogočiti zaposlitev, da bi se osamosvojila in izenačila z moškimi. Toda največkrat ostanejo le pri besedah. Pogled, prva zapreka je že vrtce. Da ne govorimo o tem, da te doma tako ali tako čaka cel kup dela.

V naši tovarni večkrat razpravljamo o težavah žena...« je bilo predse zamrmrala Milka. Potem sta še kramljali, kako bi bilo najbolj pametno, če bi več tovarn zbralo nekaj denarja, ki ga večkrat uporabijo za kaj nekoristne stvari. Pristavili bi ga k občinskemu »piskrčku«. Verjetno bi bil tako prej poln... Kdo ve, morebiti pa Milkin in Ankin glas tokrat ne bo naletel na gluha ušesa!

x x x

Janeza je prva pot po delu vodila v lekarno. Sinoči je bil prišel k njim zdravnik, ki so ga poklicali, ker je malega Milančka zvijalo v trebuhu. Vročino je imel. Zdravnik je napisal re-

cept in Janez je danes, ko se je vračal z dela, šel po zdravila. Pred lekarno je bila dolga vrsta. In tako je vsak dan, kajti v Kranju in vsej okolici je samo ena lekarna. Zavarovancev pa je več tisoč...

Jezil se je. Kaj se ne bi! Zelo se mu je že močno oglašal. In šele čez dobro uro bo doma...

V vrsti čakajočih je bilo še več delavcev iz drugih tovarn. Kramljali so si čas s kramljanjem. In Janez je njihovim pogovorom prisluhnil, sicer brez posebnega namena.

»Lačen sem, in ti?«
»Tudi... Komaj že čakam, da bo žena postavila predme kosilo.«

»Dolga je, veš, enajst ali dvajset ur, kolikor si vsak dan zdoma. Malica nikoli ne more nadomestiti kosila...«

»Pri nas je sedaj, nekaj me-

secev mnogo bolje, ko dobimo topli obrok med počitkom. Boleje kot nič! Ampak, dovolj pa le ni...«

»Ko že govoriva o tem, ti bom povedal, kaj snujejo v naši tovarni. Odkrito povedano — zelo sem se ogrel za to misel, ki jo je ne vem kdo že sprožil, čeprav imajo mnogi vrsto prigovorov in tudi predpisi, kot pravijo, niso prilagojeni temu.

Poslušaj: radi bi uvedli petdnevni delovni teden. Vsak dan bi delali po devet ur, opoldne pa bi imeli enourni odmor. V tovarniški menzi bi dobili dobro, okusno in kalorično kosilo. S tem bi, pravijo, — nekateri so to tudi že izračunali — dosegli dvoje: storilnost bi se kljub trem proizvodnim uram manj tedensko — povečala, hkrati pa bi rešili problem prehrane delavcev. Mnogi namreč jemo prvič šele ob pol štirih, štirih in celo ob petih popoldne. Razen

tega bi bila sobota prosta za vse močete sestanke in seje. Proizvodnja bi nemoteno tekla.

Pri nas bi se to dalo urediti, ker delamo samo v eni izmeni...«

Janez je poslušal in medtem že prišel na vrsto.

Ne bi mogli reči, da ni z zanimanjem vlekli na uro. Morda bi kaj takega lahko uvedli tudi pri njih, si je mislil. Ali vsaj začeli bi se lahko pogovarjati o tem, kot se v podjetju, o katerem je pripovedoval njegov tovariš, ki je stal za njim...

Janez bo mislil na to...

x x x

Pomlad je. Pomlad je zunaj, čutiš pa jo je tudi v srcih, v mislih, v željah. In v teh, pomladanskih dneh, se zdi ropot tovarniških strojev in kranjskih tovarnah še mnogo lepši, trdovratnejši in odločnejši...

Iztok Ausec

RAZSTAVA DOKUMENTOV O ZGODOVINI KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE

Velika dejanja na skromnih papirjih

vedujejo o zgodovini slovenskega delavskega razreda med obema vojnama, pravzaprav o delu zgodovine slovenskega naroda.

V počastitev VII. kongresa je Društvo arhivarskih delavcev Slovenije priredilo to zanimivo razstavo dokumentov o zgodovini Komunistične partije v Sloveniji.

Razstava je smotrno urejena po obdobjih. Obiskovalec se najprej zaustavi pred dokumenti, ki so razstavljeni pod naslovom »Leta revolucionarne situacije od 1919 do 1921«. Tu so dokumenti o ustanovitvi Socialistične delavske stranke za Slovenijo, ki jo pozdravljajo delavci in študenti. Slednji jo pozdravljajo »Kot edino resnično predstavništvo revolucije in čistega socializma« ter obljublajo, »da bodo z vsemi svojimi močmi moralno in materialno pomagali tej stranki v vseh njenih akcijah«. Vsa obiskovalca z zanimanjem prebere proglas Komunistične stranke Slovenije za volitve v Ustavotvorno skupščino, vsak se ustavi pred lepokom, ki poziva železničarje na velik shod 15. aprila 1920. leta, na katerem so proglasili znano stavko.

Komunistična stranka je iz meseca v mesec večala svoj vpliv; buržoazija pa se je upirala z vsemi močmi. Obistnili so izdali zloglasno »Obznanje« in postavili komunistično stranko izven zakona. Tedaj se prične simbolična usoda rdečega prapora, ki danes krasi razstavo. Prapor, ki so ga dotlej uporabljale komunistične organizacije v ljubljanskem Delavskem domu na Novem trgu št. 2, so ob Obznanju zazidali v zidove svojega doma, kjer je dočakal svobode 1945.

V naslednjih vitrinah prikazujejo dokumente pod naslovoma »Leta obrambnih bojev od 1923 do 1929« in »Kljub ilegali k množicam 1926 do 1929«.

Obiskovalec se usavlja pred dokumenti, popisanimi z znanimi imeni. Najprej pred porumelanim kazenskim spisom državnega pravdnistva; »Dnevnik o kazenskem postopku zoper Miho Marinka, ki je znan komunist«. Na drugem dokumentu sporoča policija iz Ptuja višjemu državnemu pravdnistvu o nastopu medicina Jožeta Potrča na velikem shodu v Ptuj 1927. leta, itd.

Tu so dokumenti o proletarskih protifašističnih akcijah, o demonstracijah sredi Ljubljane in drugo.

Sestojanuarska diktatura ni preprečila delovanja komunistov. Stevilni letaki proti diktaturi pričajo o tem.

O vsakem dokumentu bi moral napisati poseben članek! O fotokopiji pisma, ki so ga poslali politični jetniki iz ljubljanskih zaporov in ki so ga napisali na cigaretnem papirju.

O IV. konferenci pokrajinskega komiteja 1937. leta v Gorici, kateri je prisostvoval tudi tovariš Tito.

Ječe, kamor jih je režim pošiljal v vedno večjem številu so komunisti imenovali »Velika univerza«. Tudi tam so se borili proti režimu, o čemer pričajo številni dokumenti.

Razstavljeni so dokumenti o zletu Svobod v Celju, kjer je govoril Franc Leskošek. Policijska prijava o proslavi 30-letnice Saveza metalških radnika Jugoslavije, kjer je sodelovalo nad 3.000 ljudi.

Na ciklostilu razmnožena okrožnica Pokrajinskega komiteja KPJ za Slovenijo vsem okrožnim komitejem, ki izvirajo iz leta 1934, govori o dobri organiziranosti stranke.

Posebno pozornost pritegnejo dokumenti o ustanovitvi Komunistične partije Slovenije. Nad vse zanimivi so dokumenti o udeležbi slovenskih komunistov v španski državljanski vojni, nato zopet drugi — o politični aktivnosti pred volitvami v skupščino 1938. leta, ko so delavskim predstavnikom prepovedali vse shode, o katerih konferenci istega leta, katere so se udeležili Tito, Leskošek, Oskar Kovačič, Tone Tomšič in Perko.

Nato je v Evropi izbruhnila vojna. Komunisti so ves čas opozarjali na fašistično nevarnost. Medtem pa ministrstvo notranjih zadev kraljevine Jugoslavije v svojem uradnem glasilu »Političeskem glasniku« razpisuje tirnico za voditelje KPS Kardeljem, Marinkom, Kraigherjem, Vidu Tomšičem in drugimi, ki jih je »v slučaju izsleditve stražarju privedi upravi policije v Ljubljani, ker so nevarni komunisti«.

To je le bežen pogled na razstavo zgodovine Komunistične partije v Sloveniji, na delo, ki je pripravilo slovensko ljudstvo na 1941. leto, na revolucijo, v kateri se je rodila naša svoboda.

I. A.

Fotografije govore

RAZSTAVA »LJUDSKA MLADINA JUGOSLAVIJE V NARODNOOSVOBODILNI BORBI IN SOCIALISTIČNI GRADITVI« V LJUBLJANI

Obstal sem pred dvema fotografijama.

Zagreb v avgustu 1941. Zagreb, središče Paveličeve vladavine. Na ulici gori šop časopisov. Raznašalec ihtavo sega po časopisih in jih hoče pomasti nazaj v torbo. Eden izmed mladincev ga zadržuje, drugi jih zaigra, tretji opreduje. Časopisi gore. Gori papir, na katerem je natpisana ena izmed Paveličevih poslanic. Mala, navidezno nepomembna akcija zagrebske mladine? Ne. Veliko dejanje. Sredi Zagreba, kjer so strahovali ustaši in esesovci, so mladinci zažigali časopise, sredi beglega dne metali bombe na Paveličevo »vseučiliško stražo...« in tako pomagali mladincem, ki so se s puško v roki borili v zasneženih gozdovih.

Zasnežen, hrib. Prek njega se vije kolona partizanov-mladincev. Burja neusmiljeno pihla in jim brije v lice, razkopava plašče... Kdo ve, koliko dni so že na poti. Eden izmed njih je postavil na tla zaboj z razstrelivom. Omagal je. Drugi komaj ubira pot. Veliko noči je že za njimi, veliko trdih bojev...

Obstal sem pred dvema fotografijama in iz teh dveh razbiral junastvo naše mladine v tistih dneh, ko se je začel boj za osvoboditev, boj za drugačno, lepše življenje. Partizanski odredi, bataljoni, brigade, divizije... Tri četrtine borcev je mladincev. Na poziv komunistične partije je prvega dne vstopilo v partizanske odrede 15.000 slovencev, prav toliko pa jih je ostalo v zaledju, ne križem rok, ostali so, da z napadi na okupatorja, v mestih, z obveščanjem, z zbiranjem hrane... pomagajo tistim, ki so se borili s puško v roki v gozdovih...

In obstal sem pred dvema drugima fotografijama.

Veliko gradbišče. Sredi gradbišča vira zastava. Brigadirji mladinci betonirajo, starejši izkušeni delavci jim pomagajo, svetujejo.

In druga fotografija? Brigadir pelje samokolnico, naloženo z zemljo. Mišice so se mu napele. S težavo, vendar z vso mladostno vztrajnostjo potiska samokolnico, hiti, da bi se čimprej vrnil in jo znova napolnil...

Kje je fotografiral posnel ta motiv? V Bosni, v Sloveniji, na avtomobilski cesti, na progi Brčko-Banovići ali kjerkoli že, povsod je bilo takšnih in podobnih motivov nešteto. Mladina je zaključila en boj in začela z drugim. Boj z zaostalostjo, boj za napredek, za hitro obnovo porušene domovine, za zgraditev tovarn, prog, mostov... 1.200.000 mladih graditeljev se je zvrstilo v 700 brigad in 700 brigad je sodelovalo pri gradnji 14 prog, pri gradnji 700 večjih industrijskih objektov... 1.200.000 mladincev je opravilo nad 60 milijonov delovnih dni.

Obstal sem pred fotografijama... Pred dvema fotografijama, ki kažeta mladino v narod-

noosvobodilni borbi, in pred dvema fotografijama, ki kažeta mladino pri socialistični graditvi. Samo te štiri povedo veliko. Še več, koliko več pa pove desetine in desetine fotografij in spremenljive besedi ob njih na razstavi »Ljudska mladina Jugoslavije v narodnoosvobodilni borbi in socialistični graditvi«, ki je v teh dneh v čast VII. kongresa ZKJ odprta v veliki dvorani Doma sindikatov v Ljubljani.

Pozdrav Titu s Tjentišta

Dne 27. aprila je s Tjentišta odšla na pot prva letošnja štafeta palica s pozdravi in najiskrenejšimi čestitkami maršalu Titu za njegov sedemdesetletni rojstni dan.

S Tjentišta — znamenite jase kakih dvajset kilometrov od Foče v ljudski republiki Bosni in Hercegovini.

Ni slučaj, da je štafeta krenila prav od tod. Tjentišta in Sutjeska sta tesno povezana z najslavnejšimi dnevi narodnoosvobodilne vojne in prav tako z imenom tovariša Tita, ki je takrat — leta 1943 — z genialno potezo prelisičil napadalce, ko so skušali zatreti narodnoosvobodilno gibanje. Tovariš Tito je z ukazom, naj se borci pretočejo čez Sutjesko, pravzaprav rešil celotno partizansko gibanje; partizanstvo se je po tej ofenzivi še bolj razplamelo.

Vseh sedem sovražnikovih ofenziv v štiri letni borbi je bilo hudih. Toda po težavah in nadčloveških naporih se hobena ne more primerjati s V. ofenzivo, ki je trajala od 16. maja do 20. junija 1943. leta. — Okoli 120.000 Nemcev in drugih okupatorjevih služabnikov je hotelo uničiti glavnino partizanske vojske na čelu z Vrhovnim štabom. Toda prav zaradi velikih

vojaških sposobnosti, ki jih je pokazal tovariš Tito, in velike požrtvovalnosti in heroizma vseh borcev je šel načrt napadalcev po gobe. Partizanske brigade in odredi so izšli iz teh bojev kljub velikim izgubam kot zmagovalci. Padlo je več tisoč hrabrih borcev in komandantov, okupator pa je imel še več izgub — okoli dvajset tisoč mrtvih in ranjenih.

Se zaradi nečesa bomo Tjentište še dolgo pomnili. Letos 4. julija, ko bo minilo petnajst let od zmagovitih borb na tej veliki jasi ob Sutjeski, bo tu vsejugoslovanska proslava največje opoee partizanskega gibanja.

Okoli 80.000 ljudi, med njimi tudi okoli 8400 preživelih borcev in svojcev padlih, bo ta dan obujalo spomine na najhujše dni med narodnoosvobodilnim bojem. Pred proslavo bodo na Tjentištu zgradili novo grobnico in vanjo položili kosti vseh, ki so padli v teh krajih. V Foči pa bodo odprli Bolnišnico proletarskih brigad. Zgradil jo je Centralni odbor Zveze borcev Jugoslavije v spomin na takratne borbe. Na Milih Kladah, kjer je bil tovariš Tito med V. ofenzivo ranjen, pa bodo odkrili spominsko ploščo.

SPOMINI DVEH BORCEV S SUTJESKE

»Noge so bile takrat zaklade«

Polkovnika Jugoslovanske ljudske armade Nikola Zvicer in tehnični vodja nekega vojnega industrijskega podjetja v okolici Sarajeva. Ta dva visoka, črna in resna Črnogorci se ukvarjata z najrazličnejšimi proizvodnimi vprašanji. Tovariško svetujeta zdaj temu, zdaj onemu mlademu delavcu, ki je komaj včeraj prišel v podjetje.

Tovarištvo... Kot za mnoge, ko so vsa štiri leta preživeli v narodnoosvobodilni vojni, ima tudi zanju ta beseda globok pomen. V tistih dneh je marsikdo dal življenje za tovarništvo...

Čeprav je v družbi že dostikrat nanasel pogovor na borbe in ofenzive v letih 1942 in 1943, sta bila Nikola Zvicer in Voja Jovanović le malce vznemirjena, ko sem jima povedal, kaj želim. Leta so opravila svoje, spomini niso več tako sveži. In na Sutjeski so se bili pred petnajstimi leti.

Se preden sta bila seveda pripovedovati o doživljanju iz teh bojev, se je polkovnik Zvicer obrnil k svojemu tovarišu:

»Lani sem bil v tistih krajih. Če mi verjameš ali ne, težko bi pokazal, kje smo se tolkli. V petnajstih letih se je vse spremenilo...«

Bila sta skupaj v diviziji, ki ji je poveljeval legendarni Sava Kovačević. Divizija je štela več tisoč ranjencev. Polkovnik Zvicer je videl, kako je padel Sava.

»Ne morete si misliti, kaj je pomenil za

borce Sava Kovačević. Sava ni bil le izurjen komandant, v katerega je imel vsakdo zaupanje, temveč tudi človek, ki si je na mah osvojil srca vseh borcev... V ogenj bi šli za njim.

Takrat smo se znašli v pravem peklu. Vse-naokrog sami Nemci. Beseda življenje je odtehtala tone in tone zlata. Nihče ne bi mogel z gotovostjo reči, da bo odnesel zdravo kožo. Od komandantov do zadnjega borca...«

Sava je padel v jutranjem svitu... Njegove besede: Juris, proletarci! mi še sedaj odmevajo v ušesih. In vendar je že petnajst let od tega... »Med ofenzivo so bili ranjenci največji problem,« je povzel Jovanović, ki je vse dotlej molčal. »K sreči se večina ni zavedala resnosti položaja. Skoraj vse smo morali nositi: bili so brez nog, s prestreljenim trebuhom, prsmi. Njihova usoda je bila odvisna od nas, ki smo imeli to srečo, da smo vsaj lahko hodili, čeprav izčrpani, utrujeni in lačni... Ranjencem so moči pošle, toda optimizem in tovarništvo sta jim ostala... Takoole so nam govorili: — Kam gremo? Kje so Nemci? Pojdite in prebijte se, fantje, pustite nas, saj tako ne moremo z vami! Nikar se ne mučite, po vas bo! Raje nas maščujte. Odnosite nas na položaj. Ni vrag, da ne bi vsakdo preluknjaj vsaj enega ali dva švaba in takoj vsaj sebe maščeval!«

Toda, kdo bi jih pustil...! Čeprav je imel polkovnik Jovanović takrat tifus kot tisoč drugih, je tako prepričljivo

BOŽIDAR JAKAC: RANJENCI

pripovedoval spomine, da bi ne mogel podvomiti v njegove besede.

»Noge,« se je vmešal v pogovor tovariš Zvicer, »noge so bile takrat neprecenljivi zaklad! Kajti to, da si se lahko gibal, je vili vso malo upanja, da boš ostal živ. Na noge sem med V. ofenzivo pa tudi sicer najbolj pazil.«

Velika skromnost odlikuje vse tiste, ki so se borili na Sutjeski, čeprav so bili ti boji najhujši in hkrati najslavnejši v zgodovini partizanstva. Tudi Zvicer in Jovanović nista bahava. Zato so jima doživljaji le težko šli z jezika.

»Težko je bilo. Če danes pomislim na Sutjesko, se mi zdi kot daljni sen. Vprašujem se, kako je bilo sploh mogoče vzdržati take napore s praznim želodcem. In navsezadnje zdržati do konca. Res, sam sebi se čudim...«

Sutjeska je prekalila ljudi. Prekalila je borce, ki so jo preživeli, kajti pozneje so bili prav oni jedro novoustanovljenih partizanskih enot, ki so nadaljevale zmagoviti pohod v vzhodno Bosno in se častno borile do konca.

V programu Zveze komunistov Jugoslavije je v posebnem poglavju opredeljena vloga in nakazana bistvena vsebina dela zborov proizvajalcev. Z zborom proizvajalcev so dobili proizvajalci sicerne obične možnosti, da odločajo o vseh sredstvih, ki jih ustvarijo, torej ne le o tistem delu, ki jim ostane po izpolnitvi obveznosti do skupnosti, marveč tudi o sredstvih, ki se zbirajo v skupnih družbenih skladih. Delavski sveti razpravljajo in odločajo o uporabi svojih sredstev, zbori proizvajalcev pa imajo možnost, da skrbijo za smotno razdelitev sredstev podjetij in sodelujejo pri uporabi skupnih družbenih sredstev. Toda mimo te pravice so pred zbori proizvajalcev še druge odgovorne naloge. V programu je rečeno, »da se zbori proizvajalcev bojujejo proti negativnim vplivom zaostalih družbenih odnosov na demokratične organe društvenega samoupravljanja. S tem vse bolj zmanjšujejo potrebo po neposrednem administrativnem vmešavanju, posebno na področju gospodarstva.« Program ugotavlja, da bodo ekonomske funkcije zborov proizvajalcev vedno važnejše, medtem ko bo prvotna funkcija — to je zagotavljanje vodilne vloge delavskega razreda — postopoma izginjala.

Vsebinsko boljše delo manj administrativnih posegov

NEKAJ IZKUŠENJ IZ
DELA OBČINSKIH
ZBOROV
PROIZVAJALCEV

Vsklajevanje gospodarstva in boj proti negativnim vplivom

V času, ko puščamo podjetjem pretežen del sredstev, da z njimi gospodarijo sama, je skrb zborov proizvajalcev za smotno razdelitev zelo važna iz več razlogov, od katerih bi omenili dva, ki sta vendarle bistvena: Naš gospodarski sistem se ni dograjen in položaj podjetij je zaradi mnogih elementov, bolj ali manj moderne opreme, bolj ali manj ugodnejših naravnih pogojev (n. pr. v rudnikih) itd. dokaj različen. Ustvarjeni dohodek ni vedno v celoti plod prizadevanja kolektiva. Nedavno tega smo slišali uspešno primerjavo: To je tako kot s sukno, prvemu se prilaga, drugemu je pretesna, tretjemu preširoka. V prenesenem pomenu je tako tudi s podjetji, medtem ko eno ustvari več dohodkov, kot jih potrebuje za pravilno nagajevanje in smotno povečanje proizvodnje (razširjeno reprodukcijo), so predpisi za drugo podjetje preozki, podjetju ostane premalo, da bi lahko uspešno gospodarilo. Z boljimi predpisi bomo v prihodnjih letih osvojevali enotnost med podjetji lahko še močno izpopolnili. Vendar nalog za zbor proizvajalcev prav na tem področju ne bo zmanjkalo. Trenutno pa je ena bistvenih nalog, da zbori proizvajalcev ugotovijo, »komo je sukna preširoka« in »komo je preozka«, ter vplivajo, da se bodo ustvarjena sredstva na področju občine pravilno prelivala in uporabljala. Podjetja morajo upoštevati, da je občina osnovna gospodarska skupnost, ki zaradi koristi proizvajalcev ne more trpeti egoističnega zapiranja podjetij vase.

Vsklajeno z delom zborov proizvajalcev in ti organi rešujejo zares najvažnejša vprašanja. Program ni le formalna, zunanja oblika dela, pač pa je to najboljša pot, da bo zbor reševal res osnovne probleme. V nekaterih občinah, kot v Kranju in Celju, so prav pri razpravah o delovnem programu ugotovili, da gospodarstvo in komunalni problemi niso edina stvar, o kateri naj bi razpravljali, zakaj tudi problemi zdravstvene zaštite, šolstva, telesne vzgoje itd. se prav tako tičejo proizvajalcev. Zdravje in znanje sta nedvomno važna elementa, ki lahko močno vplivata na delovno stornost. Proizvajalec, združenim v zborih proizvajalcev, pa ne more biti vseeno, kaj počnejo v šolah, kaksno osnovo bodo dobili bodoči delavci, ki bodo prej ali slej prišli v tovarno. Nekaj podobnega velja tudi za vsa druga področja.

Bržčas ni brez osnove trditve, da ponekod, celo v večjih industrijskih in rudarskih občinah, do konca marca niso prišli doli do konstituiranja občinskega zbora proizvajalcev prav zato, ker se niso pogovorili o delovnem načrtu. Medtem ko so v mnogih zborih že v januarju in pozneje ob razpravi o zaključnih računih govorili, kako naj podjetja razdelijo razpoložljiva sredstva, zlasti tisti del, ki je namenjen za osebne dohodke, predvsem premije, je kar precej občin, kjer še do danes niso imeli takih prepotrebnih razprav.

Premajhna načrtnost v delu nekaterih zborov se kaže tudi v tem, da se jim še do danes ni zdelo potrebno, da bi na samostojnih ločenih sejah razpravljali o enem samem določenem vprašanju. V Kranju so do konca marca sklicali že osem ločenih sej, na katerih so nekajkrat imeli na dnevnem redu eno samo točko. Drugje pa so imeli do takrat šele dve seji, na katerih se je zbor konstituiral, izbral komisije in razpravljali kvečjemu še o spremembah občinskega statuta. V Kranju pa tudi v mnogih drugih občinah odbornikom že pred sejo predlože materiale z ocenami stvari, o katerih bodo govorili. Se bolje je tam, kjer dobre odborniki vnaprej tudi vse »dobre« predloge, kot so zemljiške zadeve, imenovanja itd., ki jih občinski zbori proizvajalcev morajo reševati. Odborniki pridejo na seje pripravljeni in že to omogoča, da porabijo več časa za osnovno in najvažnejšo točko dnevnega reda, Menimo, da je delo občinskih zborov proizvajalcev prav zaradi nenačrtosti pri delu vsebinsko tako različno: Na Vrhniku so že pred časom razpravljali o kmetijstvu. Razpravo o tem važnem vprašanju so razdelili celo na več tem. Na prvi seji so govorili le o živino-

vsekakor pripomore k temu, da bodo pripravili, ki jih zbor proizvajalcev sprejema v navzočnosti članov kolektiva, tudi uresničena. Treba je upoštevati, da se pri takem sodelovanju oziroma načinu dela predstavnik kolektivov javno strinjajo s sklepi zbora proizvajalcev. (Sicer pa so se v tej občini javne in se jih udeležuje še več državljanov, predvsem proizvajalcev, ki z velikim zanimanjem sledijo razpravam. Seveda lahko javne seje pripravimo le tistim zborom, ki imajo na razpolago primerne seje dvorane.) Koristen stik pa je vzpostaviti omenjeni zbor tudi z volivci. Odborniki tega zbora se ne udeležujejo le seštevank volivcev — proizvajalcev, pač pa je njihova osnovna dejavnost usmerjena na delo z zbori volivcev po terenu. Tu namreč žive proizvajalci in le s takim stikom bo zbor proizvajalcev lahko uspešno sodeloval pri reševanju komunalnih problemov, pri izboljšanju prekrbe itd. Volivce pa so še drugače pritegnili k reševanju komunalnih in drugih gospodarskih vprašanj. O vsakem važnejšem načrtu, na primer o gradnji novih komunalnih ali gospodarskih objektov, odborniki zbora proizvajalcev razpravljajo z volilci prizadetega terena. Če se načrt tiče vse občine, razpravljajo o tem na vseh zborih volivcev. Med drugim so na primer z volivci obsevnih terenov razpravljali o novem mostu, ki ga bodo zgradili. Povedali so, kakšen bo, koliko bo stal in kje ga nameravajo postaviti. Podobno so razpravljali tudi o lokacijah in stroških gradnje za nekatere komunalne in gospodarske objekte. Volivci so vsakič predlagali koristne popravke, ki jih

je lahko občinski zbor proizvajalcev s pridom upošteval. Za nekatere gradnje ali druge gospodarske programe pa sklicujejo posebej zainteresirani organizaciji podjetij itd. O prednostih takega dela bi lahko veliko pisali. Na kratko rečeno gre za dvojce: volivci se pri takem delu in povezavi počutijo kot koristni sodelavci pri reševanju vseh gospodarskih in drugih vprašanj. Poleg tega pa imajo nadzor nad delom ljudskega odbora oziroma zbora proizvajalcev ter vedo za načrte, še preden jih je ljudski odbor sprejel. Drugi pa se nam zdi važno to, da tak zbor proizvajalcev ni odtrgan od problema volivcev na terenu, torej ne le v podjetju, kar je za uspešno delo zelo važno. Tu, v javni razpravi o najbolj življenjskih problemih, lahko člani zbora zavračajo tudi vse škodljive težnje posameznikov. Tudi na drugih zborih proizvajalcev so razpravljali o tem, kakšen stik z volivci bi najbolj koristil enim in drugim. V občini Ljubljana — center, n. pr., je zbor proizvajalcev sklenil, da bodo odborniki obiskovali volivce na njihovih volilnih sestankih, dalje sodelovali na sejah delavskih svetov, koristen pa se zdi tudi predlog, naj bi sklicevali predsednike delavskih svetov posameznih volilnih enot in z njimi govorili o odnosih med podjetji.

Delo je odvisno tudi od upravnega aparata

O dnevnih redih z 18 ali celo 25 točkami dnevnega reda je bilo že veliko napisanega. Včasih se dnevnega reda zares ne da skrajšati, toda omenjeni način dela lahko pospeši postopek, ne da bi kakorkoli škodil kakovosti. Upravni aparati občin si veliko premalo prizadevajo, da bi z ustreznimi pripravi na seje pripomogli k njihovu izboljšanju. V nekaterih občinah sam predstnik in odborniki zborov proizvajalcev ugotavljajo, da zato ne sklicujejo ločenih sej, ker je potrebno potem vsklajevati predloge in sklepe in ker bo moral upravni aparat več delati. Delo zborov proizvajalcev je potemtakem v mnogočem odvisno tudi od boljše ali slabšega dela upravnega aparata.

Sicer s tem še nikakor niso izčrpali vsa vprašanja, ki jih ugotavljajo pri ocenjevanju dela zborov proizvajalcev. Nedvomno je v zborih še vedno premalo delavcev, vendar pa povsod ugotavljajo približno tako kot v občini Maribor — Tezno: razprave v zboru proizvajalcev so živahne ter konstruktivne, ker je v zboru več delavcev in nižjega vodilnega kadra. Zato je prevladoval v tem organu pri razpravi obične enakopravnosti, ker nihče ne vsiljuje drugim svojega mnenja. V nekaterih delavskih svetih ni tako in v razpravah se prevladuje in velikokrat tudi objavlja mnenje vodilnega kadra v gospodarskih organizacijah. Povsod pa ugotavljajo, da delo zborov proizvajalcev ugodno vpliva tudi na delo ljudskih odborov ter so razprave, odkar smo izvolili te organe, veliko plodnejše. S pomočjo občinskih sindikalnih svetov nam bo uspelo, da se bodo ti organi v polnem pomenu besede uveljavili tako, kot naznakuje program Zveze komunistov Jugoslavije. Ob dobrem delu teh organov bo administrativno poseganje v gospodarstvo vedno manj potrebno. M. S.

Ocena gospodarstva in predpisi za utrditev tržišča

Ocena gospodarstva v letošnjih prvih treh mesecih je opozorila na to, da so tako uspehi kot slabosti iste kot v zadnjih mesecih lanskega leta. Če bi hoteli to povedati drugače in na kratko, bi zapisali, da gospodarstvo, oziroma proizvodnja napreduje, vendar se tudi teh večjih uspehov še vedno drže iste slabosti. Seveda pa s tem, da dosegamo večje proizvodne in gospodarske uspehe ob istih negativnih težnjah, ne moremo biti zadovoljni, kajti letni kakor tudi perspektivni načrti predvidevajo tak razvoj gospodarstva, ki bo postopoma pustil za seboj slabosti, ki bi znale ogroziti razvoj, kakršnega predvidevajo gospodarski načrti. Naloge so znane: drugačna struktura investicij, to pomeni nekaj več sredstev za negospodarske in manj za gospodarske investicije, vsklajitev izvoza in uvoza, se pravi izboljšanje zunanje trgovinske bilance itd. Cilj vsega tega pa je: dvig življenjske ravni. Zaradi tega, da bi se gospodarstvo razvijalo v skladu s predvidevanji in da bi omejili slabosti je Zvezni izvršni svet že pred časom sprejel nekaj predpisov, ki spodbujajo k razvijanju pozitivnih težev v gospodarstvu in, če že ne preprečijo vsaj omejijo slabosti. Tudi na nedavni, zadnji seji Zveznega izvršnega sveta so bili sprejeti nekateri predpisi s področja investicijske ter proračunske potrošnje, s področja kmetijstva in predpisi o nekaterih tarifah ter o davčni politiki. Le-ti bodo omejevali slabosti in pravilno usmerjali gospodarske odnose.

Drugo, nič manj važno vprašanje pa je, kako bo uspel boj zborov proizvajalcev proti negativnim vplivom. Taki negativni vplivi so najmočnejši v tistih podjetjih kjer je prišlo za stroje veliko število novih delavcev z vasi. V nekem takem podjetju na primer je nekaj članov delavskega sveta zapustilo zasedanja, ker med razpravo o delitvi tistega dela sredstev, ki ostane podjetju, niso uspeli s predlogom, da bi ves ustvarjeni presežek razdelili za osebne dohodke. Člani, ki so zapustili zasedanja, imajo svojo zemljo in je potemtakem razumljivo, zakaj so hoteli sestanku razbiti. Njihov interes ni vezan na napredek podjetja, ker je njihovo življenje odvisno od pridelka na lastni zemlji. Delo v podjetju predstavlja zanje možnost, da pridobijo dodatne dohodke. Tak je vpliv privatizma in ozke miselnosti delavcev, ki zaradi okolja, iz katerega prihajajo, niso niti sposobni drugače presojati. V omenjenem primeru je nezdružljivo težje onemogočila trezna presoja drugih proizvajalcev: podjetje je namreč ustvarilo večino sredstev zaradi ugodnega položaja na tržišču.

Vendar: pa so taki in podobni negativni vplivi zaostalega dela proizvajalcev ponekod premogli ugovore; tudi na tem področju so pred zbori proizvajalcev odgovorne naloge. Smotno gospodarjenje je v mnogočem odvisno od osebnega vpliva posameznikov in organizacij, predvsem sindikatov. Na teh področjih se mnogi občinski zbori proizvajalcev že uspešno uveljavljajo — odvisno od tega, kako so se oprijeli dela, tako glede vsebine kakor glede oblik, ki jih ne gre podcenjevati. Nekaj podatkov o tem nam je dala tudi majhna anketa, ki je zajela približno dvajset občinskih zborov proizvajalcev.

Programi so osnova za uspešno delo

Nedvomno najboljše delajo tisti zbori proizvajalcev, ki so si pripravili delovne programe. Razumljivo, da se teh načrtov ne oprijemljejo za vsako ceno, torej tudi takrat, ko bi bilo treba na zborih proizvajalcev razpravljati o važnejših vprašanjih, katerih prej ni bilo moč predvidevati. Programi so osnova, na kateri pristojna tajništva pa tudi občinski sveti pripravljajo ustrezne analize in zbiraljo primeren material za odločitve pred načrtovano sejo, na kateri bodo proučevali določena problematika. V Celju, na primer, je delo svetov prav zato

Ocena gospodarstva in predpisi za utrditev tržišča

Po prvi četrtini leta

nuarju. Goveda je sicer okoli dva odstotka manj, toda predvsem zato, ker je bilo v zadnjih mesecih zaklanih precej volov, ki jih pri delu vse bolj nadomeščajo traktorji. Na področju kmetijstva je položaj slabši edine pri spomladanski setvi, ki jo je vreme zadržalo. Ob teh ugodnih ocenah in tudi zaradi lanske dobre letine pa je neopravičljivo dvigovanje cen kmetijskih pridelkov.

Dalje so bili doseženi določeni uspehi pri izvozu. Vrednost izvoza v prvih treh mesecih letošnjega leta je precej večja kot v prvih treh mesecih lani. Vendar še ni dosežena raven, ki smo jo predvidevali z gospodarskim načrtom. Slabo pa je predvsem to, da se izvoz industrijskih proizvodov ni bistveno povečal, pač pa smo izvozili več kmetijskih pridelkov (koruza), kar je omogočilo lanske letina. Gospodarski načrt pa računa na povsem drugačno strukturo izvoza, se pravi, na veliko večji izvoz industrijskega blaga. V prvih mesecih pa prav v tem precej zaostajamo in je to največja slabost naše blagovne izmenjave s tujino.

POTROŠNJA NARASČA HITREJE KOT PROIZVODNJA

Najresnejše vprašanje, na katerega opozarja ocena gospodarstva v prvih treh mesecih, pa je razlika, ki nastaja med proizvodnjo in potrošnjo. Vsi podatki kažejo, da je proizvodnja precej nižja kot potrošnja. Pri tem ne mislimo le na osebno potrošnjo, čeprav je tudi ta močno porasla zlasti na vasi. Gre za vsoto potrošnje, kajti tudi investicije so v bistvu potrošnja. Zaradi velik. potrošnje je povpraševanje po blagu večje in to se je takoj poznalo tudi pri cenah. Mnoga podjetja so skušala takoj v začetku leta povišati cene. Te težnje so bile zavajene z Odlokom o kontroli cen. No, kljub temu so se nekatere cene povišale. Zlasti gradbeni material je precej dražji. Skoraj nenehoma pa se povečujejo cene kmetijskih pridelkov. In posledice: že sedaj se povečujejo življenjski stroški v mestih in industrijskih naseljih. Sicer je res, da se je realna vrednost osebnih dohodkov v povprečju povečala za nekaj odstotkov. Toda to je povprečje in takšno gibanje cen pomeni za delavce in nametnečence vendarle zniževanje življenjske ravni.

OMEJITEV INVESTICIJSKE IN PRORAČUNSKE POTROŠNJE

Nekaj sprejetih ukrepov omejuje investicijsko in proračunsko potrošnjo. Za lani so bile investicije presežene za 56 milijard dinarjev. Letos ta nevarnost ni nič manjša že zato, ker ocene kažejo, da bodo razpoložljiva sredstva celo večja kot je predvideno z gospodarskim načrtom. Toda večja bodo predvsem pri ljudskih odborih in pri gospodarskih organizacijah. Med tem, ko so lani znašala vloženja investicijska sredstva v prvih dveh mesecih pri zvezi in republikah 25,6 milijard dinarjev, pri ljudskih odborih in podjetjih pa 24,9 milijard, je letos narobe. Zveza in republika so vložile v investicije v prvih dveh mesecih 11,8 milijard, ljudski odbori in gospodarske organizacije pa 33,2 milijardi dinarjev. Dejstvo je, da bodo letos razpolagali ljudski odbori in gospodarske organizacije z več kot 70 odstotki iz investicijskih sredstev. Toda pri tem je treba upoštevati

družbeni načrt, ki predvideva, da bomo do leta 1961 uporabili za bruto investicije povprečno 690 milijard na leto. Toda to je povprečje, ki ga letos ne moremo in ne smemo doseči ali celo preseči, medtem ko bomo v zadnjih letih omenjeno povprečje lahko in morali presegati. S posebnimi uredbami je zato določeno, da lahko uporabljamo za investicije le 75 odstotkov družbenih investicijskih skladov. Isto velja za sredstva gospodarskih organizacij. Preostalih 25 odstotkov lahko ljudski odbori porabijo za obratna sredstva gospodarskih organizacij. Prav tako pa lahko blokirani del sredstev prenašajo v obratna sredstva tudi gospodarske organizacije. S tem bomo vplivali na to, da bodo gospodarske organizacije vložile del investicijskih sredstev v obratna sredstva. To smo predlagali gospodarskim organizacijam že prej. Toda te pobude, ki so za stabilen razvoj gospodarstva zelo važne, je upoštevalo bolj malo podjetij in ljudskih odborov. Večina je vsa sredstva kar naprej uporabljala za nove gradnje, za nakup novih strojev, skratka za osnovna sredstva, od bank pa so zahtevali kredite za obratna sredstva. Če je bilo to doslej možno, sedaj ni več, ker akumulacija, to je zbiranje sredstev, ni tako velika, da bi lahko pokrili vse povečane potrebe po obratnih sredstvih. Čeprav je to na videz administrativni ukrep, pa po vsebini prav gotovo ni, kar naveda gospodarske organizacije na ustvarjanje lastnih obratnih sredstev, kar bi delavski sveti zahtevali že sami, če bi dovolj upoštevali potrebe gospodarstva v podjetju. Značnat pa je tako, da se zde mnogim važnejša vlaganja v stroje in poslopja, kot pa naložbe v surovine, zaloge itd.

CENE ZA IZVOZ KMETIJSKIH PRIDELKOV

Naslednja skupina predpisov se tiče kmetijstva, bolj določeno, trgovine in cen kmetijskih pridelkov. Teh predpisov ne bi opisovali podrobneje, povedali bi le tisto, kar nedvomno zanima tudi proizvajalce. Podatki kažejo, da se je osebna potrošnja na vasi močno povečala. Sprejeti predpisi bodo omejili ta porast, istočasno pa naj bi vplivali na ustalitev cen kmetijskih pridelkov, ki se kljub dobri letini skoraj nenehno drže. Prav zato je bil sprejet ukrep o organizaciji tržišča s kmetijskimi pridelki ter uvedena kontrola cen. Drugi predpisi pa uveljavljajo boljši nadzor in nove koeficiente ter izvozne premije. S preveč ugodnimi koeficienti (s prevetnim denarnim podpisnim izvozom nekaterih pridelkov), smo omogočili zviševanje cen na notranjem trgu. To velja na primer za vino. Cene v tujini so se povečale, koeficienti pa so ostali isti. Zato so lahko odkupovalci ponujali za vino veliko višje cene, zlasti v Dalmaciji in Sloveniji. Sedanje odkupne cene za vino so pretirane in še zdaj, le niso v skladu s cenami kjerkoli drugje. Podobne probleme pa opazamo tudi pri vrsti drugih pridelkov. Zato bo treba veliko bolj gibčno in v skladu z notranjimi potrebami ter cenami na tujih tržiščih odrediti koeficiente. Le-ti v nobenem primeru ne bi smeli veljati leto in dan, ker posledice tega čuti vedno le proizvajalec-potrošnik. Končno bodo povečani tudi davki in take v tistih območjih, kjer pridelujejo pridelke, ki so prinesli

PROTI PRETIRANIM OBČINSKIM DAVŠČINAM

Naslednja skupina uredb pa predpisuje nekatere tarife, ki se v mnogemotično življenjske ravni. S temi predpisi je omejeno predpisovanje raznih občinskih taks, davkov itd. Tu ne gre le za zaščito življenjske ravni mestnega prebivalstva, saj so v nekaterih občinah na ta način zbrali znatna sredstva, ki so pomenila dodaten pritisk na investicije.

Tako so na primer v mnogih občinah predpisovali znaten davek na promet blaga na drobno, ne da bi vprašali volivce in so le-ti šele v trgovini zvedeli, zakaj so se podražili nekateri prehranski predmeti. Odslej bodo lahko občine predpisovale največ dvoodstotni davek na promet za vse blago, razen za alkohol. Za alkoholne pijače pa velja posebna odredba, kajti tudi tu so šle nekatere občine predalet in so predpisovale 20-odstotni prometni davek. Tako visok davek pač ne bi prispeval k borbi proti alkoholizmu, iz zval pa bi nelegalno trgovino z vinom in povečal število popotnikov s pletenkami. Sedaj bo davek na maloprodajo znašal največ 10 odstotkov. Pri teh predpisih je prepuščeno republikanski izvršnim svetom, da dovolijo višji davek v tistih občinah, kjer cene prehranskih predmetov sicer niso visoke. Prav tako so omejene tudi tiste davkatve, ki gredo na račun proizvodnih stroškov v gospodarskih organizacijah. Doselej so podjetja ponekod morala plačevati »za firmo« po 20, 40 in še več tisoč dinarjev taks. Odslej bodo lahko te takse znašale največ 3000 dinarjev. Zato, ker bi radi dosegli, da bi čimveč ljudi kupovali avtomobile in motorje, so omejene takse za avtomobile na 1000 dinarjev, za motorje pa največ 500 dinarjev itd. Poseben predpis določa, da so cene za vdop, uporabo kanalizacije, odvoz smeti in podobnih uslug lahko za podjetja največ trikrat dražja kot za gospodinjstva. V nekaterih občinah bo to povzročilo določene probleme, o katerih bo treba še pisati.

To je nekaj najvažnejših predpisov, sprejetih na zadnji seji Zveznega izvršnega sveta.

Globoko so KORENINE

samske sobe za uslužbenca, ležišča za goste...

»Jedilnico in malo dvorano in še kavarno?« je povzel Magdič. »Dvorano že potrebujemo, vendar bo vse to drago, drago... Saj veste, denarja ni, varčevati moramo. Združimo dvorano in jedilnico. Prihranili bomo...«

Sporazumela sta se. Jesih je odšel na »ogled« v sosednje kraje. In potem bodo predlagali arhitektu, kakšen načrt naj jim naredi za nov družabni prostor. Ruše ga potrebujejo bolj kot vsakdanji kruh, saj pošiljajo goste prenočevat v »bližnji« Maribor, čeprav je tu izhodišče za izlete na Pohorje, v pohorske planinske domove in gostišča.

Hotel ni in ne bo edini nov družabni prostor, ki ga bodo dobile Ruše. Dvorano že imajo, obnovljeno, lepo opremljeno, da bi bila v ponos vsakemu mestu. Letos so jo odprli. Stroške zanjo je plačal — kolektiv ruske tovarne dušika. In odkar je odprta, jo med teden skoraj vsak večer napolnijo obiskovalci kino predstav. Včasih pa jim pridejo v goste mariborski dramski igralci, obisk obetajo še celjski, tržaški... Včasih so se igralci pritoževali, češ da so se v stari dvorani stiskali, bili drug drugemu napoti. No, in zdaj imajo dvorano za igranje pozimi — razen letnega gledališča za predstave v toplih dneh. Dvorano imajo, ki je namenjena le kul-

turnim stvaritvam, kajti telovadci bodo...

Da, telovadci, člani Partizana in šolski otroci, bodo dobili oktobra nove prostore. Presečili se bodo v telovadnico, veliko in svetlo, sodobno opremljeno, ki jo gradijo gradisovci, plačali pa jo bodo delavci ruske tovarne dušika.

Nenavadna širokogrudnost kolektiva, kajne? Ne, ne širokogrudnost, le skrb, stokrat pretehtana in z dejanji potrjena skrb za napredek vse občine, za rast kulture, za zdrav razvoj delavskih otrok...

Plača ni vse. Kaj pomagata delavcu plača in dobiček, če je pekarna slaba, če v šoli ni dovolj učiteljev, če ni pri roki zdravnikov, ki bi zdravili njihove otroke... Tako so menili delavci in zato so sklenili, naj se na stroške kolektiva šolajo učitelji, naj se šola bodoči zdravnik, fizikulturni učitelj...

Plača ni vse... In zato je kolektiv ruske tovarne dušika namenil del denarja za šolanje teh ljudi, ki bodo ostali v službi občine, zato je plačal stroške za obnovu dvorane, zato bo plačal del stroškov za telovadnico in zato je podaril letos občinski skupnosti za nameček še sedem in pol milijona dinarjev z naročilom:

»Denar porabite za komunalne naprave...«

Občinski odborniki so ga hvaležno sprejeli in sklenili: Porabili ga bomo za načrte nove pekarnice, za vodovod, za pralnico, za nove obrtne delavnice, za kanalizacijo...

In kmetijska zadruga na Lovrencu ni mislila doslej samo nase, na svoje potrebe. Z dobički, ki jih je ustvarila, je zgradila zadrugi dom z moderno kino dvorano, sodelovala je pri gradnji vodovoda in cest, zgradila gostišče »Jelen«, sodelovala pri ustanavljanju in razširitvi obrtnih obratov.

In tudi drugi kolektivi vsak po svojih močeh prek svojih predstavnikov — članov zbora proizvajalcev sodelujejo pri urejanju in krepitevi komunalnega gospodarstva, pri gradnji stanovanj, pri modernizaciji cest, pri elektrifikaciji...

Zato že skoraj v vseh hišah na Pohorju in na Kozjanskem

sveti električni svetilniki, skoraj povsod že uživajo prebivalci pitno vodo iz novo urejenih vodovodov ali pa jo še bodo iz tistih, ki jih bodo še gradili, zato si delavci krepe telo na novih igriščih za odbojko in košarko, pri kegljanju, kopanju v ruškem kopališču ali pa se bodo krepili ob kopanju v novem kopališču Lovrencu, si bistré duha, ko gledajo gledališke stvaritve domačih igralcev in gostov na odskih deskah v novi dvorani ali v letnem gledališču...

»Oprostite, s predsednikom delavskega sveta bi rad govoril...« Tako, samo če je doma.

Glas onstran žice pa je pojasnil: »Predsednika ni doma. Dela v domu na Pečkah.« »E, kaj imate tudi na Pečkah svoj obrat?«

In pojasnil so mi. Na Pohorju imamo dom. Komunam nam ga je podarila. Obnavljamo ga in 1. maja ga bomo odprli...

Da, občinska skupnost Ruše je podarila ruškemu kolektivu

Stal sem med podboji vrat v karbidnem oddelku. Hrušč je tlačil duha, prah je dražil nosnice, vročina je izžirpavala telesa. Lopate so rožljale, vozički, napolnjeni z žarečo zmesjo so se škripaje prepelejavali po višjih tračnicah. Nekdo je odvrnil železno grebljico ali kaj in kovinski glas se je jedko zarezal v hrušč. V peči je sikal ogenj. Glasovi ljudi so se izgubljali v hrušču...

Stal sem med podboji vrat v karbidnem oddelku, poslušal ropot lopat, škripanje vozičkov... zvoke, ki so se zlivali v oglušujočo godbo delovnega dne, se prelivali, plaval izven tovarne, in razmišljal. Razmišljal sem o tovarni in komunih, o občinski skupnosti in delovnih kolektivih, o načrtih, željah soseske...

Ali mislijo ti ljudje v prašnih, potnih oblekah samo na svojo tovarno, na trenutno delo in pozablajo na sosesko, na potrebe, s katerimi se srečujejo vsak dan, ko se vrnejo domov? Ne, ni tako. Tovarniški plot, čeprav še stoji, so že podrli. Tako zatrujejo beležke, ki sem si jih tisti dan zapisal o kolektivu ruske tovarne dušika, o združnikih z Lovrenca na Pohorju, o kovačih, tekstilcih...

Betonski mešalec je hrumel in delavci niso slišali vprašanja. Metali so pesek v mešalec, dodajali cement, nalagali mešanico in polnili opaže.

»Kaj bi radi zvedeli?«

Ozrl sem se. Poleg mene je postal možak srednjih let, oblečen v zaprašeno obleko, kot da bi pravkar prišel iz mlina.

»Zanima me, kaj gradijo, hišo ali...«

»Ne, telovadnico gradimo.« Čez čas je dodal. »No, gradijo jo Gradisovi delavci, mi jo bomo pa plačali, mi iz tovarne dušika za občino, za šolo...«

»Vi iz tovarne, vi boste plačali telovadnico? Kaj pa stanovanja in...«

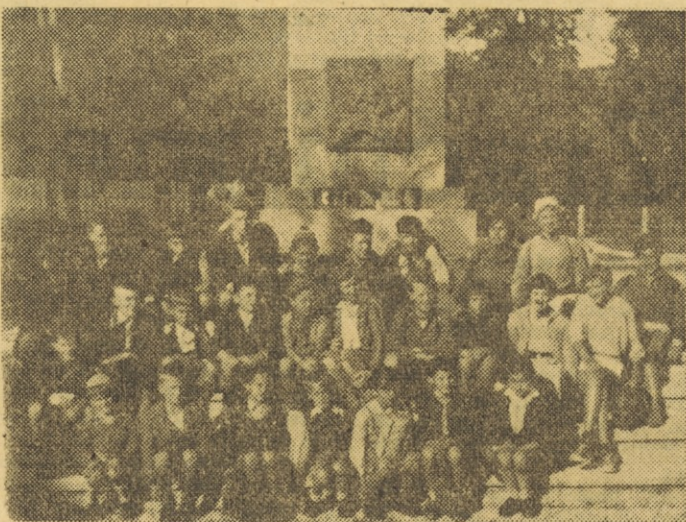
»Tudi stanovanja gradimo. Pogledajte! In z roko je pokazal na levo, kjer je bila vrsta na pol dograjenih hiš. »Vendar potrebujemo v naši občini tudi telovadnico, v dvorani ni mogoče telovaditi. Eh, pa kaj bi pripovedoval. Na občini povprašajte in v tovarni. Povedali vam bodo...«

Otroci ruških delavcev grede vsako leto na počitnice v pohorske domove. Letos bodo odšli na počitnice v dom na Pečkah.

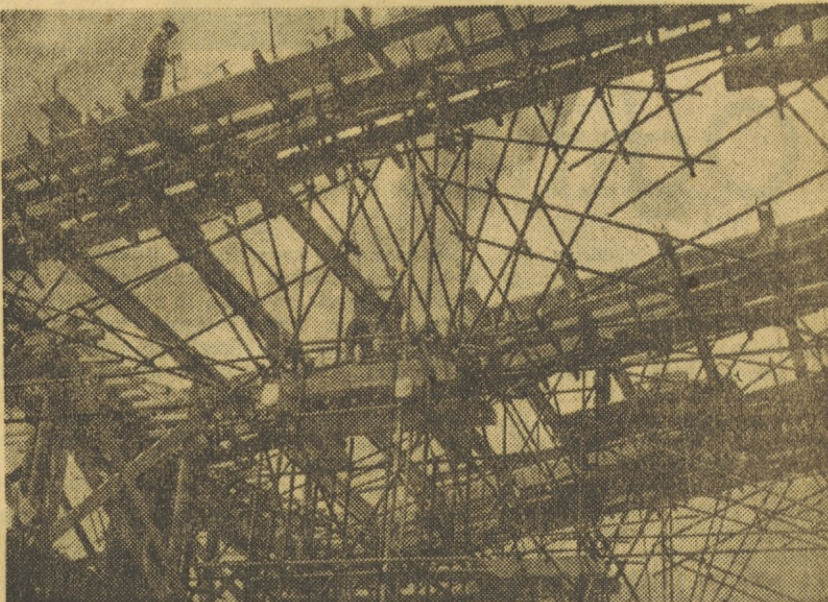
Možak je odkoračil po stranski poti proti tovarni.

K Magdiču, predsedniku ruske občine, je prišel Jesih, načelnik za gospodarstvo.

»Tu je družbeni plan. Odbornikom smo ga že poslali. Tovarish predsednik, sedaj pa se domenimo še o načrtih za hotel. Mislim, da bi potrebovali jedilnico, točilnico, malo dvorano, kavarno poslovne prostore.

Takole so lani začeli graditi v ruški tovarni dušika kourundno dvorano. V sredo, 30. aprila pa jo bodo slavnostno odprli.

tovarne dušika počitniški dom na Pečkah. Podarila ga je kolektivu, ki je doslej največ storil za napredek občine. Dom z 12 sobami za 40 do 50 ljudi in s 4 hektari obdelovalne zemlje.

Prvega maja, na praznik delovnih ljudi, bo kolektiv svečano odprl dom. Ob nedeljah bodo delavci hodili tja na izlet, čez teden bodo tam preživljali svoj dopust in poleti bodo v domu in krog njega čebljali otroci ruških delavcev, otroci, ki bodo tu preživljali svoje počitnice...

Sožitje, ki mu ni zlepa primere. In globoko so pogrnale korenine tega sožitja v ruški občinski skupnosti, sožitja med delavci in kmeti, gozdarji in kovači, tekstilci, Pohorci in prebivalci ob Dravi. Korenine tega sožitja so v obliki imen vklesane na spomenik iz pohorskega granita, ki stoji sredi Ruš. Vkllesane so imena 118 bor-

cev in talcev, imena junakov Pohorskega bataljona, imena tistih, ki so izginili v taboriščnih krematorijih, imena tistih, ki so se borili za srečno prihodnost in prezgodaj omahnili v boju.

Boj za osvoboditev rodne grude je družil staro in mlado. Otroci, ki so tedaj v tistih težkih dneh strahoma prisluškovali odmevom strojnice, so odrasli. Sedaj delajo v tovarnah in delavnicah, sekajo les, kmetujejo, upravljajo podjetja. In stari delavci, ki še pomnijo čase, ko so se borili za današnji svetel dan, stoje mladim ob strani s svojimi bogatimi izkušnjami. Stari in novi rod skupno ustvarjata, oblikujeta podobno občinske skupnosti po svojih zamislih, s svojimi rokami v sožitju.

Peter Dornik

Kako preklicano odločni znajo biti otroci. Komaj štiri leta ima, pa se ti pametki postavi predme z rokami na hrbtu, začeblja kot davčni eksekutor: »Obljubil si, seveda sem obljubil, »kanglico, lopatko, grabljice pa denar za sadike.« — Res, pozabil sem na to! Drugi otroci bodo začeli saditi cvetice, moja dva pa jih bosta gledala. Zato poba že celo popoldne vrta z nožem po hranilniku. Bo že boljši Z ženo bomo spet imela družinsko konferenco in se s kislim obrazom, kot na ustanovi s samostojnim finansiranjem, odločila za zmanjšanje proračuna. Otroka bosta dobila svoje.

Pet stopnišč je v hiši in na vsakem stopnišču je kup otrok. Jože, trinajstletni pobec, ima prav toliko poveljniške žilice, da bo dober kolovodja. Samo pomeniti se bo treba z njim. Vso zelenico pred hišo bo treba razdeliti na enake dele. Vsakemu otroku svoj del. Potem pa naj vrtnarijo. Morda bi kazalo celo iz blagajne hišnega sveta kupiti sadike? Ali pa tudi ne! Če jih bodo kupili otroci za svoj denar, bodo bolj pazili nanje. Sicer pa ne bi bilo napačno, pocukati za rokav predsednika odbora za komunalne zadeve naše stanovanjske skupnosti. Kako je že začel zadnjič? Z nekakšno sveto jezo na obrazu in s potečanim listkom v rokah — prav tak je bil kot pred mesecem dni na sestanku delavskega sveta, ko je bral levite komercialnemu. »Naš odbor je pri pregledu naselja ugotovil, da stanovalci, posebno pa otroci, teptajo komaj urejene zelenice, da so vhodi pri blokih — številki ne pomnim več, toda vem, da je bila tudi naša med njimi — »skrajno zanemarjeni, da se povsod valja opeka, kamenje, smeti...« Vraže resno je vzel tole našo stanovanjsko skupnost. Malce nerodno mi je bilo, saj moja dva tudi tekata po zelenici pred hišo. Takrat smo se kar mimogrede domenili. Otroci naj sami čuvajo zelenice. Treba jih je vključiti v stanovanjsko skupnost. Toda kako? Želo exostavno. Ob rodu zelenice naj posadijo in gojijo cvetlice,

pa bodo bolj-zvesti čuvaji kot vsi hišniki. Tudi naselje bo lepše. Sosed — uradno predsednik hišnega sveta — se je za idejo ogrel in najmlajši terorist v naši družini, hčerkica, najbrž čuti, da je na njeni strani in proti moji denarnici ves hišni svet s svetom stanovanjske skupnosti vred.

Sicer pa je takale stanovanjska skupnost prav zanimiva stvar. In ljudje v svetu stanovanjske skupnosti tudi. Na primer predsednik.

Razprava o statutu stanovanjske skupnosti je bila kar živahna. Član sveta, pravnik, se je oglašil med prvimi. Dober človek je, toda k vsaki točki statuta je tako hitel naštevati paragrafe, kot bi znal na pamet vse povojne uradne liste. Kdaj pa kdaj sem mu na tihem pridrtil. Toda ker je le prevečkrat opozarjal, da je določba statuta brez pravne osnove, se mi je le nekam uprla ta pravna učenost. Ko je na koncu prebral: »Skupnost je samostojna in samoupravna organizacija, katere namen je, da ustvarja delovnih ljudem čim ugodnejše življenjske pogoje...« in se započel v vprašanje, kje je razlika med »samostojno« in »samoupravno«, se je zdelo, la vseh trideset članov sveta stanovanjske skupnosti pripravila svoje ugovore ne-kvalificiranih, a vendarle praktičnih pravnikov.

Predsednik pa je ostal miren, kot se predsedniku spodobi. »Ste prebrali osnutek zakona o stanovanjski skupnosti? Niste? Poznaite skupščinsko resolucijo? Ne poznate? Se spomnite, da so bili prvi delavski sveti pravzaprav nezakoniti, da smo imeli komunne še pred zakonom o komunah...« Nobene posebne pravne učenosti ni povedal, marveč le to, da so za vsako pravilo potrebne izkušnje. In če je statut stanovanjske skupnosti nekaj novega, tudi ne more biti drugače. Naš pravnik je soglašal in se potem, ko je hladnokrvni predsednik predlagal, naj bi ugotavljanje razlik med samostojno in samoupravno organizacijo prepustili teoretični ana-

lizi zveznega sekretarja za zakonodajo in pravnih fakultet, tudi sam zadovoljno nasmel. Hudo je, če človek tako spoštuje paragrafe, da bi moral zaradi samega spoštovanja še danes ostati pri rimskem pravu.

Po razpravi smo glasovali. Bilo je nekam svečano. Kako bi tudi ne bilo. Predsedniku so se usta široko raztegnila: »Ugotavljam, da je statut naše stanovanjske skupnosti soglasno sprejet.« Potem pa se je obrnil k zapisnikarju in hudo zadovoljen

treba še zgraditi. O tem, kako nesmotno gradijo in kako po polzevo napreduje urejanje cest in zelenic v naselju pa smo razpravljali na vseh sestankih, ob hišnih pa do zborov volivcev. Občinskim mozem smo se vsi skupaj povzpeli že na vrh glave. Za ureditev cest, kanalizacije, zelenic in igrišča je namenjeno 92 milijonov dinarjev. Na predsednikovem zeljniku je zrastle ideja, vredna nekaj milijonov. Smo ali nismo stanovanjska skupnost? Imamo strokovnjake,

dodal: »Verjetno smo prvi v naši državi sprejeli statut stanovanjske skupnosti.« Če bi nas kdo takrat zmeril, bi bili najbrž vsi za kak centimeter višji.

Sledila je razprava o proračunu. Vsi so se nekam zresnili. Lotevamo se pač gospodarjenja v soseski in imamo zaenkrat samo obilo dobre volje. Toda to le ni čista resnica. Prispevki od najemnih in hišnih svetov, sredstva, ki jih da občina za vzdrževanje komunalnih naprav in tudi samoprisepek — vse to je premalo za velike načrte. Če bi ostali pri tem, bi samo sejali in boli brskali kot delali. Premalo bo — sem šepnil prijatelju. Na njegovem obrazu pa sem bral, da ima še nekaj za bregom.

Podjetja, ki so kupovala stanovanja, so plačala tudi za ureditev komunalnih naprav. Ta denar še ni porabljen. Veliko je

dobor odbor za komunalo, ljudi, ki so pripravljeni delati. Investicijska sredstva naj izročijo nam. Sklenili bomo pogodbo z upravo cest, izdelali vrstni red gradenj, organizirali nadzorstvo nad gradnjami. Nekaj milijonov bomo gotovo prihranili, kajti nobena kontrola ni tako učinkovita kot neposredna zainteresiranost vsega naselja.

»Čeprav nisem član sveta, bi rad nekaj povedal.« je začel mož ob peči. »Terenski odbor Socialistične zveze je že sklenil organizirati i ostovoljno delo, zato predlagam, naj stanovanjska skupnost kupi orodje in samokoline.« Seveda jih bomo kupili — smo takoj soglasno sklenili. Toda vodstvo prostovoljnega dela bo prevzela stanovanjska skupnost, Terenski odbor pa naj politično pripravi ljudi v naselju.

Stanovanjska skupnost ima torej že nekaj več sredstev.

Kaj vse bi lahko zapisal o eni sami seji sveta stanovanjske skupnosti! Ko smo govorili o denarju, se je resen mož v najbližjih letih nervozno presedel. Komaj je čakal, kdaj bo prišel do besede. Po pravici povem, da še nobene matere nisem slišal tako zavzeto zagovarjati svojih otrok, kot je ta človek zagovarjal potrebe otroškega vrtca. »Do skrajnosti je nabit. V zgradbi je še nekaj prostora, seveda zasedenega. Stanovalce bo treba preseliti!« Se in še je razlagal. Predsednik pa ga je nekajkrat prekinil: »Predlog prosim, predlog.«

Oba imata prav. Mož, ki se zavzema za otroški vrtec, ker je precej otrok brez nadzorstva, medtem ko so starši v službi, in predsednik, ki prav tako, kot vsi drugi, dobro ve, da stanovanj ni. Vsaj nekaj lahko poskusimo. Sklep je sprejet. Potipati za samske sobe in, če bo le kakšna možnost, kupiti nekaj stanovanj. Tudi našemu otroškemu vrtcu se torej obetajo boljši časi.

Se smo razpravljali. Odbor, ki naj bi pospešil gradnjo šole, trdi, da bo do prihodnjega šolskega leta pripravljenih pet razredov. Skupno z občinskim svetom so našli tudi rešitev za ogrevanje te šole. Program za nov otroški vrtec se že pripravlja. V trgovski center smo se prav tako odločno započeli. Ustanovili bomo servis za pomoč hišnim svetom, servis za gospodinjske pomočnice, za nabavo gospodinjskih strojev in morebiti uredili še servis za dnevno oskrbo. Program je obširen.

Naj bo dovolj. Sedaj veste, zakaj imam moralnega mačka, ko me je hčerkica prišla za obljubo. Izpolnil jo bom. V mojih beležkah pa piše še tole: Stanovanjska skupnost Savsko naselje. Svet stanovanjske skupnosti — 35 članov. Izvršni svet stanovanjske skupnosti — 11 članov. Poravnalni svet, odbori... in z velikimi črkami: PIONIRJI — CVETJE. M. M.

Vidite, tole je letno gledališče v Rušah. Pred petindvajsetimi leti so ga uredili. — Lani poleti so igrali tu igro »Hajduk Janošik«.

VSEM PODROČNIM KMETIJSKIM ZADRUGAM IN ODJEMALCEM ČESTITA K PRAZNIKU DELA

KOLEKTIV

GOZDARSKE POSLOVNE ZVEZE LJUBLJANA

Samo trenutek

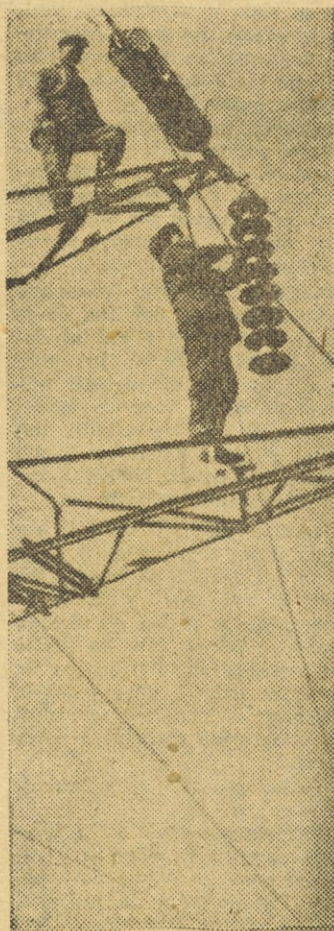
Telefonski poziv

Odklopiti moram stikalo iz zbiralnice, do katerih prihaja tok iz grosupeljskega daljnoveoda. Najprej moram seveda odklopiti samo ekspanzinsko stikalo*, potem ločiti zbiralnice in potem še ločilnik vrhniškega daljnoveoda, da ne bo ekspanzinsko stikalo s te strani pod tokom.

Dvoje stikal moram odklopiti, preden se dotaknem ekspanzinskega.

To sem si ponavljal, saj človek navsezadnje res lahko še kaj pozabi, zlasti pri našem delu, ko imamo vsak dan opraviti s tokom visoke napetosti. Sto deset tisoč voltov res niso mačje solze. Samo s čunjo neprevidno zamahneš in — še na oporoko ni čas pomisliti.

* Ekspanzin je posebne vrste tekočina, ki blaži električni plamen v stikalih visoke napetosti. Pri izklopu nastane namreč med obema poloma električni plamen. V tej tekočini se sčasoma pri več vklopih in izklopih naberejo nekatere saje in tekočina začne prepuščati električni tok. Zato je treba ekspanzin kdaj pa kdaj preskusiti.

odklopljeno! Kri mu je zledenela v žilah. Stal je na transformatorju, levo, desno vse pod napetostjo. Če se le malce neprevidno premakne...

Počasi, počasi se sključi, že čepi, zdaj pogum! Skok — že je na tleh. Tu so vrata. Rešen!

O, da! Ročico je čisto po predpisih potegnil do kraja. Toda strela je prežgala in je nož ostal v stikalu. Tega zgoraj ni mogel videti.

Da, Gantar je imel srečo. Kazalci na uri so se bližali deveti. Se pet minut manjka, še tri...

Zdaj zazvonil telefon.

»Halo, Črnuče...?«
Reden urni raport stikalničarja. Berem mu številke, vmes pogledujem na uro. Se pol minute, še deset sekund... ura je devet.

»Ti, nimam časa. Preskusiti moram ekspanzin. Za deveto smo domenjeli. Kar počakaj pri telefonu...«

Slušalko položim na mizo. Hiteti moram, čaka me telefon. Stečem k ekspanzinskemu stikalu in ga odklopim. Torej, tole je v redu. Zdaj moram ločiti še ekspanzinsko stikalo od zbiralnice. Ročica — odklop. Tu diha sem opravil. Zdaj — lahko preskusim.

Mreže niti ne odmikam, saj bo stvar hitro opravljena. Z roko sežem po epruveti...

Vsak si na svoj način služi kruh. Nekateri delajo v tekstilnih tovarnah, drugi v usnjarnah, tretji na gradbiščih, v rudnikih, kovinski industriji itd., drugi so spet v pisarnah, v bolnišnicah, šolah. Nekateri vrste dela so težke in nevarne, druge spet manj, vendar ima vsako delo svoj mik. Če bi na primer zabukovskega rudarja vprašali, ali bi šel iz jame, bi prav gotovo odgovoril, da je delo v jami izjubil in da ga ne bi zamenjal z drugim. Isto bi odgovorili valjanci in zankarji v jeseniški železarni, ali električarji ali pa oni potapljači na gradbišču hidrocentrale v Ožboltu na Dravi. Njihovo delo je naporno in zahteva celega človeka, ki ne sme niti za trenutek izgubiti prisrčnosti. Sicer pa so delovna mesta tudi druga. Res so zaščitne naprave in varnostni predpisi, da bi se ne moglo nič pripetiti. Vendar je človek le človek, ki ni vedno razpoložen, ki ga tarejo težave, ali ga pač kaj drugega zmoti pri delu, da ni več tako zbran. Obiskali smo jih in nam ali sami govorijo o svojem delu ali so to zapiski iz novinarske beležnice.

Takrat je urezalo, samo plamen sem videl in zaskelelo me je.

Toliko moči sem se imel, da sem se privlekel do odprtega telefona in onemu na oni strani žice zaklical, naj pokliče rešilni avto...

Pocen sem jo odnesel. Samo po roki me je očgalo od ramen, ker je tok odtekel po mreži, na katero sem po sreči naslonil roko.

Tako je bilo nekoč. Sedaj morata biti v stikalnici vedno dva. Za vsak primer. Če bi jo takrat huje skupil, bi mi nihče ne mogel pomagati. Morda bi bremenilec kaj zaslutil, ker bi ostal telefon odprt... Potem danes ne bi bil obratovodja trafopostaje v Klečah.

Da, odklopiti moram ekspanzin stikalo, ga ločiti od zbiralnice in potem odklopiti še vrhniški daljnoveod.

Saj bi tako tudi storil, če me ne bi zmotil telefon!

Ognjena kača

Žična valjarna jeseniške železarne. Sobotna zvečer. Ura je sedem.

Ze nekaj ur teče proizvodnja nepretrgano. Valji hropejo, žarke jeklene kače švigajo zdaj na to, zdaj na ono stran. Urne in varne roke zankarjev jih spretno love za vrat in jim vedno znova potiskajo glave v lačne celjusti stroje. Živci so skrajno napeti, misli povsem osredotočene na delo. Le v kratkih presledkih, medtem ko sika kača po kanalih, napetost popusti, da bi v naslednjem trenutku opreznost ne zatajila.

Nikjer ni zastoja, vse teče kot po maslu. Nad tretjo progo se enakomerno prižigajo in ugašajo signalne številke. Ena, prvi boben je prost; ko steče žica vanj, številka ugasne. Dve, tri...

Potlej se je začelo zatikati: Ali je jeklo iz druge šarže, se je morda že preveč ohladilo, ali prvo in drugo — in še tretje: utrujeni živci.

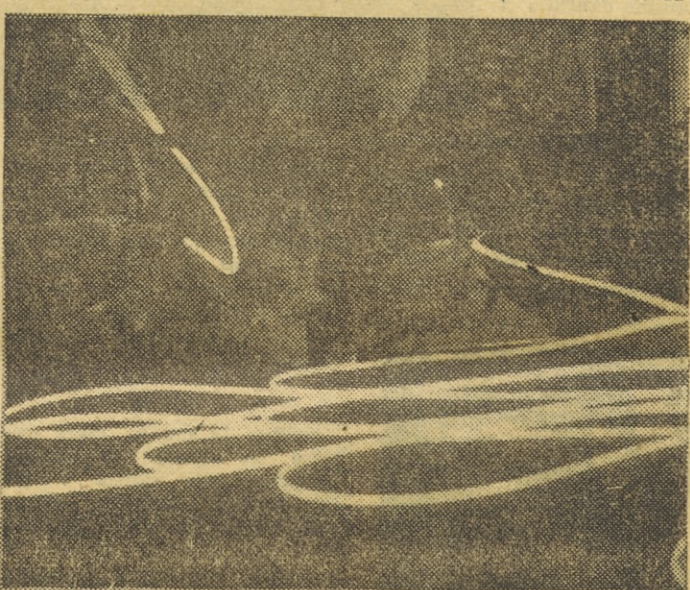
Najprej je 250 kg težak in na 1250 stopinj razžarjen kos jekla — ingot mu pravijo — zaneslo postrani izpod valjev. Butnil je ob kanale in jih porinil pred seboj. Valjavec je še pravi čas odskočil. Na pomoč mu je prihitel drugi in sta z združenimi močmi spravila ingot spet v kanal ter poravnala kanal na dviliter mizi.

Valjanci in zankarji druge in tretje proge so izkoristili kratak premor, napravili nekaj korakov, toda proizvodnja spet teče. Matevž Zalokar že vleče nov ingot iz razžarjene peči in ga po valjih spušča do prvega valjčnega ogrodja. Visoko gori na stolpu stoji kot kapitan na ladji vodja dviliter mize Anton Zvan in premika ročice. Njegove oči budno spremljajo vsak gib valjevcev spodaj pod njim.

Druga proga je danes večji del mehanizirana. Le na prvem valjčnem ogrodju je delo še ročno. Na eni strani ogrodja stoji Peter Koren, na drugi pa sta Franc Pogačar in njegov pomočnik Franc Zupančič. Od njih se kača že prvič ukrivi in steče s hitrostjo skoraj štirih metrov na sekundo po žlebu v tretje ogrodje. Potlej kroži na drugo in nazaj na tretje, od tu pa skozi četrto proti tretji progi.

Nenadoma je kača skočila iz žleba pri tretjem valjčnem ogrodju, švignila po zraku in se stegnila kakih trideset metrov v dolžino proti prvi progi. Po tej železni ploščadi kajpak ni varno hoditi.

Nekoč jo je odneslo naravnost v mojstrovno pisarno Svignila je med tremi delavci, ki so bili prav tisti trenutek tam,

STOTINKA SEKUNDE ODLOČA... TRETJA PROGA SE VRTI SE ENKRAT HITREJE KOT DRUGA. ZATO KAČO TAKOLE VZVIJEJO PO TLEH, Vendar jo spuste po TRETJI PROGI PREJ, PREDEN SE IZTEČE IZ DRUGE. ČE JO PREKMALE, SE UTRGA IN REP ŠVIGNE PO ZRAKU... (FOTO FRANCE TORKAR)

in se zabila v leseno omaro. Le nekaj strahu so prestali, sicer pa se jim ni nič zgodilo.

Kaj čudna so njena pota. Včasih se vzpne visoko v zrak, včasih se razcepi in opleta z repom. Med drugo in tretjo progo so postavili železno steno, da bi bili ljudje za njo varni. Primerilo pa se je, da je z druge strani skočila iz žleba, valjavec je še komaj utegnil stopiti za železno steno, in izza nje opazoval, kaj se dogaja. Takrat pa je zadnji konec kače zamahnil in usekal valjavca po glavi. Bil je še toliko pri moči, da je prosil, naj mu dajo konjaka, še sam je odšel v bolnišnico, prestal pri zavesti operacijo (glavne namreč ne operirajo pod narkozo). Čez tri mesece je že

vozljal. Toda previdno, saj takrat lahko valj potegne. Ko steče žica s hitrostjo 7,8 metrov na sekundo po tretji progi, ni več časa za umik in marsikateremu zankarju je tam prežgalo noge.

Kadar nagaja, so živci do skrajnosti napeti. Nervoza se te loti kar sama po sebi. Trenutek nepazljivosti in že se lahko pripeti nesreča.

Za nameček se je še en boben pokvaril, da so morali proizvodnjo na prvi in drugi progi zavirati, saj bi valjane žice ne imeli kam dejati.

Takale »zmeda« traja kake pol ure, včasih tudi več, potlej pa proizvodnja spet normalno teče. Ljudje se oddahnejo, misli so spet zbrane.

VRTOGLAVICE RES NE SMES IMETI, KADAR PLEZAS PO TAKEM DALJNOVODU. PRI POPRAVILIH JE ENA STRAN POD NAPESTOSTJO IN JE TREBA PREKLICANO PREMISLITI, KATERA STRAN JE LEVA IN KATERA DESNA.

Dvoje stikal moram prej odklopiti: od zbiralnice in daljnoveoda.

Z dispečerjem sva se dogovorila, da bom preskušal ekspanzin od devetih do pet minut čez deset. Tistih pet minut bo preusmeril tok iz drugih daljnoveodov, da industrija ne bo stala.

Torej v redu! Malenkost, zaradi preskusa si res ne kaže beliti glave. Takih stvari smo vajeni. Kolikokrat smo že kaj hujšega doživeli. Gantar, na primer, ta je imel res srečo. Strela je udarila v transformator pa so naročili, naj gre pogledati in popraviti škodo.

Na transformatorju je stikalo zgoraj, pri vrhu. Najprej mora splezati do line, odklopiti transformator in šele potem, ko vsa naprava ni več pod napetostjo, sme stikati po njej.

No, Gantar je splezal gor in potegnil ročico do kraja. Transformator je odklopljen, si je mislil. Potlej je skočil na transformator. Ze je stegnil roko...

Nenadoma se je zdrnil. Ne vem, kaj ga je pihnil, da je prav tisti hip pogledal navzgor. Ni

Odkop št.12

Droben curek premogovega prahu se poredi med stopnicami, se kake pol metra pod njimi spremeni v oblak, ki se polagoma spušta proti tlu.

Prvi resen opomin...

Na odkopu številka 12 v rudniku Zabukovica je vroče kot v brazilskem pragozdu. Vlažna vročina, da pot kar curkoma lije

po licu, po golih prsih in hrbtu. Na hlačah vseh treh rudarjev — recimo jim Tine, Tone in Jože — ne bi našel suhega vlakna. Priplepljene so ob telo, kot bi pravkar stopili iz vode.

Osemindvajset stopinj! To ni niti tako veliko, marsikje v tej jami jih je štirideset in še več.

Kopač Tine in njegov pomočnik Tone sta že zatesarila novo odprtino in tudi kup premoega je vidno izginjal po kakih sto, morda tudi več metrov dolgem in skoraj navpičnem vpadniku.

Stojke in stopnički ječe pod zemeljskimi sloji, ki pritiskajo z vseh strani. V tej jami ni to nič nenavadnega. Tudi po dvajset centimetrov debeli opornik na mah prelomi in sčefra kot žveplenko. Na številki deset je tisti dan vrglo z leve stene nekaj opornikov, jih polomilo in zasulo vozicek. O tem pripovedujejo, tako se človeku di — kot da bi pravili, kaj so večerjale čerjali.

Vsa hribina je prelomljena. Premogove žile nenadoma zmanjka in se nadaljuje zgoraj ali spodaj, levo ali desno. Kje, ne moreš nikdar z gotovostjo reči. Zato toliko in tako strmih jaskov, zato vročina, zato pritisk...

Zdaj se prah poredi že drugje in potem spet drugje. Oporniki se krivijo pod težo. Slišati je nekakšno šumenje, kot da bi nekje daleč žuborel potok. Opornike pritiska v stran. Milimeter za milimetrom se izmikajo izpod stopničkov. Najprej sila počasi, ker tiče v izsekani zarez — zdaj so oporniki komajda še pod stopnički.

»Poba, tole pa ni...«, je Tine prisluhnil in svetil po opornikih. »Lej gal Vso tole stran spodnaša!«

Nič nerove. Kratek posveti: k vsakemu ogroženemu oporniku brž je enega, vmes pa prečnike, da jih ne bo spodnašalo.

Začela se je bitka za čas. Tine se je lotil hloda, ki je bil že tu, in sekal vdolbino, kamor naj leže stopnik. Jože je z železnim drogom kopal jamo, z rokami izgredal premoega, Tine je kar neslo po strmem jasku navzdol, da bi privlekel les.

Eh, privlekel! Kako preprosto zveni ta beseda in koliko znaja je treba, da se uresniči. V koncu hloda zabije železen klin z obrotom. Vanj vpne vrv in si jo kot pri nabrtniku oprta na gola ramena. Potlej vleče hlod, ki bi ga na ravnam dva komaj nesla, stopnico za stopnico, klin za klinom na lestvi po ozkem rovu navzgor do številke.

Za oddih ni časa. Sapa poje, vrv reže v ramena toda zgoraj sta tovariša...

V kotu na tleh stoji varnostna svetilka, straža proti metanu — sovražniku številka ena v zabukovskem rudniku. Le medla svetloba riše po tleh, stenah u

stropu temne sence premikajočih se teles. Še dobro, da brli — znak, da ni metana. Zračenje je dobro in dokler elektrike ne zmanjka, če nenaden pritisk ne stisne zračnih cevi, se ni bati. Brž ko mrežica v svetilki zažari, poberi šila in kopita...

Gori na številki 12 pa se nadaljuje bitka za čas.

Luknja je že skopana, vdolbina za opornik izsekana. Z dveh letvama izmeri Jože višino opornika, že poje žaga, že ga s Tinom pomerjata. Predolg! Jamico je treba poglobiti. Še nekaj udarcev z drogom — zdaj bo pravil Postavita ga, Tine spleza na lestev in s težkim kladivom zabija opornik pod stopnik.

Udarci kladiva votlo bobne. s stropa se usiplje, les poka...

Tone je že tu. Z zadnjimi močmi zavleče hlod na sredo odkopa, že hiti po drugem.

Drugi opornik že stoji, potlej tretji... Bitka s pritiskom in časom je dobljena. Še en opornik in potlej prečniki. Vsak čas bo konec »šhta«, toda na uro nihče ne gleda. Najprej je varnost in ne samo moja, marveč tudi tistega, ki bo prišel za menoj...

**RUDNIK
RJAVEGA PREMOGA**
TRBOVLJE - HRASTNIK
čestita
za 1. maj
TRBOVLJE

POMLADNI POMENKI

Tovarišica Marija Bricelj

V našo delavnico je zahajal možak — njegovega imena se ne spominjam več. Prihajal je pod večer, posedal uro, dve, se zanimal za to ali ono čevljiarsko spretnost in modroval:

»V knjigah piše, da je delo ustvarilo človeka. Če je to res, zakaj delo potlej ni bolj spoštovano?«

»Spet pleteš štrono. Knjige te bodo zmešale, mu je očital mojster.

»Kakšne knjige neki. Saj se iz njih ne učim. Učim se iz... življenja. Govorijo mi, naj jem manj, sami pa jedo po desetkrat na dan. Veliko mi, naj ubogam, sami pa ne ubogajo nikogar. Pravijo, da so pametni in vsa njihova modrost je v tem, da jemljejo nam, ki delamo. Trde, da smo neumni in vsa naša neumnost je v tem, da jim delamo.«

Včasih je posedal pozno v noč. Bil sem vajenec, najmlajši v delavnici, in ne vem zakaj — imel me je najrajši. Pripovedoval mi je, kod vse je že hodil, kaj vse je že videl, delal in doživel. In bodril me je: »Le uči se, fant. Jaz te naučim, kako je treba živeti.«

»Kaj boš učil, mu je ugovarjal mojster. »Ljudje ne potrebujejo tvoje učne knjige. Nisi ne kruh in ne palica... Ali moreš naučiti ljudi, kako naj žive, da bodo srečni?«

Palice ne potrebujemo, pa tudi kruh ni vse. Človek potrebuje še marsikaj drugega. Na primer — znanje. Iz znanja se rodi spoznanje. Iz spoznanja... boji. Brez boja ni ničesar. Brez boja ne bo sreče... Nekoč, pozno ponoči, mu je postalo slabo. Spremljal sem ga domov.

Predmestje je spalo z zdravim, trdnim spanjem delavca, ki se je čez dan močno utrudil.

»Ti misliš: ljudje spe. Ne spe, že dolgo ne, le dremajo, dremajo, ti pravim, da ne bi zamudili tistega, kar prihaja...«

In ko je tako govoril, se mi je zazdelo, ko da se bo zdaj, zdaj vse prebudilo in ozvenelo v dotlej neznan melodijski, ki bo odkrila skrivnosti življenja in pojasnila ljudem, kaj naj store, da bi bili srečni.

Ob slovesu mi je dejal: »Ti boš dočakal, jaz ne. Dočakal boš dan, ko bodo ljudje boljši in bodo lepše živeli...«

Potlej ga nisem več videl. Od takrat je minilo veliko let.

Nanj sem se spomnil, ko sem ondan prelistaval zapiske o pomenkih z ljudmi, ki sem jih srečaval v zadnjih letih. Iz beležnic sem izbral nekaj popisanih listov in bral:

Sreča

Sonce, lahen vetrič, duh prebujene zemlje, popje, ki se odpira.

Hodiva po vrhu, hribu pri Batujah med vinogradi in košenicami, in se pomenkujeva. V dolini žubori Vipava. Iz batijske kovačnice odmevajo udarci kladiva. Pred vasio, ki se stiska na vrhu, so se zagrizli v vinograd kopači in pojejo. Toni se nasmehne.

»Kako živim, vprašuješ? Kar dobro. Zadovoljen sem, srečen...«

»V čem je moja sreča? Pokojnine nimam velike, stanovanja tudi ne najboljšega, otroci so se mi raztepli po svetu... Res je, kar praviš, pozabljaš pa, da imam dobro ženo, vnuke, ki me obiskujejo, vrt, katerim se rad ukvarjam... Vendar to ni vse in niti ni najvažnejše. Poznal sem ljudi, ki so bili srečni, če so lahko v miru

pokadili cigareto. Več si niti želeli niso. Jaz nisem tak... Ko sem postal socialist in kasneje komunist, sem začutil, kako se valji z mene tisto prekleto breme strahu in negotovosti, ki so mi ga — kot bajtarskemu otroku — naložili že ob rojstvu. Občutek, da nisem sam, da nas je mnogo in da smo močni, zavest, da ustvarjamo nekaj velikega — vidiš tudi to je sreča... in zame večja kot lepo stanovanje, dobra pokojnina...«

Utrga razcvetelo češnjevo vejico in si jo vdene v gumbnico.

»Če bi mi danes nekdo ukazal: Toni, prekrižaj roke in miruj, dovolj si se nagaral — bi bil bolj nesrečen kot... kot...«

Ne najde besede. Nasloni se na češnjo in se zazre v dolino.

Starikavi Cayen se koplje v soncu. Krpa snega na njegovem vrhu je podobna snežnobelemu oblizu na umazanem obrazu. Razgled sega tja do Gorice; skozi meglico v ozadju zro obrisi Goriških brd.

Kaže mi razvaline starega gradu na Taboru, hribu, ki se stiska k pobočju Cayna in pravi:

Glej, živeli so grofje in tisoči so jim bili pokorni. Kaj je ostalo od njih? Razvaline, sredi katerih so si kmetje sezidali svoje hiše. In živeli je De Mulich, batujski tovarnar in gospod. Kaj je ostalo od njega? Star pečat, ki ga bodo bodoči rodovi uporabljali kot dokaz, da so nekoč res živeli kapitalisti. Nas pa nikdar ne bo razžrla rja življenja. Nas in našega dela.«

Smehljaj mu igra okrog usten in tudi sam se smehljaj, utrgam češnjevo vejico, si jo vdenem v gumbnico in spustiva se v dolino, ki leži pod nama v vsej svoji pomladni lepoti.

(Tovariš Anton Stilič — Toni je star delavski revolucionar in eden prvih primorskih komunistov.)

Delo

Tovarna, velika in lepa, mladostna. Železo in jeklo, beton. In ljudje, ljudje. In borovi. Sredi med njimi naselje.

Kidričevo.

»Janez dela?«

»Dela.«

Toliko stavb je, da bi se človek izgubil, če ne bi imel spremljevalca.

Ogrozna dvorana in v njej neznansko veliki kotli.

»Kje je?«

»Zgoraj.«

Dvigalo. Janez.

Stoji ob kotlu, v katerem vre nekakšna brozga in zre vanj skozi zaščitna očala.

Ne vidi me. Obstanem in ga gledam. — Skoro ga ne bi spoznal. Nekaj let ga nisem videl. Kdaj je že bilo...?

Poleti 1947 se je oglašil na ptujskem mladinskem komiteju mlad rjavolas fant s skoro otroškimi, dobrodušnimi očmi. Dejal bi, da prihaja s košnje.

»V brigado bi rad.«

In šel je. Na progi Samac—Sarajevo je bil namestnik komandanta brigade. Vrnil se je udarnik.

Komandant Dušan je večkrat govoril: »Neutrudljiv je. Ne zaletava se, dela preudarno in vsak njegov gib je posvečen delu. Iz njega izžareva nekakšna čudna moč: ko ga vidiš, kako dela, se zbudi v tebi nepremagljiva želja, da bi pristopil in prijel za lopato. Zdi se, kot bi ljubil delo zaradi dela samega...«

Skojevski tečaj. Ljubljana. Akcijski oddelek CK LMS.

V Ljubljani je ostal nekaj let. Nena doma pa je izginil. Rekli so: Odšel je v Strnišče. In tam sem ga našel — sredi strojev in orodja. Bil je ves popackan z oljem in vesel.

»Kaj delaš?«

»Učim se.«

Potlej ga nisem več videl.

Odložil je zaščitna očala. Pred menoj stoji Janez tak kot je bil nekoč — če bi sodil le po očeh, ki so še vedno tako dobrodušne in skoro otroške.

»Živim, vniš, takole... Imam ženo, otroka in tole...«

Z roko pokaže po dvorani in kotlih in pripoveduje o boksitu, o glinici in aluminiju, o nekih formulah in kemikalijah, o tisti brozi, ki vre v kotlih. Pripoveduje kot bi bral iz strokovne knjige.

»Kje si se vse to naučil?«

»Saj ni težko...«

Stoji pri kotlu kot kapitan na komandnem mostu.

»Torej si predelavec?«

»Nekaj takega. Naša skupina dela v tej in še v eni dvorani.«

Odhajam.

V vlaku vzamem beležnico in zapišem besede, ki sem jih nekje prebral:

»Strojev ne poganjata elektrika in para, temveč um in mišice človeka, delavca.«

In spet pišem:

»Iz njega izžareva nekakšna čudna moč, nekakšna sla — sla po ustvarjanju.«

(Tovariš Janez Kostanjevec je danes poslanec zbora proizvajalcev Zvezne ljudske skupščine.)

Bogastvo

»Punčka, kje pa stanuje tovariš Troha?«

Na čelo se ji zareže drobna guba — znak da razmišlja.

»Tamle, glejte.«

Včasih občutim nepremagljivo željo, da bi se s komerkoli porazgovoril.

»Koga pa čakaš?«

Stoji na cesti, oblečena v živopisno krilce, s cekarčkom v roki.

»Ata čakam. Sli bomo ven...«

»Kam?«

»Tam...« Pokaže roko. »Po rožice...«

Sobota je, popoldan, lep dan je; ljudje se vračajo z dela.

Zdravko Troha je sekretar občinskega komiteja Zveze komunistov v Domžalah, učitelj, študent višje pedagoške šole in oče treh ljubkih otročkov. Drugih njegovih funkcij ne poznam.

»Kaj bi rad, starina?«

»Govoril bi s takšnim in takšnim človekom, delavcem, članom delavskega sveta, občinskim odbornikom ali nekaj takega. Saj veš, s človekom...«

»Vem. Pojdiva k Francki.«

Greva.

Otroci — dve punčki in fantek — kriče za nami:

»Ata, kam greš? Kmalu se vrni, ata...«

Nisem še govorila z novinarji. Ne vem, kaj naj rečem.

Zdravko Troha z ženo in njunim največjim bogastvom

»Povej, Francka,« jo bodri Zdravko, »kako ti gre...«

Drobna je, živahna, črnolasa.

»Kaj sprašuješ, saj veš. V tovarno bi rada, nazaj. Veste,« se obrne k meni, »dvanaest let sem delala v tovarni, tukaj v papirnici, v Količevem. Bila sem sortirka papirja. Sedaj sem tri mesece upravnica tovarniške menze. Rekli so mi: Pojdi, Francka, menza ima izgubo, hrana je slaba. Pojdi zaradi ljudi, da bi imeli boljše hrano. In šla sem. Sreče pa je ostalo v tovarni.«

»Saj boš šla nazaj, Francka,« jo tolaži Zdravko. »Ne bodi tako neučakana. Menzo si že precej uredila, hrana je boljša, izgube ni več...«

»Sla bom!«

Iz njenih besed zveni odločnost primorskega bajtarskega dekleta, ki si je vse, kar ima, prisluzila s trdim delom.

Služila sem in hranila denar za šivalni stroj. Tako rada bi bila šivilja. Pa mi je vse pogorelo. Potem sem spet slu-

Življenje

»Moje življenje vas zanima?« se čudi Marija. »Poglejte okrog sebe. Steдилnik, miza, čebula na njej — za golaž. Ceber namočene perila.«

»In tovarna...«

Ne pritožuje se. Naglas razmišlja:

»Punčka je odšla k Urhu. Solski izlet. Fant se bo kmalu vrnil iz šole. Skuhati moram večerjo in pripraviti kosilo za jutrišnji dan. Ob šestih bom šla na roditejski sestanek. Zaradi fanta... Ne, ni slab. Vedno je bil odličen. Nikdar ni prinesel trojke domov. Pa vendar, pred maturo je...«

Reže čebulo in pripoveduje:

»Takole je z življenjem: Nekoga je obdarilo bolj, drugega manj. Meni je prineslo srečo in nesrečo. Naš ata se je ponesrečil in ohromel. Revez, hoditi ne more. Vse življenje je delal. Hudo mu je in tudi nam je hudo.«

Narezala je čebulo. Prijema za škaf.

»In vendar ni tako hudo. Močna sem. Otroke imam. Včasih berem knjige. V tovarni sem zadovoljna. Že 30 let delam v Saturnusu; od svojega štirinajstega leta... Tovarna je moj drugi dom.«

Pere.

(Tovarišica Marija Bricelj je predsednica sindikalne podružnice v Saturnusu.)

Na gori je moj dom...

žila. Končno sem se le izučila za šiviljo. In potlej je prišla vojna...«

Leta strahu, bede, junaštva in hrepenjenja.

Po vojni je Francka prišla v Količevo.

»Najraje šivam. Doma. Zase in za druge. Zastonj. Prihajajo tudi, naj jim svetujem. Doslej sem vodila že štiri šiviljske tečaje: enega v tovarni, tri pa na terenu.«

»Torej tovarna, šivanje in...«

»In sin,« pravi Zdravko.

»Tudi sina imam. Šestnajst let ima. Hodi v gradbeni tehnikum, v drugi letnik. Stipendira ga tovarna. Korenjak je, večji od mene... Katera mati nima rada svojega sina?«

Sobota je. Lep pomladanski dan. Ljudje odhajajo na izlete, Punčka v živopisanem krilcu nabira rožice. Zdravkovi otroci se igrajo na vrtu in čakajo očeta. Mehak deklški glas poje. Francka pripoveduje o svojem sinu:

»Rada ga imam. Zelela bi, da bi živel še lepše...«

»Bila je rečna,« pravi Zdravko, ko odhajava, »najprej med rečnimi. Danes je bogata. Ljudje jo imajo radi in sin jo ima rad, in ona ima rada sina in ljudi. In v tem je njeno bogastvo.«

(Tovarišica Francka Bevk je bila pri nedavnih volitvah izvoljena za poslanca republiškega zbora proizvajalcev.)

Stojim ob robu kotlaste doline s terasastimi pobočji, razrite in s kupi črne zemlje posejane. Majhne lokomotive prevažajo vagončke premoga in jalovine. Na desni se dviguje ogrodje šahta z veliko rdečo zvezdo na vrhu. Kakih sto korakov dalje se zaletava v hrib bager, rohani in grize in obrača zobato železno glavo. Ob levem robu kotline se stiska v gručo nekaj hišic.

Mladost

Droban, kakih 17 let star fant sedi ob kupu umazanosiive zemlje in zre v kotlino.

»Se greješ?«

Pogleda me, utrga bilko, si jo dene v usta, zveči in meni:

»Morda se tudi grejem.«

Zahajajoče sonce se ilesketa v fantovih očeh. Veter se poigrava z njegovimi kodri in prinaša s seboj glasove delavcev, ki perejo premog na separaciji.

»V nočni izmeni delam — od desetih zvečer do šestih jutraj. Spati bi moral, pa ne morem. Rad sedim tu in gledam... Glejte, na tistile lokomotive je delal moj oče... Na onile tamle, pravkar se je ustavila, pa se učim za kurjača.«

Molčiva in zreva navzdol, kjer delavci praznijo vagončke.

»Kje je sedaj... oče?«

Zategli žvižg lokomotive, hrumenje bagra, ropotanje vagončkov in komaj slišne besede:

»Ubili so ga... Nemci... na mostu, spodaj v mestu... ko je jurišal na graščino... In kmalu potem je umrla mama.«

Zazre se v dalj, čez dnevni kop in gole griče in pravi:

»Živim pri stari materi... Že vsa leta.«

Pod nama se ustavi lokomotiva in strojevodja zakliče:

»Stanko, ko boš šel v knjižnico, povej, naj kupijo nekaj novih knjig. Tiste, ki jih imajo, sem že desetkrat prebral.«

In lokomotiva nadaljuje svojo pot.

»Rad berem knjige. In vi? Tudi? In igram. Imamo mladinski oder.«

Sonce je zašlo: V kotlini prižigajo luči. Hladneje postaja. Zavijava se v plašča in grejeva roke med kolena.

»Ste se že kdaj vozili na lokomotivi? Že? Čudoviti stroji so to... Ze veliko let jih takole gledam, pa se še nisem naveščala. Vse jih poznam... Tamle vozi Luka 65. Stara je, pa še vedno ni slaba. Na separaciji je 64. Tistole je »madžarka«. Simon jo vozi. Imamo se 66. Glejte jo, pravkar je izpusnila paro...«

»Čez dobro leto bom kurjač in potem strojevodja. In učil se bom in postal strojevodja na pravih velikih lokomotivah.«

Oči mu žare in okrog usten mu igra smehljaj.

Bager se zaletava v hrib, rohani in grize in polni vagončke, in v siju svetilk je podoben pošasti. Lokomotive zateglo tulijo. Šaht je nenavadno visok in zvezda na njem je velika, večja kot je bila prej, in njena senca se razteguje prav do rudarskih hišic, ki se ob robu kotline stiskajo v gručo.

(Stanka sem pred dnevi srečal v Ljubljani. Ves vesel mi je povedal, da se mu je želja izpolnila. Postal bo strojevodja na pravih velikih lokomotivah.)

In spet sem se spomnil na mojega mladostnega prijatelja, ki je zahajal v našo delavnico in pripovedoval o dnevu, ki prihaja, o dnevu, ko bodo ljudje boljši in bodo lepše živeli. Na njega, ki tega dne ni dočakal...

Janez Voljč.

Francka Bevk in njene prijateljice — delavke v Količevem

Pripombe k načrtu splošnega zakona o šolstvu

Načrt splošnega zakona o šolstvu je upravičeno vzbudil veliko zanimanje ne samo med prosvetnimi delavci, temveč v vsej naši javnosti. V času, ko je bil določen za javno razpravo, so številni družbeni organi in organizacije zakon podrobneje proučevali in dali številne predloge k posameznim členom, tako da lahko pričakujemo, da bo zakon, ki ga bo sprejela zvezna skupščina še pred poletnim zasedanjem našega novega šolskega sistema. Novi zvezni zakon, ki bo uveljavljen letos 1. septembra, le okvirno določa splošna načela in smernice za organizacijo in vodenje posameznih šol. Zato mu bo kot dopolnilo sledila še vrsta drugih zakonov (o strokovnem šolstvu, o izobraževanju odraslih itd.), ki bodo podrobneje določali notranjo ureditev in odnose med posameznimi šolami.

Po mnenju večine je zakon zelo pozitiven in sprejema oziroma zakonite osnovne principe deklaracije o vzgoji in izobraževanju v FLRJ. Zlasti je treba pozdraviti temeljno načelo zakona, ki vključuje vse vzgojne in izobraževalne ustanove, od predšolskih, rednih osnovnih in višjih šol do izvenšolskih oblik izobraževanja, v enoten sistem vzgajanja in izobraževanja.

Zakon lajša tudi prehod iz ene vrste šol v druge in pri tem izenačuje pravice absolventov strokovnih šol in gimnazij pri vpisu v vse višje šole. Vpis v vse vrste šol razen osnovnih bo potekal na podlagi natečaja in bodo torej šole same odločale učne pogoje za vpis, pri čemer (razen pri prehodu iz osemletne obvezne na višjo šolo) ne bo edino merilo le spričevalo o končani šoli, temveč predvsem znanje, ki si ga bodo kandidati lahko pridobili tudi iz izrednih študijem. Zakon izrecno določa, da se na fakultete in visoke šole lahko višjeje tudi državljani, ki niso končali strokovne šole oziroma gimnazije, če bodo dokazali, da bodo s svojo izobrazbo lahko uspešno spremljali pouk v teh šolah.

Cenar pomeni ta zakon v celoti precejšen napredek v razvoju našega reformiranega šolstva, je v nekaterih poglavjih in določilih vendarle še precej nejasen in se opira bolj ali manj na sedanje stanje. To velja zlasti za strokovno šolstvo, ki je v zakonu najmanj obdelano. Zakon predvideva le dve vrsti šol za kvalificirane delavce (šole s praktičnim poukom in šole učencev v gospodarstvu), ne predvideva pa nobenih šol za polkvalificirane delavce, čeprav jih za nekatere poklice že imamo. Nejasen je zakon tudi glede šol za visokokvalificirane delavce in glede višjih strokovnih šol. V poglavju o TSS zakon v bistvu potrjuje sedanje stanje, čeprav ima pri nas marsikdo kaj pripomniti prav glede teh šol. Po mnenju nekaterih prosvetnih in strokovnih organov sedanje TSS ne ustrezajo potrebam gospodarstva in bi jih bilo treba reorganizirati v višji tip strokovne šole. Po tem predlogu naj bi se v TSS vpisovali absolventi šol za kvalificirane delavce oziroma kvalificirani delavci, ki so si strokovnost pridobili s prakso. Pouk na TSS bi lahko skrajšali in specializirali. Šola naj bi vzgajala tehnike in obratne inženirje. Tako bi bila izbira slušateljev za TSS mnogo boljša ter bi se zanj odločali najbolj kvalificirani delavci, ki pa je sedaj prav zato, ker je ta šola le v Ljubljani (samo nekaj oddelkov je v Mariboru in na Jesenicah), ne morejo obiskovati.

V uvodu govori zakon o enotnem sistemu vzgoje in izobraževanja. V nadaljevanju pa je nedosleden prav glede izobraževanja odraslih, ki ga obravnava v posebnem poglavju. Ne glede na to, da je že sam naslov tega poglavja »Dopolnilno izobraževanje in izpopolnjevanje pomanjkljiv in netočen (izobraževanje odraslih je širši pojem kot samo dopolnjevanje znanja), je nedosledno in nepravilno, da zakon, razen na nekaterih mestih, ne govori posebej o obveznosti rednih šolskih ustanov pri izobraževanju odraslih (n. pr. pri vzgoji učiteljskega kadra za vse vrste šol, pri upravljanju šol in vzgojnih ustanov in podobno).

V roku enega leta morajo izdati svoje zakone o šolstvu vse ljudske republike. Najkasneje dve leti po uveljavitvi zakona pa bodo izšli tudi novi učni načrti, če jih bodo prosvetne oblasti postopoma uvajale v vse šole. Prav bi bilo, če bi sindikalne organizacije aktivno sodelovale tudi pri vseh nadaljnjih pripravah in ukrepih, ki bodo sledili osnovnemu zakonu o šolstvu in od katerih je odvisna praktična izvedba šolske reforme.

T. B.

Kultura je draga NEKULTURA ŠE DRAŽJA

Rado Simoniti, skladatelj, dirigent ljubljanske Opere in Slovenske filharmonije, vrhu pa še predsednik glasbenega sveta pri Zvezi Svoboda, odgovarja na vprašanja naše redakcije:

Zvedeli smo, da ste bili v Štiti, ki je izbirala najboljše pevske zборе za letošnja mednarodna tekmovanja v inozemstvu, ali bi nam lahko kaj več povedali o tem?

Imeli smo kar precej dela. V vsaki republiki smo ocenjevali štiri do šest pevskih zborov, skupno pa štiriindvajset. Od teh pojdeta dva tekmovat v Arezzo, dva na festival mladinskih pevskih zborov v Belgijo in dva na II. olimpiado v Pariz. Od slovenskih pojde po eden v Arezzo in v Pariz. Moram reči, da sodijo slovenski pevski zbori še zmeraj med najboljše. Njihove uspehe zna samo tisti prav ceniti, ki ve, kolikšna je razlika med delovnimi pogoji pri nas in v drugih republikah. V Bosni, na primer, imajo najboljši zbori krasne prostore za vaje, magnetofon in dobro strokovno vodstvo. Če pri nas ne bomo bolj skrbeli za pevsko vzgojo, nas bodo druge republike v najkrajšem času prehiteli, kajti tam se do boro zavedajo, da je kultura draga, nekultura pa še dražja, kakor je rekel neki sarajevski ljudskoprosvetni funkcionar.

Letos julija bo v Ohridu festival najboljših jugoslovanskih godb. Katere od slovenskih bi po vašem mnenju prišle v poštev za ta nastop?

Kandidatov je kar precej. Prav gotovo bi se postavil popolni simfonični orkester ljubljanske sodišča, čeprav so ga ustanovili šele pred dvema letoma in si mora nekatere instrumente izposojati. Dobro vodstvo res največ velja! To se vidi tudi pri mariborski godbi na pihala »Zelezničar«, ki se je pod taktirko Filipa Bernarda sila naglo povzpela. Resni kandidati od godb na pihala so trboveljska, ravenska in mariborska. Od zabavnih pa imata vse pogoje trboveljski in študentski zabavni orkester. Res, težko se bo odločiti, kdo bo zastopal posamezne glasbene zvrsti na ohridskem festivalu, zlasti ker pojdejo tja samo dve ali tri skupine. Da ne bo nepotrebnih zamer, bo o tem odločil širok krog ljudi: predstavniki društev, poslušalci in glasbeni strokovnjaki. Za godbo na pihala bo »padel žreb« v začetku julija na reviji v Postojni.

Kaj menite, kako bi naše glasbene amatere najbolj spodbujali k delu?

Nedvomno ne s takimi tekmovanji kot pred leti. Najboljšim skupinam je takrat upravičeno zrasla samozavest. Druge pa niso dobile nobene priznanja za svojo poštrevnost in trud v včasih sila neugodnih delovnih pogojih. Po mnenju našega sveta bi jih direktna pomoč glasbenih strokovnjakov najbolj spodbujala. Stvar si tako zamisljamo: Ta ali oni glasbeni pedagog naj bi prevzel nekakšen patronat nad določenim zborom ali godbo in ju redno obiskoval vsak mesec ali vsak drugi mesec. Seveda bi ju moral poslušati, da bi lahko dirigenta opozoril na izvajalske pomanjkljivosti. Cez mesec se ali dva bi verjetno že opazil, da nasveti niso bili zaman. Tudi glede izbire primerne glasbene literature bi bilo manj težav, ker bi patroni najlaže svetovali njihovim sposobnostim ustrezne skladbe.

Kakor veste, namerava pri vzgoji amaterskih zborov pomagati tudi Radio Ljubljana. Lahko si mislite, kako ponosni bodo pevci, kadar se bodo slišali v oddaji. Res, skrajni

čas je, da se resno lotimo dela. Prihodnje leto bo namreč v Splitu mednarodno tekmovanje pevskih zborov. Če se naši ne bodo temeljito in vztrajno pripravljali, se utegne zgoditi, da jih bodo kljub bogati tradiciji tuji zbori prekosili, ker jemljejo stvar zelo resno. Naj še to povem, da pripravljajo mednarodna tekmovanja tudi drugod po Evropi z istim namenom kakor mi — da bi razgibali predvsem svoje pevske zборе, ki preživljajo podobno krizo kot naši pred leti.

Kako bi najhitreje prišli do glasbenih strokovnjakov?

S šolanjem in štipendiranjem. 25. maja bodo v Brdih na Primorskem odkrili spomenik našemu odličnemu organizatorju učiteljskih pevskih zborov, glasbenemu pedagogu in dirigentu Srečku Kumarju. Takrat bo občina Dobrovo ustanovila poseben sklad, »štipendijo Srečka Kumarja«, za šolanje na glasbenih ustanovah. Slej ko prej se bodo morale tudi druge občine odločiti za kaj podobnega, če bodo hotele priti do dobrih zborovodij in dirigentov. Kakor sem že omenil, se glasbene skupine pod dobrim vodstvom neverjetno hitro povzpno, zlasti če jih oblastveni organi podpirajo.

Ali naše poklicne glasbene ustanove in šole dovolj store za glasbeno vzgojo?

Stvari se izboljšujejo. Ljubljanska Opera in Slovenska filharmonija sta uvedli mladinske in dijaške abonmaje po zelo nižji ceni. Slovenska filharmonija prireja vokalne, vokalno-instrumentalne in instrumentalne koncerte z razlagi in mladini ob praktičnih primerih predstavi razne oblike glasbenih del. Kakor je videti, je ubrala pravo pot, ker je obisk zmeraj zadovoljiv. V Operi sicer mladini ne razlagamo uprizorjenih del, pač pa ji prikazujemo najboljše. Teh predstav se udeležuje tudi podeželska mladina, zato so toliko bolj vzgojne. Slabo pa je to, da ni prave povezave med šolskimi glasbenimi pedagogi in med vodstvom omenjenih ustanov. Ideja rodi idejo, morda bi se dalo še kaj zboljšati, če bi vzpostavili ta stik. Vsekakor bi se kazalo skupaj pomeniti, kako da na koncerte Slovenske filharmonije ne prihajajo tudi višješolci in kaj storiti, da bi jim zbudili zanimanje.

Vzgoja glasbenih strokovnjakov za amaterske skupine pa je za sedaj še precej pomanjkljiva. Vzgojale naj bi jih predvsem srednje glasbene šole. Pouk bo treba tako reorganizirati, da se bodo tisti učenci, ki imajo

veselje za zborovodstvo in vodstvo instrumentalnih skupin, vzgajali v tej smeri. Šoli pa naj bi pridružili tudi dveletni tečaj, nekakšen oddelk višje pedagogike šole za glasbo, ki naj bi sprejemal absolvente srednje glasbene šole. Tako občine ne bi posebej plačevale glasbenega pedagoga za amaterske skupine, ampak bi absolvente teh dvoletnih tečajev lahko namestile kot glasbene učitelje na osemletkah, ki pa bi skrbeli še za amatersko glasbeno vzgojo.

Kako ste kaj zadovoljni z glasbenimi točkami raznih »Veselih večerov«? Ne mislimo samo na radijske.

Nisem proti zabavni glasbi, ki jo v določenem okolju in razpoloženju vsakdo rad posluša, seveda, če je kvalitetna. Zato ne razumem tistih ki se žolčno zaletavajo vanjo. Se v času Mozarta in Beethovna so jo gojili, pa je ne bi zdaj? Sem proti raznim koroškim »tingel-tanglom« in proti spakovanju v angleščini, skratka proti posnemanju tujih vzorov. Zelo slabe volje sem, kadar slišim, kako nekateri pačijo lepe slovenske narodne pesmi, jim spreminjajo ritem, jih »krasijo« s sinkopami in nemočimi elementi jazza. Res, še zelo nam primanjkuje glasbene vzgoje in okusa. Sicer pa je o tem že toliko

napisanega, da se mi ne zdi potrebno, kaj več govoriti o tem.

Kaj si šteje vaš svet za glasbeno nalogo?

Da uresniči predloge prejšnjega sveta, da izpelje naloge v zvezi z omenjenimi tekmovanji in da podeljuje neposredno pomoča. Če bodo tudi občine upoštevale naše nasvete in omogočale šolanje dirigentov, bomo kmalu na zeleni veji.

POMENEK O AMATERSKIH ODRIH

Zadovoljni smo, vendar

Režiser ljubljanske Drame France Jamnik je hkrati predsednik dramskega sveta pri Zvezi Svoboda in prosvetnih društev Slovenije. Zato smo mu zastavili nekaj vprašanj o naši amaterski odri dejavnosti.

Se vam zdi, da so slovenske amaterske igralske družine kaj napredovale in v čem se kaže ta napredek?

Če se kdo trudi, je skoraj nujno, da nekaj doseže. Isto velja za naše igralske družine. Postale so bolj kritične pri izbiri del. Moram pa povedati, da se zmeraj večkrat v zadregi glede repertoarja. Prosvetni servis v Ljubljani in okrajni prosvetni servis so na srečo že uvideli to težavo in so začeli izdajati vredna in amaterskim tehničnim in izvajalskim možnostim primerna odrska dela. Vsekakor bodo tega za Primorskem zelo veseli, marsikje namreč nočejo ne igrati ne gledati cenenih burk ali veseliger. Želijo sodobnih kmečkih resnih dram, žal pa je teh pri nas zelo malo.

Sicer pa je napredek amaterskih igralskih društev odvisen od različnih činiteljev, ki se včasih kar čez noč menjajo. Ponekod je za igralsko družino že to skoraj usodno, če se režiser odzela. V Podnartu, n. pr., se zdaj igralci precej na suhem, odkar

se je odselil edini človek, ki je lahko vodil režijo.

Katera dela naši amaterski odri najraje uprizorjajo?

Na vprašanje ni lahko odgovoriti. Igrajo zelo različna dela, odvisno od družbeno-ekonomske strukture kraja, od mentalitete ljudi in od kulturne tradicije. Drži pa, da imajo v gospodarsko zaostalejših krajih bolj nesrečno roko pri izbiri iger kakor v naprednejših. V Juršincih, prekmurski vasi, so n. pr. v zadnjem času uprizorili »Volkodlake«, »Crno ženo«, »Meh za smeh«, »Micki je treba moza«, skratka sama dela, ki bi jih že ob nastanku mirne duše lahko sežgali, ker so umetniški vzgoji več škodila, kakor koristila. Sicer pa srečujemo v repertoarjih podeželskih odrov še več takih cvetk. V Humu (ptujski okraj) so postavili na oder »Neznanko«, »Svoje glavo«, »Poštelski zaklad« — čeprav tudi ne manjka del, s katerimi bi želi prav gotovo veliko več uspeha. Sicer pa, kaj bi samo kritiziral! Saj ne manjka igralskih društev, ki res skrbno sestavljajo repertoar. Naj omenim samo Tolmin, Jesenice in Trbovlje.

Kakor smo zvedeli, pridno obiskujete podeželske igralske družine. Kakšen odnos imajo ljudje do igranja in do dramskih predstav?

Moram reči, da sem bil glede tega veselo presenečen. Ponekod so igralci sila poštrevni. Če ne gre drugače, igrajo kar na seniku. Seveda samo takrat, ko je — prazen. V Zelino na Primorskem je samo 30 hiš in v vsaki je vsaj en igralec. Kadarkoli kaj uprizorijo, jih gleda 600 do 700 ljudi, domačinov in iz okolice. Ponekod igrajo kar v šolski učilnici ob petrolejki. Seveda o kakem odru ni govora. Iz higienskih razlogov, se razume, to ni kdo ve kako priporočljivo, zato jim sanitarna inšpekcija, ki šteti zakonitost, zmeraj meče polena pod noge. Človek res ne ve, komu bi dal prav. Gordijskega voza pač ne bo mogoče drugače presekati kakor z gradnjo kulturnega doma. Prej sem Juršincane

Kako si vaš svet zamišlja pomoč pri vzgoji amaterskih režiserjev?

Možnosti za to je zelo veliko. Po našem mnenju bi bilo treba uvesti na učiteljskih, na višji pedagogski šoli in v pedagoških oddelkih filozofske fakultete pouk o amaterski gledališki dejavnosti. Morda bi bilo dobro organizirati tudi režiserske tečaje višje stopnje, kjer naj bi si režiserji s prakso izpopolnili znanje. Vsekakor pa bi bilo potrebno organizirati več začetnih režiserskih tečajev, in sicer v vseh večjih občinah ali v okrajnih središčih. Največ pa bi zalegla direktna pomoč izkušenih amaterjev ali poklicnih režiserjev pri študiju posameznih odskih del. Povedati moram, da nekateri kraji, ki imajo več dobrih režiserjev, že pomagajo podeželskim odrom. Kolikor vem, so najbolj poštrevni v Kranju, v Ravnan, na Jesenicah, v Mariboru in Celju. Prej sem omenil republiški režiserski tečaj višje stopnje. Ob uspehih, ki so se pokazali pri neposredni pomoči poklicnih ali dobrih amaterskih režiserjev podeželskim odrom, smo začeli v sovetu razmišljati, ali ne bi bilo gospodarske organizirati tako neposredno pomoč, kot pa višji režiserski tečaj v republiškem merilu. Do končne odločitve še ni prišlo. Pri razvijanju gledališkega okusa pa bodo vsekakor odigrala pomembno vlogo tudi naša poklicna gledališča, ki vse bolj in bolj širijo območje svojega dela izven gledališke hiše.

Prosvetni servis namerava letos izdati več dramskih priročnikov. Ali jim pripisujete velik pomen?

Kolikor vem, je Prosvetni servis v Ljubljani izdal že 12 dramskih del, pripravila pa jih še 17. Ta zbirka bo prav gotovo zamašila vrzeli v dramski literaturi in zagotovila kvalitetnejši izbor. Sploh je ta prosvetni servis zelo prizadeven. Letos bo razpisal tudi natečaj za dramska dela, da bi spodbudil naše dramatičarje. Z izdajo priročnika o sminkanju, ki ga je sestavil Maks Furijan, in s priročnikom o opremljanju amaterskih odrov, ki ga je spisal Božidar Horvat, bo amaterskim odrom nedvomno pomagal prebroditi marsikatero tehnično težavo.

Ali imata dramski svet kakšne stike s podobnimi organizacijami v drugih republikah?

S tem se pa ne moremo pohvaliti. Poskušali pa jih bomo vzpostaviti. Priročnost za to je že tu: v Beogradu je zdaj festival amaterskih društev, kamor bodo odšli tudi naši predstavniki. Zveze za imamo s prosvetnimi organizacijami v Franciji, Angliji in Italiji. Za sedaj o tem ne bom kaj več govoril. Vsekakor pa nam bo ta povezava slej ko prej zelo koristila.

Umetniška razstava v Moderni galeriji

V ljubljanski Moderni galeriji je odprta razstava, ki prikazuje našo umetnost od impresionizma dalje, to je stvaritev zadnjih petdesetih let, dobo, ko je šla pot našega slikarstva in z njim vse naše upodabljanje umetnosti nenehno navzgor. Ta pot ni peljala vedno navarost, vendar danes lahko ugotovimo, da je kljub ovinkom vendarle peljala vedno le naprej in vedno le navzgor.

Moderna galerija je sprejela v svoje prostore dve generaciji: starejšo, še priznano generacijo, in mlajšo, ki si je komaj utrla pot ali pa si jo še utira. Druga generacija pa se je razvila po vojni, to je generacija, ki jo je dala v glavnem že Akademija upodabljaajočih umetnosti v Ljubljani.

Novo generacije prinašajo s seboj

vedno tudi nove oblike, nove barve in nove tehnike. To govori tudi naša razstava.

Na razstavi spoznamo vrsto imen, ki smo jih že srečali v našem umetniškem življenju. Marsikdo je zastopnik z deli, ki jih že poznamo iz prejšnjih razstav, bodisi skupinskih ali samostojnih. Čeprav včasih umetnika samo po enem ali dveh delih ne moremo prav oceniti, nam po drugi strani taka razstava s tako širokim pregledom, seveda če so dela dobra izbrana, šele pokaže pravo moč in mesto, ki gre posamezniku v našem umetniškem življenju.

Razstava moderne slovenske umetnosti je bila prirejena na čast kongresu ZKJ, obenem pa nam da slutiti, kakšna bo v prihodnje stalna umetniška zbirka Moderne galerije.

MILAN BIZOVIČAR: HARLEKIN, 1956 (tempera)

Ozki film – odlično učilo

Razmišljanja pred zveznim posvetovanjem o uporabi tehničnih ponazoril pri izobraževanju odraslih

Prve dni junija bo v Zagrebu jugoslovansko posvetovanje o uporabi tehničnih ponazoril pri izobraževanju odraslih. Posvetovanje narekuje resna potreba, kajti prav na tem področju je še vrsta neurejenih stvari, tako pri proizvodnji kakor pri uporabi ponazoril. Kakor pri izobraževanju odraslih, tako tudi pri izdelavi in uporabi ponazoril lahko govorimo o premajhni povezavi. Manjka nam pač izkušnje. Strokovnjaki se navdušujejo nad raznimi vrstami ponazoril. Eni propagirajo zgolj flanelografe, drugi diapozitive, spet tretji ozke filme, medtem ko nekateri pedagogi opozarjajo, da največ velja, če ta ali oni učni pripomoček ni zgolj ponazorilo, marveč pomaga za pridobivanje izkušenj. Ti pedagogi trde, da so lastne izkušnje temelj vsaki nadaljnji razširitvi znanja, da tisti, ki se je sam oboževal z izkušnjami, najlaže sprejema tuje izkušnje.

Poleg izmenjave izkušenj in seznanjanja z različnimi ponazorili, ki jih proizvajamo v naši državi, naj bi imelo posvetovanje tudi propagandni značaj. Kajti resna ovira za proizvodnjo cenovno tehničnih pripomočkov je neorganizirano tržišče. Kako se to praktično kaže, naj vam pove tale primer: Tovarna »Iskra« v Kranju znižuje ceno svojim aparaturnam za ozki filmski trak. Tako je pred kratkim poslala občinam, podjetjem, za drugim in šolam prospekt novega

jev, lahko z veseljem zapišemo, da je v zadnjih dveh letih število teh aparatov naraslo od 110 na 320, se pravi, da jih je zdaj dvakrat več. Če bomo tako nadaljevali, bomo kmalu zadovoljili najhujšim potrebam, seveda pa se moramo vprašati, ali ne bodo morali nekatera področja preveč zapostavljena. Tem zapostavljenim področjem vsekakor moramo pomagati.

Po izkušnjah zadnjih let bi skoraj lahko rekli, da bomo veliko lažje organizirali omrežje ozkotračnih kinoparatorov, kot poskrbeli, da bi jih povsod smotrno izkoriščali. Nekatere šole čuvajo projektorje zgolj zase in filmov, ki jih naročajo za učence, ne predvajajo tudi za odrasle občane; zaradi slabe povezave med prosvetnimi činitelji ozki film še ni postal pomembnejše izobraževalno sredstvo. Slabega dela torej ne smemo pripisovati samo materialnim težavam, večkrat ga povzročajo ljubosumnost, ozkost, zaprtost in premajhna prožnost.

Večje težave kot pri razširitvi omrežja pa nastajajo pri proizvodnji, pri uporabi ozkih filmov. Ne kaže prezreti dejstva, da je 1900 kopij ozkih filmov, ki jih ima Zavod za šolski in poučni film, zapuščina nemških okupatorjev, da smo za zdaj v glavnem odvisni od uvoza in od brezplačne izposoje ozkih filmov pri tujih poslaništvih. Razumljivo je, da imajo ti filmi poleg tehničnih odlik tudi obilo škodljivih tendenc.

itd. Prvi so tudi uspeli v barvah natisniti flanelografske simbole o tifusu v 1500 izvodih, ki so jih razposlali po vsej državi.

Zdi se nam, da kaže po tej poti nadaljevati naše delo. Najbrž bo potrebno ustanoviti zvezni organ, ki bo skrbel za povezavo, tako da ne bomo več smatrali dveh filmov na isto temo, da bomo naposled le dobili pregled, kaj vse proizvajamo, kaj imamo na zalogi in kje je mogoče kupiti posamezne predmete.

Vse našete in nenaštete probleme v zvezi z izdelavo in uporabo tehničnih ponazoril pri izobraževanju odraslih bo obravnavalo posvetovanje v Zagrebu. Na razstavi ponazoril pa bodo prikazani uspehi in zmožljivost naših podjetij. Mimo tega bodo vsak večer demonstrativna predavanja z uporabo različnih ponazoril.

Na srečo prihaja na pozorišče nov zaveznik – domača televizija. Tudi o tem, kako uspešneje vključiti televizijo v izobraževanje, bodo razpravljali na posvetovanju. Zelja Veča kulturnoprosvetnih saveza Jugoslavije, ki organizira to posvetovanje, je, da bi dohiteli zamujenj in tudi v izobraževanju odraslih vnesli več načrtnosti in sistematičnosti.

Vinko Trinkaus

Intervju

Kaj naj bi storili, da bi se utrdila knjižničarska mreža? Ali naj bi male knjižnice zaprli?

Pod knjižničarsko mrežo si predstavljamo organiziran sistem ljudskih knjižnic, povezan tudi z znanstvenimi in študijskimi knjižnicami. Ta sistem naj bi poleg ostalih analog zagotovil tudi medknjižnično izposojanje knjig. Vsak naš bralec naj bi prišel do zaželene knjige iz inozemstva. Mislim predvsem na znanstveno in poučno literaturo. Seveda bo treba še marsikaj storiti za to. Predvsem moramo utrditi knjižnice v okrajih in občinskih središčih, da bodo sposobne opravljati posebne naloge za celotno svoje področje. Glavno breme knjižničarske mreže bi nosile knjižnice v občinskih središčih, ki bi seveda morale postati poklicne ustanove z dobrim strokovnim kadrom in s primerno zalogo in izbiri knjig. Sam razvoj nam nakazuje to pot. Toda razvoj gre počasneje kot naraščajo potrebe naših ljudi po knjigi. Male knjižnice naj bi po mojem mnenju ostale take, kakor so. Vsako administrativno poseganje v njihovo delo je nasilno in tudi škodljivo. Razvoj sam bo pokazal, kje so potrebne knjižnice in kje ne. Mislim celo, da bi morale večje knjižnice malim pomagati, jim poslati večje kolekcije knjig v izposojno predvsem pa takih knjig, kakršnih same nimajo. Neživiljenjske so samo zato, ker nimajo knjig. Upam, da bo tam, kjer je danes majhna knjižnica, čez čas izposojevalnica ali podružnica večje občinske knjižnice. Vodil jo bo isti knjižničar – amater, ki se sedaj večkrat zamaž ubada z delom.

Pri nas je še precej sindikalnih knjižnic, le malo pa jih uspešno deluje. Kaj naj bi storili, da bi ljudem koristile?

Kulturne in prosvetne ustanove organiziramo predvsem tam, kjer delavci stanujejo, in ne tam, kjer delajo. Praksa sama nam narekuje to pot. Toda ta ugotovitev nas v ničemer ne veže. Če knjižnica v tovarni ali podjetju uspešno deluje, ji pomagajmo, da bo še bolj delala. Mislim, da to velja predvsem za kolektive z delavci, ki se še niso navadili na javno ljudsko na stotine raznih časnikov in revij,

PA VENDAR NAŠI LJUDJE RADI BERO

o knjižnicah

z izkušenim praktikom Avgustom Vižintinom

ske knjižnico. V tem primeru je lahko sindikalna knjižnica prva stopnica do javne knjižnice. Nesmiselno pa je organizirati sindikalne knjižnice v bližini mošnih javnih knjižnic. Ne zdi se mi prav, da sindikalne podružnice tako malo mislijo na knjige in da so to skrb prepustile javnim knjižnicam, ki marsikaj le životarijo. Če so se sindikalne organizacije odrekale knjižnici v tovarni, se ne bi smela usahniti njihova skrb za to, da bi ljudje brali in da bi lahko prišli do knjig.

V Jugoslaviji izide na stotine del s področja družbeno političnih ved, žal pa so našim ljudem nedostopna. Javne knjižnice jih ne kupujejo, ker nimajo dovolj sredstev, tovarne in podjetja pa tudi ne, ker največkrat ne vedo zanje. Če bi imeli takšno literaturo v sindikalnih priročnih knjižnicah, bi imeli sindikalni funkcionarji in člani delavskega upravljanja veliko manj težav pri svojem delu.

Knjižnice naj bi pomagale ljudem izobraževati. Kaj bi bilo treba storiti, da bi to poslanstvo res zgradno opravljale?

Govoril sem že o trdnjejši organizaciji, o mreži in odnosih med knjižnicami. Predvsem moramo gledati na knjižnice kot na važen del izobraževanja in jih v tem smislu povezovati v izobraževalni sistem. Prekaterne knjižnice so prepuščene samo knjižničarjem in povsem izolirane od življenja. Njihova nabavna politika je usmerjena skoraj izključno v leploslovje v slovenskem jeziku. Primeren stalni dotok poučne literature bi knjižnici povečal ugled in ji ustvaril širše možnosti. Ker pa večina knjižnic nima dovolj sredstev in razpolaga v glavnem le z izposojnino, nabavljajo knjižničarji predvsem taka dela, ki gredo iz roke v roko.

Važen pogoj za uveljavljanje knjižnic na izobraževalnem področju so čitalnice. Z njimi nikamor ne pridemo. Število čitalnic je celo padlo v zadnjih letih. V Jugoslaviji izhaja

do katerih ljudje ne morejo, razen v nekaterih večjih središčih. Prebiranje revalnega tiska in časopisja je važen pogoj za moderno izobraževanje in samozobraževanje.

Seveda takšna moderno urejena poklicna knjižnica, ki edino lahko zadovoljuje v širšem izobraževalnem smislu in ki lahko postane jedro izobraževalnega dela, ni poceni. Danes stane vsaka boljša knjiga čez 1000 dinarjev. Tudi naročnina za periodiko je visoka. Predvsem pa takšna knjižnica zahteva strokovno izobraženega in vsestransko razgledanega knjižničarja. Teh pa žal še nimamo mnogo, niti jih ne moremo izobraževati. Zato naj bi jih občine izsolale in jih potem tudi nastavile.

Kako je z obiskom v knjižnicah? Ali število izposojenih knjig narašča in ali so bralci zadovoljni z izborom? Po kakšnih delih najraje segajo?

Obisk stalno narašča kljub zelo majhnim zalogi knjig v ljudskih knjižnicah. Od 653 knjižnic, kolikor jih je registriranih po uradni statistiki za leto 1956, jih 382 nima niti 500 zvezkov, 34 knjižnice pa ima nad 5000 knjig. Tudi številno izposojenih stalno narašča, tako da se človek tudi, od kod toliko izposojenih del v knjižnicah z majhno zalogo. Občinska knjižnica v Mostah, na primer, ima 7000 knjig, ki jih je lani izposodila 34.000 krat, letos pa že več ko 40.000 krat. Potrebe in zahteve ljudi po raznoliki literaturi stalno naraščajo. Na vseh knjižničarskih sestankih slišimo tožiti: »Ljudje bi brali, pa nimamo knjig, še slovenskih ne moremo dovolj kupiti, še manj pa srbskih in krvatskih ali celo v tujih jezikih, po katerih zelo vprašujejo.« V Sloveniji ni težko pridobiti bralce, če je knjižnica bogato založena.

Statistiko o tem, kaj ljudje najraje berejo, sestavljajo samo nekatere večje poklicne knjižnice. Od knjižničarja – amaterja je to pač težko zahtevati. Kolikor vem, ljudje najraje segajo po prevodih svetovno znanih del, prav tako po novih delih domačih pisateljev. Nato pridejo na vrsto topisi in dela, ki govorijo o dogodkih iz druge svetovne vojne. Tudi poučna knjiga najde bralca, seveda, če jo ima knjižnica na zalogi. Delavske knjižnice v Ljubljani je v letu 1957 izposodila 16.000 znanstvenih in poučnih knjig v raznih jezikih.

Kako pa bi po vašem mnenju knjižnice prišle do zadostnih sredstev za nakup knjig, do primernih čitalnic in poklicnih knjižničarjev?

Vse to je odvisno od razumevanja občinskega vodstva. Samo ljudski odbori in druge organizacije, ki razumejo potrebe po knjigi, lahko pomagajo. Sicer je pa že nekaj prav zglednih primerov. Občine, kakor na primer Sežana, Idrija, Tolmin, Polje, Kamnik, niso med najbogatejšimi, in vendar vse vzdržujejo poklicno knjižnico. Še nekaj je takšnih. Te občine žrtvujejo za knjižnico od 500.000 do milijon dinarjev na leto. Druge najdejo sredstva samo za občasno podporo, ki ne presega 50.000 dinarjev. Najvažnejše je, da so sredstva zagotovljena in stalna, le tako lahko knjižničar vodi premišljeno nabavno politiko.

Tudi pri vzgoji knjižničarjev so težave. Letos smo odprli enoletno šolo za knjižničarje in arhiviste. Obiskuje jo 17 knjižničarjev in še te smo težko zbrali. Sola sprejema samo občinske študente, ki se bodo po zaključnem šolanju zaposlili v občinski ali študijski knjižnici. Jeseni je najbrž ne bomo več odprli, ker pač ni predvidenih mest za plačane knjižničarje.

Ugotovili pa smo, da je 45 odstotkov knjižničarjev – amaterjev učiteljev, zato je Društvo bibliotekarjev Slovenije predlagalo Svetu za šolstvo, naj v redni učni načrt učiteljske vloge tudi pouk o knjižničarstvu. Tako upamo, da bodo bodoči učitelji vsaj delno poučeni o knjižničarskem delu in bodo lahko tudi bolj urejali šolske knjižnice, o katerih bi strokovnjak lahko marsikaj pripomnil.

Ustanovljeno je Združenje absolventov delovodskih in mojstrskih šol

Združenje absolventov delovodskih in mojstrskih šol Slovenije, ki je bilo ustanovljeno preteklo nedeljo v Ljubljani, ni povsem nova organizacija. Podobno združenje je obstajalo že pred vojno, vendar po vojni ni bilo obnovljeno. Lani decembra se je na pobudo mojstrske šole pri Tehniški srednji šoli v Ljubljani osnoval iniciativni odbor, ki je do ustanovnega obnega zbora uspel skoro v vseh okrajih ustanoviti okrajne odbore in podružnice združenja.

V Sloveniji je po nepopolnih podatkih pred vojno kontalo razne delovodske in mojstrske šole okoli 1395 delavcev, po vojni pa 1345 delavcev. Absolventi teh šol so sedaj zaposleni na najrazličnejših delovnih mestih; nekateri so delovodje in mojstri v delavnicah in industrijskih obratih, spet drugi konstruktorji, učitelji in vzgojitelji na raznih strokovnih šolah. Povečini njihovo delo zahteva, da si stalno izpopolnjujejo tako strokovno kot splošno in družbeno-ekonomsko znanje. Razpoloženje v kolektivu je marsikdaj odvisno od tega, kakšen je mojster oziroma delovodja, koliko zna in koliko je privravljen pomagati, odvisno je tudi od tega, kakšen je njegov odnos do delavcev in od zaupanja, ki si ga morajo mojstri sami ustvariti. Zato si je združenje postavilo kot osnovno nalogo, da bo vsestransko pomagalo pri splošni, strokovni in družbeno-ekonomski vzgoji svojih članov, bodisi s pomočjo seminarjev in tečajev, ki jih bodo organizirali v ta namen, bodisi s strokovno literaturo, ki jo bo združenje posredovalo svojemu članstvu. Razen te osnovne naloge pa bo združenje aktivno sodelovalo pri vzgoji in izobraževanju delavcev in dajalo nasvete za čim smotrnejšo vzgojo strokovnih kadrov. Sodelovalo bo z obstoječimi mojstrskimi šolami pri vzgoji novega kadra in izpopolnjevanju strokovnega znanja mojstrov in delovodj.

Na ustanovnem obnemem zboru, ki mu je prisostvovalo 329 delegatov iz vse Slovenije, so dolgo razpravljali tudi o sedanjem sistemu vzgoje mojstrov in delovodj. Razen absolventov rednih oziroma večernih mojstrskih šol je zlasti v industriji zaposleno mnogo delovodj in mojstrov, ki so si ta naziv pridobili po večletni praksi v podjetju, potem ko so opravili poseben izpit za visokokvalificirane delavce. Na obnemem zboru je prevladalo mnenje, da bi bilo treba že po nazivu ločiti mojstre z redno šolo in mojstre, ki so si to znanje pridobili s praktičnim izpitom. Iz razprave nekaterih delegatov je izzvenelo, da je pridobivanje kvalifikacij izven šole nevalidno, često odvisno od familiarnosti in protekcionarstva in da je zato nujno, da vsakdo, ki hoče postati mojster, obiskuje redno ali večerno mojstrsko šolo, oziroma da naj po rednem učnem programu opravi privatne izpite za vsak letnik posebej in nato še končni diplomski izpit. Prirediti jim moramo, da so izpitni kriteriji za pridobitev naziva visokokvalificirani delavec res premalo ostri in da je znanje teh ljudi često pomanjkljivo. Ne moremo pa se strinjati z njihovo zahtevo, da je treba razvrščati ljudi samo po tem, kakšno šolo je kdo končal in sposobnost presojati samo po šolski izobrazbi. Marsikdo si je v praksi in z individualnim študijem pridobil več znanja in sposobnosti kot mnogi v redni šoli, zakaj mu potem ne bi dali za to njegovo sposobnost in znanje enakovrednega priznanja? Ne glede na to ni mogoče misliti, da nam bodo redne šole dale dovolj strokovnih kadrov, čeprav ne zanikamo njihove potrebe in vrednosti. Zmožljivost naših rednih šol še dolgo ne bo tolikšna, da bi nam dajale dovolj strokovnjakov in krile vse potrebe našega hitro razvijajočega se gospodarstva niti po številu še manj po raznolikosti poklicev. Zato bomo morali še bolj kot doslej iskati možnosti, da b' čimprej prišli do potrebnih čimrov, bodisi s pomočjo raznih izrednih oddelkov pri rednih šolah bodisi s skrajšanimi tečaji za tiste, ki bodo sposobni s samostojnim študijem doseči to, kar bodo drugim omogočile redne šole. Te možnosti predvideva tudi predlog novega zakona o šolstvu, zato je tako stališče nekaterih delegatov obnega zbora združenja toliko bolj nevzdržno in nerealno. Želimo, da bi vodstvo združenja nepristransko ocenilo dejanske potrebe in možnosti za strokovno izobraževanje kadrov in svoje delo zasnovalo tako, da bo zadovoljil potrebe vseh tistih mojstrov in delovodj, ki ne glede na formalno šolsko izobrazbo že uspešno delajo na vodilnih mestih v našem gospodarstvu.

T. B.

DRAGO TRŠAR: JANJICA (Z RAZSTAVE V MODERNI GALERIJ)

orkotračnega projektorja, ki bi pri zadostnem številu odjemalcev stal 350.000 dinarjev, se pravi, da bi se cena znižala za 140.000 dinarjev.

VEČ PROPAGADNE ZA OZKI FILM

Ce upoštevamo, da v Sloveniji v 58 občinah ni nobenega ozkotračnega projektorja, vidimo, da nas tudi pri propagandi ponazoril čaka še precej dela. Če dodamo še to, da ima 1613 slovenskih šol 120 kinoprojektorjev, da od 531 podjetij samo 41 uporablja poučne filme, hkrati pa pri sluhnemno trditvi strokovnjakov, češ da s poučnimi filmi za 50 do 70 odstotkov olajšamo razumevanje učne snovi, lahko spoznamo ogromno korist, ki bi jo lahko imeli od filma. In če ob tem zapišemo še star kitajski pregovor, da slika pomeni več kot tisoč besed, potem se nam priporočanje tehničnih ponazoril ne zdi odveč.

Ceprav trenutno v Sloveniji še nimamo dovolj ozkotračnih projektor-

PROIZVODNJA OZKIH FILMOV NI SMOTRNA

Doslej smo govorili predvsem o ozkem filmu, ki je pri nas najbolj razvit. Nič manj pomemben pa ni diafilm, ki si počasi, a vztrajno utira pot v učilnice in predavalnice ljudskih univerz. Žal tudi na tem področju še ni dovolj povezanosti, smotrnosti in tako naš največji proizvajalec, »Zora film« v Zagrebu, ne ve, katere filme bi šole in ljudske univerze najbolj potrebovale. Tako izdelajo nekatere serije v 1000 kopijah, druge pa samo v dveh ali treh. Na tem področju bomo morali izkoristiti, ali bolje, posnemati izkušnje centralnih higienjskih zavodov, ki tiho, skromno, a zelo uspešno delujejo. Prvi so spoznali potrebo po povezavi. Občasno se zbirajo in si zadajajo naloge, svoje delo so si razdelili po sektorjih: ozki film, diafilm, flanelograf

MARJETA STEINFELSER, CELJE (LIKOVNA SEKCIJA) FRANCE PRESEREN: MOTIV IZ POREČA

Mislimo naprej!

Mladinski izobraževalni center v Bohinju vas vabi

Pri volitvah v delavske svete in upravne odbore, ki jih bodo kmalu izvedli v vseh naših gospodarskih organizacijah, je bilo v nove organe delavskega upravljanja izvoljenih mnogo mladih ljudi, ki doslej še niso sodelovali v upravljanju kolektiva tako konkretno in neposredno, kot bodo morali odslej. Zato je popolnoma razumljivo, da vrste gospodarskih problemov in celo posameznih izrazov ne poznajo, le-ti pa so včasih najvažnejši za razumevanje raznih pravic, ki jih obravnava delavski svet podjetja. Prav bi bilo, če bi v slehernem delovnem kolektivu že sedaj razmislili, kako bi začeli vzgajati nove, predvsem mlade člane delavskih svetov, da bo lahko sleherni razpravljajal in da bodo njegove izjave rezultat prepričanja in ne le formalna potrditve mnenja večine, predvsem pa vodilnih ljudi v podjetju.

Med najboljše oblike izobraževanja prištevamo seminarje. Razen tistih, ki jih bodo organizirali v občinah in okrajih, pripravljaja poseben program tudi Centralni komite LMS. V letošnjem programu so namreč

predvideni kar trije seminarji za mlade člane delavskih svetov in en seminar za vodstvo klubov mladih proizvajalcev. Prvi seminar za mlade člane delavskih svetov se bo pričel 6. maja v Bohinju in bo trajal 10 dni. Učni program vsebuje predavanja o gospodarstvu, delavskem upravljanju, delitvi dohodka in delovnih razmerjih, o sindikatih, metodah izobraževanja in drugih važnejših vprašanjih. Razen tega bodo tečajniki v skupinah obravnavali aktualne probleme kolektivov, pisali pa bodo tudi seminarsko nalogo. Predavali jim bodo najvidnejši družbeno-politični delavci, vodstvo tečajev pa bo organiziralo tudi razgovore z nekaterimi predsedniki delavskih svetov in občinskih ljudskih odborov.

Delavski sveti in sindikalne organizacije naj pošljejo kar največ mladih članov delavskih svetov na seminar, še prej pa naj skupno z organizacijo Ljudske mladine in Zveze komunistov izberejo take mladince, ki bodo kasneje tudi politično delali v kolektivu.

Ena sama pesem

PRAVNI NASVETI

»Jovo, se še spominjaš, kako je bilo takrat, ko sva se plazila med gostim drevjem? Kar precej opraskana sva prišla spet na plano.«

Komandant dobojske brigade se je ustavil, z roko je pokazal proti trasi in rekel:

»Pravijo, da se nikamor ne premaknemo, pa vendar, poglej, vse to je delo brigadirjev!«

Komandant in tovariš Jovo sta tisto jutro že drugi obšla traso. Megla se je že dvignila, toplo pomladansko sonce je prijetno gredo. Mastno blato se je sušilo, na gradbišču so udarjali krampi in lopate, v daljavi se je oglašal ropot buldožerjev, onkraj gozda pa so odmevali minerski streli. Brigadirji so bili trd bovi s skoraj neuklonljivo naravo.

Tako je bilo nekega aprilskega dne. Bilo je popolnoma drugače kot v tistih marčnih dneh, ko so mladi fantje šele prišli v naselje ob reki Krki.

Takrat je koledar kazal že prve pomladanske dni, zunaj pa je bilo nenavadno hladno. Mladi Dobojčani, Prekmurci, Ljubljanci so se nekega jutra zagrizli v gozd. Zapele so sekire in žage, Lepo raščene bukve in hrasti, jelke in smreke so počasi umirale. Zavesila se je goličava. Sneg jo je čez noč pokril, pokril pa je tudi barake in ponoči silil skozi špranje. Prezeblji mladi brigadirji pa so kljub temu zagazili v sneg, in začeli z lopatami odstranjevati debelo rušo. Sneg se je pod njihovimi nogami topil, zemlja in prst sta se razmočili, čevlji so se jim začeli vgrezati globoko v zemljo. Srečali so se s svojimi sovražnikom številka dve — z blatom.

Brigadir Janez, močan kmečki fant, je tistega dne vozil samokolnico. Navajen je bil trdega dela, toda ko je samokolnico petdesetih rinil navzgor, se mu je le zdela nekam težka. Roke so mu otrpnile, v prsih ga je žgalo. S skrajnimi napori je pripeljal

ne boš mogel sproti napolniti, ko si še toliko časa ne vzameš, da bi v miru pojedel.«

Beseda ni zamrla niti potem, ko so roke spet segle po lopatah.

Včasih so za trenutek postali. Majhen brigadir se je globoko sklonil in tako obstal nekaj trenutkov. Pa se je spet našel šaljivec. »Poglejte našega Hanzeka, kako mu narobe hodi brigadirska obleka. Vedno je bil navajen držati roke v žepu, zdaj pa se mora

V NASELJIH VZDOLŽ AVTOMOBILSKE CESTE IMAJO MAJHNE OJACEVALNE POSTAJE, VSAK DAN NASTOJAJO BRIGADIRJI PRED MIKROFONOM S KULTURNIM IN ŠALJIVIM PROGRAMOM.

globoko sklanjati, da lahko seže v žep. Krojač je že vedel, zakaj ga je prišel tik nad kolonom.«

Tu in tam so se lopate zaskrile ob debele skalni. Roke, ki so trdo držale ročaj, so

Traso je komandant dobojske brigade tistega jutra že nekajkrat prehodil. Hodil je navkreber in spet navzdol. Cesta bo strma. Strma? Ne! Njegov brigadirje, pa tudi ti, ki pridejo za njimi, čaka še obilo dela. Višinske razlike bo treba zravnavati, odvišno zemljo bo treba prepeljati tja, kjer je je premalo. Se bodo cvilele osi samokolnic, svetile se bodo lopate v soncu, njim pa ne bo tako težko kot v prvih marčnih dneh, ko so jim roke ozeble zaradi hudega mraza, ko so se globoko pogrezali v blato, ko so bili še pred njimi prostorni gozdovi, travniki in njive. Vsa dan z večjim veseljem zapuščajo svoja delovišča, kajti pod njihovimi lopatami in krampi izginjajo kubiki mastne zemlje, pod njihovimi rokami raste nova cesta.

Opoldne delo zamre. Toda je za trenutek. Utrujene brigadirje zamenjajo tisti, ki so se dopoldne ukvarjali s traktorji (v mladinskem naselju imajo namreč tečaj za traktoriste), mopedi, kolesi, glasbo ali pa celo z radijem in televizijo.

»Jaz sem problem ...«

»Prinesi mi potrdilo od komandanta, pa ti bom napravil,« je odločno rekel mlad Makedonec. Nekaj brigadir je namreč hotel imeti majhen okvir, a brez potrdila ni šlo. Ukaz je ukaz. Treba ga je spoštovati.

Goče je po poklicu mizar. Bil je že večkrat v brigadah, vendar nikoli ni imel v roki krampa ali lopate. Prej se je spoznal na žago in na kladivo. Popravil je vse dneve, dela mu ni nikoli zmanjkalo. Tudi letos je vzel s seboj svoje orodje. Le čemu? Čudno vprašanje. Vedel je namreč, da brigada mizarja nič manj ne potrebuje kot komandanta ali intendanta.

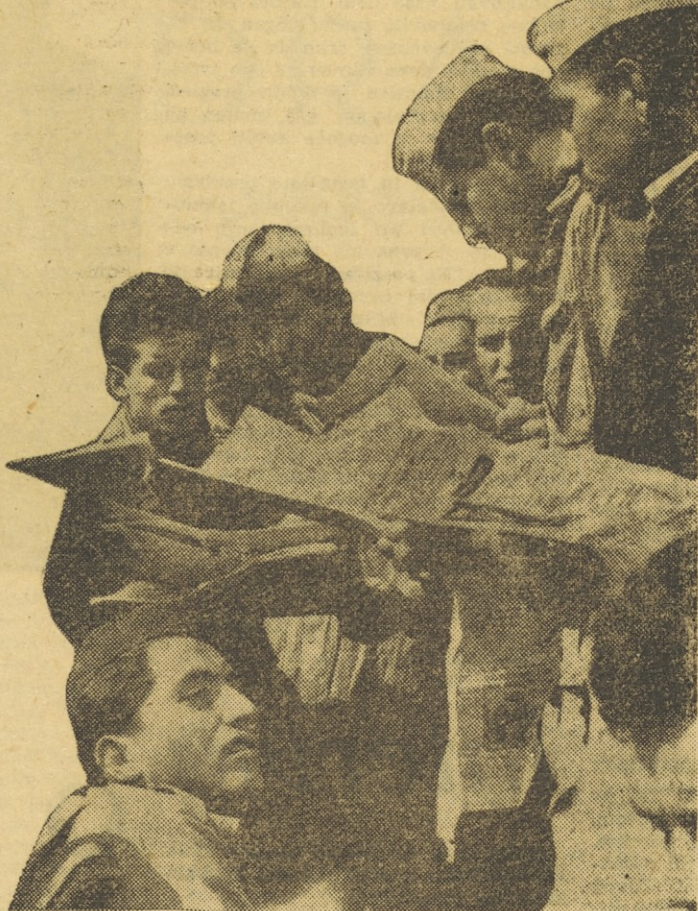
Goče rad vse pohvali: lepe barake, higiensko in tehnično zaščito dela, ambulanto, le s hrano se ne more sprijazniti. »Kar dovolj je je,« pravi, »toda skuhana je tako čudno.« In ko ga tovariši sprašujejo, zakaj se ne pritoži, jim odgovarja: »Veste, to je sila težko. Gotovo bi mi kdo očital, da nisem z ničemer zadovoljen, rekli bi mi, da sem problem. Ne, tega pa ne. Problem nisem in tudi ne bom. Se bom že kako privadil slovenski hrani, čeprav ni tako pripravljena, kot sem navajen.«

Nimaš prednosti

»Kaj pa pomeni ta znak?«

»Rumeni trikotnik z rdečim robom pomeni, da na tej cesti nimam prednosti.«

Tako odgovarja brigadir Miha, ko ga predavatelj na

soferskem tečaju sprašuje o prometnih znakih.

Skoraj v vsakem naselju so že organizirali soferske tečaje, na katerih se brigadirji najprej seznanjajo s prometnimi predpisi, nato z poznavanjem motorjev, nazadnje pa pride na vrsto praktična vožnja. Ne na avtomobilu, pač pa na mopedu. Če hočeš postati dober sofer, moraš biti dober mehanik. To je menda zlato pravilo, ki velja za vse soferje. Zato so vzeli fantje v roke krpe in ključce in se temeljito seznanili z vozilom. Selega so ga dodobra očistili in premazali, so začeli s praktično vožnjo. Najprej pa se je majhna kontrola. Vsa brigadirja se je moral nekaj metrov popeljati z navadnim kolesom.

Nekaterim se je to kar zamalo zdelo, češ da se vozijo s kolesom že od takrat, ko so shodili. In ko so prikorakali nazaj v naselje, so kar žareli. Svojim prijateljem so hiteli pripovedovati, kako imenitna reč je vožnja z mopedom:

To pesem poklanjamo ...

Pozor, pozor, komandant naselja naj pride takoj v svojo pisarno! To je obvestilo ali majhna objava, bi dejali radijski delavci. Da, majhna objava med zabavno in narodno glasbo. Toda ne v ljubljanskem radiu, temveč v mladinskem naselju Vranduk, v

vasi Mačkovec pri Novem mestu (kjer je 5 mladinskih delovnih brigad).

Stirje brigadirji štiške brigade so sedli skupaj in zaigrali nekaj domačih napevov, potem pa še kakšno moderno popevko. Mikrofona se prav nič ne boje. Posebno pogumno je njihov napovedovalec.

Pa ne samo v tej brigadi, tudi v drugih so »neznani talenti«, ki nastopajo pred mikrofonom in brigadirji jih z zadovoljstvom poslušajo.

Nad štabno barako je televizijska antena. Deževnega spomladanskega dne je med brigadirji zašumelo: »Dobili bomo televizijo. Kaj pa je spet to?« so spraševali tisti, ki niso natančno vedeli, kaj pomeni ta beseda. Drugi pa so jim pojasnjevali, da je to nekaj podobnega kot kino. Spet tretji so dvomili: »Ne, televizije, te pa ne bomo dobili.« Pa so se zmotili. Televizijska namreč počasi prihaja tudi med naše brigadirje.

Poskočni zvoki, brnenje traktorjev, odmevi eksplozij, vsi ti mnogoteri šumi so se zliji v eno samo pesem, ki je značilna za vse tiste kraje sončne Dolenjske, skozi katere bodo v poznih jesenskih dneh po lepi gladki asfaltni stezi brzeli prvi avtomobili.

Nace Borštnar

PLACEVANJE

K. A. Igavas: Vsak tretji teden delate ponoči, in sicer od 22. do 6. ure. Toda podjetje plača samo sedem ur kot nočno delo, kar se vam ne zdi pravilno. — Odgovor: Po 171. členu zakona o delovnih razmerjih se za nočno delo šteje delo med 22. in 5. uro naslednjega dne. Za te ure nočnega dela je gospodarska organizacija dolžna obračunati osebni dohodek po tarifni postavki, povečani za 12,5 % v smislu 175. člena omenjenega zakona. Gospodarska organizacija ravna torej povsem v skladu z zakonitimi določili, ko vam obračunava kot nočno delo čas med 22. uro zvečer in 5. uro zjutraj naslednjega dne. Točen odgovor pa lahko dobite samo v tarifnem pravilniku. V njem mora biti določeno, kateri čas se šteje za nočno delo in koliko ur tega dela se plačuje po tarifni postavki, povečani za 12,5 %.

DISCIPLINSKA ODGOVORNOST

M. R. Borovnica: Za kakšne disciplinske kršitve lahko izreka disciplinske kazni šefi, katere pooblasti za izrekanje teh kazni direktor podjetja. — Odgovor: Za nikakršne. Direktor namreč nima pravice, da bi pooblašal druge vodilne delavce v gospodarski organizaciji za izrekanje disciplinskih kazni. Samo pravila podjetja ali pravilnik o delovnih razmerjih lahko določijo, da poleg direktorja izreka disciplinske kazni še druge osebe. Dokler pa teh določil ni, dotlej lahko samo direktor podjetja izreka disciplinske kazni navedene v 1., 2. in 3. točki 273. člena Zakona o delovnih razmerjih. Razmejitev pristojnosti za izrekanje disciplinske kazni pa ni na podlagi vrste in narave posameznih kršitev, temveč po dopustnih disciplinskih kaznih. Direktor in druge po pravilih oz. pravilniku pooblaščen osebe lahko namreč izreka samo opomin, ukor, strogi in avni ukor. Denarno kazen do 5 % enomesečnega osebnega dohodka pa lahko izreka samo direktor podjetja in pa šef samostojnega obrata, če je za to pooblaščen.

DOPUST

A. D. Vace: K vojakom ste odšli, ko ste bili že 2 leti in 3 mesece zaposleni kot kvalificiran delavec. Po povrnitvi iz JLA ste se takoj zopet zaposlili, in sicer od 15. septembra 1957 dalje. Ko ste prosili za dopust, ga vam niso dali, češ, da ne imate pogojev za redni letni dopust. — Odgovor: Za leto 1957 res ne morete uveljavljati pravice do rednega letnega dopusta. Imate pa letos že to pravico po 30. členu zakona o delovnih razmerjih, če ste vstopili v delovno razmerje takoj po odslužitvi vojaškega roka ali najpозnejše v 30 dneh od dneva, ko ste odslužili vojaški rok.

V. G. Maribor: Prihodnji mesec boste delali izpite v srednji ekonomski šoli, in sicer za 4. razred, takoj nato pa še zrelostni izpit. Zaradi učenja bi radi dobili v ta namen svoj redni letni dopust in še mesec dni izrednega brezplačnega dopusta. Zanima Vas, ali imate do tega pravico in ali lahko daste ostavko na službo, če bi vam tega ne odobrili. — Odgovor: Menimo, da veljajo za Vas določbe zakona o javnih uslužbenecih, saj je ustanova, kjer ste zaposleni, najbrž finančno samostojni zavod. Če nameravate uporabiti svoj redni letni dopust za pripravo na izpite, potem bi se vodstvo ustanove ne pokazalo v posebno lepi luči, če bi vam ne dalo rednega letnega dopusta in vam tako omogočilo dobro pripravo na izpite. Tudi mesec dni izrednega dopusta bi vam vodstvo ustanove kaj lahko priznalo, saj ima za to osnovo v 87. členu omenjenega zakona. Starešina, pristojen za imenovanje, namreč lahko dovoli uslužbenec neplačan izredni dopust do enega meseca zaradi zasebnega opravila, če spozna, da je to opravilo eno in da ne bo škodovalo normalnemu delu v službi, kjer je uslužbenec zaposlen. Če so točni in resnični Vaši nameni glede enomesečnega izrednega dopusta, potem ima starešina dovolj utemeljenih razlogov, da se posluži pooblastila, ki mu ga daje zakon, in vam takole omogoči, pridobiti si srednjostrokovno izobrazbo. Ostavke na službo pa zakon ne pozna. Če bi vam ustanova ne omogočila priprave na izpite in samo opravljanje izpitov, potem lahko daste odpoved. Če pa bi samovoljno ostali doma, bi to bila disciplinska kršitev, ali pa bi nastopila samovoljna zapustitev po 6. točki 137. člena zakona o javnih uslužbenecih in s tem prenehanje uslužbenškega razmerja po samem zakonu.

K. K. Podbrdo: Za dokaz delovne dobe se lahko poslužite priči, ki neposredno vedo o zaposlitvah Vašega očeta. Ne pridejo pa v poštev priče, ki o zaposlitvah vedo iz pripovedovanja drugih oseb.

POKOJNINA

N. M. Maribor — Lani ste zaprosili za priznanje starostne pokojnine, ker imate do februarja 1946. leta skupno 23 let in 4 mesece priznane delovne dobe. Toda Zavod za socialno zavarovanje je vaš predlog zavrnil, ker niste imeli zahtevane minimalne 15-letne delovne dobe. Zavod vam je namreč odbil od priznanih službenih let, 9 let in 8 mesecev. Radi bi vedeli, ali bi z uspehom uveljavili svoj predlog po novem zakonu o pokojninskem zavarovanju?

Odgovor — Menimo, da bi bil sedaj vaš predlog sprejet. Po zakonu o socialnem zavarovanju iz leta 1950 vam je lani Zavod za socialno zavarovanje povsem zakonito odbil 9 let in 8 mesecev od priznane delovne dobe za starostno pokojnino. Po tem odbitku res niste izpolnjevali po takratnih predpisih pogojev za priznanje starostne pokojnine. Zakon o pokojninskem zavarovanju takega odštevanja že priznanih delovnih let ne pozna več in zato menimo, da izpolnjujete pogoje za priznanje starostne pokojnine.

VINICARJE SE STOJE, VINICARJEV PA NI VEČ

Od Ritoznoja do Radgone

EDEN IZMEL POGOSTIH PRIZOROV NA AVTOMOBILSKI CESTI LJUBLJANA-ZAGREB

samokolnico na vrh. Za seboj pa je zasilal svojega tovariša: »Poglejte, fantje, Janezu se je na kolesu samokolnice nabralo toliko zemlje, kot je je vozil v samokolnici.«

Janez je ravno razmišljal, kako bi jezičnega čimbolj pičil, ko je nekdo zakričal: »Malica, malica prihaja!«

Prenehali so z delom in posedli. Z velikim kosom kruha so dobili še precejšen kos marmelade.

Jože kljub malici ni držal jezika:

»Veš kaj, Janez, prihrani kosček marmelade, da boš namazal os samokolnice. Morda bo potem kar sama stekla, tako kot atomski avtomobil.«

»Stekla bo že,« je odvrnil Janez, »toda bojim se, da je

drhte, kadar je lopata zadel ob debel štor, ki ga je bilo treba izkopati. Ob takih štorih se je nagneta kopica mladih teles. Izkopali so precej zemlje, preden so izruvali stolene korenine mogočnega hrasta ali bukke. »Škoda je lepega drevesa,« so govorili. Toda še lepša bo cesta, ki bo tod tekla čez nekaj mesecev.

Da, lepa in gladka cesta; na začetku poti so. Zdaj so šele odstranili prot. Pokazalo se je debelo kamenje. Lopate mu ne bodo več kos niti krampi. Svoje delo bodo morali opraviti minirji. Potem jih bodo spet zamenjali brigadirji, njim bodo priskočili na pomoč buldožerji in drugi tehnični pripomočki, brez katerih se ne da zgraditi moderne avtomobilske ceste.

Prave pomladi letos ni bilo. Namreč take, ko kar čez noč zapiha jug in se snežna odeja zloče, dokler ne pokaže soncu žametnih razorov in rumenih reber, pokritih s sivo pajčevino. Oblaki so zastirali soncu pogled vso zimo in pomlad, če pa se je kdaj pa kdaj le utrl žarek skozi meglene zastore, so se sredi gor, ki so videti iz doline kot razpet jezeva koža, zasvetili beli zidovi vinčarij in njihove z zelenim mahom pokrite strehe. Vso pot, od Konjic do Radgone, se vlečejo na desni in levi strani glavne ceste vinske gorice: na majhne parcele razdeljeni stari vinogradi in včas veliki, novi, preprejeni z čmami. Novih hiš po teh goricah ni. Le stare vinčarije so za silo zakrpane, še zmeraj so pa tako močne, da bodo najbrž vzdržale še nekaj desetletij.

V teh kočah so včasih živeli vinčarji, na pol lastnina bogatih gospodarjev gor in graščakov. Zdaj so te hiše last delavcev z vinogradniških posestev, pa tudi sadovnjakov okrog koč so njihova last, kravice, prašiči in jate perutnine (vsak ima 20 do 50 arrov ohnišnice). Če jih vprašajo, kako žive in kaj je po zadnji vojni pri njih novega, ne vedo dosti povedati. Zakopani so v delo in vse, kar se zgodi, jim je samo po sebi umljivo. Na primer to, da stare, majhne in z vsemi sortami trt zasajene vinograde izpodirjajo novi, veliki sortni nasadi, v katerih rahlja zemljo traktor, ki tudi škroplj prevaja; da so stare in majhne vinske kleti zamenjale nove — moderne z vrsto kletarskih strojev; da so zrasla na vseh vino-

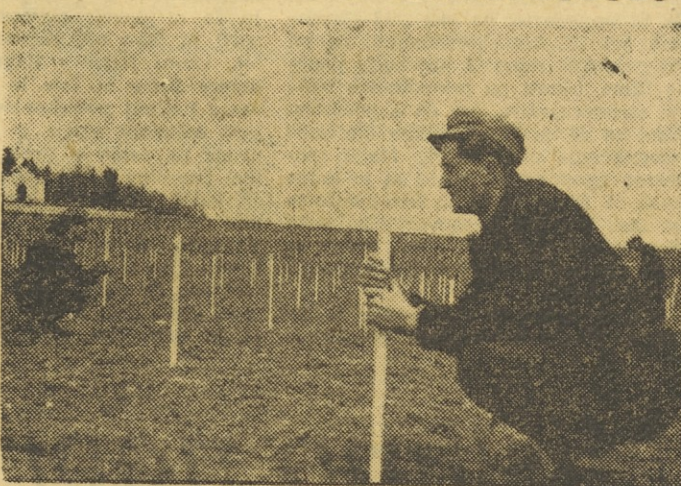
gradniških posestvih velika skladišča, hlevi, strojne lope itd. Pridelki so zadnja leta mnogo bogatejši in kakovostni, za sortna vina dobivajo vedno več. Svet, ki ni ugoden za vinsko trto, zasajajo s prtilnimi hruskovimi, jablanovimi in breskovimi nasadi. Pod njimi pa sade rdeče jagode, maline in sladkor no peso. Samo posestvo Kovata vas je uredilo 35 ha intenzivnih sadovnjakov. Lani, ko so rodila šele prva drevesa, so pridelali 9 vagonov sadja. Na radgonskem

OBREZOVANJE TRTE V RITOZNOJU

posestvu pa imajo 50 ha sadovnjakov in pridelajo letno 60 do 80 vagonov vina, od tega 20.000 litrov šampanjca. Intenzivne sadne plantaže so v teh krajih novost ter vržejo proizvajalcem domala toliko kot vinogradi, če ne še več.

Novo, moderno vinogradništvo, kletarstvo in sadjarstvo so torej potegnili proizvajalce za seboj. Obsedla jih je želja po znanju. Delo jih je k temu prisililo, kajti potrebni so traktoristi, strojniki, kvalificirani vinogradniki, kletarji itd. Kaj bi si mogli pomagati na moderno urejenih obratih z nekdanjimi vinčarji? Bore malo. Sodoben kmetijski delavec mora obvladati tehniko. Na posestvu v Radgoni je lani 124 delavcev v zimskem tečaju opravilo izpit za polkvalificirane delavce, letos pa 81 za kvalificirane. Sam naziv sicer ne prinese boljše plače, toda kvalificiran delavec dobi odgovornejše delo, ki pa je seveda boljše plačano, znanje pa pomaga k boljšemu delovnemu učinku. V Kovači vasi je letošnjemu zimo 24 mladih delavcev obiskovalo kmetijsko šolo. Na vseh posestvih v tem okolju pa je nad 310 mlajših delavcev obiskovalo KGS. Na istem posestvu je rdeči kotiček vso jesen in zimo zaseden od jutra do poznega večera. Tu imajo delavci na razpolago knjige, radio, v tej sobi so redna strokovna predavanja, sestanki in najrazličnejše prireditve. Komaj opazno postajajo vinčarji in njihovi otroci skorajda industrijski proizvajalci, vinogradniki, kletarstvo in sadjarstvo pa industrijska proizvodnja. Mehanizacija in mo-

NAD SLOVENSKO BISTRICO SO TO POMLAD NA 26 HEKTARIH UREDILI NOVO PLANTAZO NIŽKODEBELNIH JABLAN IN HRUŠK. KOOPERACIJA: POSESTVA KOVAČA VAS, KZ SLOVENSKE BISTRICE IN FETIH PRIVATNIH KMETOV

derne agrokulturne metode so se že udomačile in postale neobhodno potrebne.

Kaj pa druga plat sprememb na tej poti — človek? Razgovorjal sem se z delavci v Kovači vasi, v Svečini, v Selcah, Jeruzalemu, na Kapeli in v Radgoni. Mladina se je v pretežni večini otrešla prejšnje inčarske pohnjivosti in strahu pred »višjim«, pred »gospodom«, hče več in boljše, toda starejši se najbrž nikdar ne bodo znebili pečata preteklosti. Niso sami krivi. Preteklost jih tako bremeni, da jih niti delo ni potegnilo za seboj. Povečini so polkvalificirani in kvalificirani delavci na posestvih mlajši ljudje. Pa bi človek pričakoval prav nasprotno. Zato je delavsko upravljanje bolj perspektiva kot resničnost. V Radgoni, na primer, kjer zaposluje posestvo več ko 600 stalnih in do 100 sezonskih delavcev, upravni odbor in delavski svet dobro delata. Drugi člani delovnega ko-

lektiva ne sodelujejo pri upravljanju in gospodarjenju. Se nikdar se ni sestel ves kolektiv, pa tudi obratni sestanki so redki. Pa je to posestvo eno najboljših pri nas (mislim po proizvodnji). Delno to opravičujejo: oddaljenost delovišča (tudi do 16 km so vsakebi), vinčarska dediščina in dosedanja velika skrb za povečanje in izboljšanje proizvodnje. Osnovna organizacija Zvez komunistov in sindikalna organizacija na posestvu sta si zato pravilno zadali nalogo politično vzgojiti in strokovno izobraziti delavce ter posledno uveljaviti delavsko upravljanje. Selega bodo vsi delavci kvalificirani in vsi upravljavci posestva, bomo lahko govorili o pravih kmetijskih delavcih. Do takrat pa ... Vinčarjev pri nas sicer ni več, toda vinčarije še stoje kot spomin na neprijetno preteklost.

France Črešnjevec

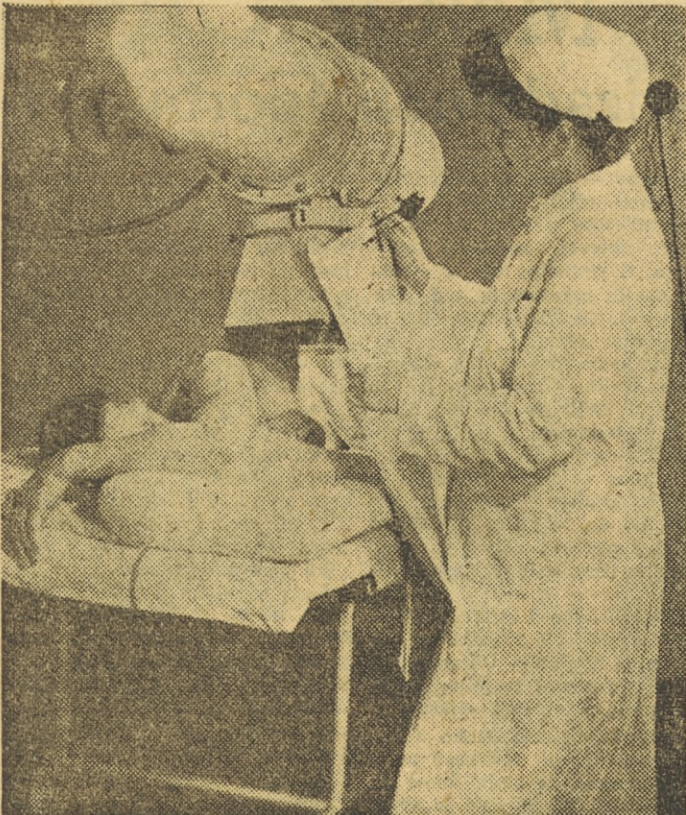
V Trbovljah so ginekologi pregledali 3600 žena

Nekoliko tesno je človeku, ko prestopi prag bolnišnice, četudi ni bolnik. Mir, red, svetli hodniki. Tu se zdravniki dneve in dneve trudijo ozdraviti in rešiti človeka. Požrtvovalnost — dneve in noči, polni dela in zaskrbljenosti in na koncu srečni, hvaležni obrazi žena, ki ozdravljene zapuščajo Ginekološko kliniko v Ljubljani.

Dr. Mico Stuciničovo sem poiskala v laboratoriju Ginekološke klinike, ki ga skupno z magistrom farmacije Bogdanom Savnikom vodi že nekaj let. Ker je bila zadržana, sem izkoristila priložnost in si od blizu pogledala stvari, ki so mnogim tako odmaknjene, za zdravje vsakogar pa tako potrebne. Ko

od 30 leta dalje. Pobudo za to sta dali SZDL in Zveza ženskih društev.

Ginekološka klinika je napravila predračun in sestavila ekipo 13 ginekologov. Akcijo je finansiral okrajni zavod za socialno zavarovanje. Ker so bili stroški visoki, se niso hoteli omejiti samo na iskanje rakavih obolenj, temveč so iskali tudi druga obolenja na ženskih organih, rak na dojkah, sočasno pa so bila ženam pregledana tudi pljuča in srce, pri čemer so sodelovali zdravniki iz Trbovelj. Na pregled so klicali vse žene od 25 do 60 leta, ker po novih dognanjih lahko prve rakave spremembe na tkivu odkrijejo že pri ženah od 25 leta dalje.

Bolje je k zdravniku prekmalu kot prepozno

liko ur presede ti ljudje ob mikroskopih, med epruvetami, kozarci in aparati, štejejo, prelivajo, studirajo. To je dolgotrajno in naporno delo. Skoraj sem razumela laborantko Darinko Segovo, ki je z nekako ljubeznijo jemala v roke žabe, ki jih imajo za poskuse, ko mi je rekla: »Veste, žabe so tudi naše razvedrilo.«

Za poskuse imajo v laboratoriju še bele podgane, kunce, pripravljene imajo tudi kletke za gojbe, ki jih bodo v kratkem dobili. Čeprav je laboratorij v dokaj tihih prostorih, delajo vse pfeiskave, potrebne za ginekologijo, tako hematološke, citološke, biokemične, biološke, histološke in v novejšem času tudi hormonske.

Namen mojega obiska pri dr. Stuciniču pa je bil, izvedeti kaj več o akciji ginekologov v Trbovljah, pri kateri je sodelovala. Zato sva, ko je bila prosta, prišli kar k stvari.

NOV NAČIN ODKRIVANJA RAKA S KOLPOSKOPIJO IN CITOLOŠKO DIAGNOSTIKO

Leta 1952 je na Ginekološki kliniki v Ljubljani dr. Jule Kovačič razvil citološko preiskovalno metodo, leta 1955 pa so začeli ugotavljati raka tudi s kolposkopsko preiskovalno metodo za odkrivanje zgodnjega raka na maternici. To je način preiskovanja s povečevalnim aparatom, s katerim lahko spoznajo najmanjši in začetne spremembe na sluznici. Enaka preiskava je citološka, pri kateri pod mikroskopom iz izbriša nožnične sluzi lahko spoznamo rakave celice. Kombinirani metodi dasta skoraj popolne uspehe pri ugotavljanju raka.

PRVA AKCIJA TAKEGA ZNAČAJA JE BILA V KARTO-NAZNI TOVARNI V LJUBLJANI

V jeseni leta 1956 je prvič prišla pobuda za zgodnje odkrivanje raka pri ženah iz manjšega kolektiva Kartonažne tovarne v Ljubljani. Docent Ginekološke klinike dr. Draško Vilfan je preiskal okrog 250 delavk. Odkrit ni bil niti en primer raka, kar je pripisovati dejstvu, da žene v mestih in večjih krajih večkrat prihajajo v zdravstvene ustanove na pregled kot pa v manjših krajih, kjer po navadi niti ni ginekologa. Pri sistematičnem pregledu delavk pa so ugotovili nekaj lažjih obolenj na ženskih organih, ki jih zdravijo ambulantno, kamor hodo žene tudi na kontrolne pregled.

V TRBOVLJAH JE PRISLO NA PREGLEDE NAD 80% ŽENA

Takoj za tem se je na Ginekološko kliniko obrnila občina Trbovlje s prošnjo, naj bi sistematično pregledali vse žene

UGOTOVLJENIH JE BILO 30 PRIMEROV RAKA

Pri pregledanih ženah so ugotovili dva primera predstadija raka, šest primerov v 0 štadiju, 21 primerov I. štadija, enega v II. štadiju, enega v III. in enega v IV. štadiju (z ozirom na razvoj obolenja se ločijo stopnje štadijev od 0 do IV.).

Žene so poslali na zdravljenje na kliniko ali v druge bolnišnice, lažja obolenja pa so pozdravili ob pregledih. Nekaj žena, ki imajo spremembe na maternici, hodi na kratkoročne pregled, da bo možno ob morebitnem poslabšanju stanja pričeti s takojšnjim zdravljenjem.

V ČEM JE SE USPEH TE AKCIJE

Sistematični pregledi so odkrili tudi izredno veliko drugih obolenj na ženskih organih, ki ženam povzročajo težave. To je razumljivo, saj v trboveljskem okraju do te akcije ni bilo specialista — ginekologa. Prav ta akcija pa je dala pobudo, da so pred enim letom odprli dispanzer za žene. Resno tudi razpravljajo o ustanovitvi ginekološkega oddelka v tamkajšnji bolnišnici. Kartoteke s sedanjih pregledov bo Ginekološka klinika odstopila ginekologu v dispanzerju v Trbovljah, ki bo tako dobil vse podatke o poteku bolezni in zdravstvenem stanju pregledanih žena.

ŽENE NAJ BI PRIŠLE NA GINEKOLOŠKI PREGLED VSJAJ DVAKRAT NA LETO

Stroški akcije so bili sicer visoki, vendar rentabilni. Zdravljenje rakavih obolenj je namreč mnogo dolgotrajnejše in dražje, čim starejša so. Zlasti pa je uspeh zdravljenja dvomljiv, čim bolj razvito je obolenje. Ravno raka, to zahrbtno bolezen, ki se lahko dolgo razvija neopazno in brez bolečin ali drugih težav, je treba iskati. Pregledovati je treba zdrave žene, da kasneje ni prepozno. Vzgojiti bomo morali žene in jim vzbuditi zavest, da so dolžne sebi, družini in družbi, da pridejo vsaj dvakrat na leto na ginekološki pregled, tudi če nimajo nikakih težav. Tak pregled zagotavlja vsaj eni mirno življenje. Ne bo ji treba več živeti v strahu pred rakom, o katerem se toliko govori in piše, kajti pravočasno odkrit rak se da vedno ozdraviti.

TOVARNE NAJ BI FINANSIRALE PREGLEDE DELAVK

Pobude za sistematične pregled, naj bi prišle iz kolektivov tovarn, ki imajo sredstva, da skrbijo za zdravje svojih delavk. Zgleden primer za to sta dali Predilnica in Tovarna usnja v Litiji, kjer so že imeli take sistematične pregled delavk. Pregledujejo pa tudi že učiteljice na osnovnih šolah Bežigrad, Ježica in Ledina. Pobudo za to so dali njihovi sindikati.

Morda pa bi tudi na DOZ, kjer zavarujejo življenje žena, našli nek način, da bi zavarovankam postavili pogoji, da morajo vsaj enkrat letno na ginekološki pregled v ordinacijo, ki ima vsa sodobna sredstva za preiskave rakavih obolenj drage, ker jo moramo še uvažati, to ne bi bilo tako težko, saj imajo tako opremljene ordinacije že v Mariboru, Novem mestu, v Ljubljani na Ginekološki kliniki in na Polikliniki, v Kranju pa bodo to opremo v kratkem dobili. Se bolj bo potrebno razširiti mrežo zdravstvenih ordinacij in omogočiti ženam, da si bodo po svoji volji izbirale zdravnika, tistega pač, ki mu najbolj zaupa. Obenem pa bomo morali zdravstveno prosvetiti žene, da bodo znale čuvati svoje zdravje.

Nena Luzar

ZA PRVI MAJ BOMO POHITELI V NARAVO, NA SONCE, ČE GA BO KAJ, DA SE NAUZIJE MO PLADJI

Pomen in uspehi kontracepcije

Z razvojem znanosti — tako medicinske, biološke kakor tudi tehniške — nam je uspelo, da se danes že uspešno borimo proti različnim boleznim, ki so nam še v prejšnjem stoletju, pa tudi še pred kratkim prizadevale velike skrbi in ogromne materialne stroške. Koze, TBC, davica, otroška paraliza in druge bolezni, ki so še nedavno strašile naše starše, so danes z uspešnim zaščitnim cepljenjem premagane. V nasprotju s tem pa stopa vedno bolj v ospredje vprašanje neželenih nosečnosti in porodov. Vsak dan je več nosečih deklet in žena, ki si iz kakršnihkoli razlogov nosečnosti ne želijo in ki trepetajo pred njo ter iščejo tak ali drugačen izhod. Neredko je posledica tega splav, bodisi pod strokovnim

nadzorstvom v zavodu ali pa ga, kar je še huje, napravi neveščar. Posledice teh posegov so daljnosežne in pogosto trajne ali pa ostanejo žene celo življenje sterilne, trpe za vnetji, nekatere pa postanejo celo ginekološki invalidi. Čeprav smo v 20. stoletju — v času antibiotikov, še vedno kaka žena umre zaradi nestrokovno opravljene splava in tako ostanejo otroci brez matere, družina pa brez varuha.

Statistike kažejo, da z industrializacijo raste tudi število splavov. Samo v Sloveniji se je število splavov, ki jih je odobrila zdravniška komisija, od leta 1952 do leta 1957 17-krat povečalo (od 186 v letu 1952 na 3130 v letu 1957), vendar pa se ni zmanjšalo število kriminalnih nadzorstvom v zavodu ali pa ga, kar je še huje, napravi neveščar. Posledice teh posegov so daljnosežne in pogosto trajne ali pa ostanejo žene celo življenje sterilne, trpe za vnetji, nekatere pa postanejo celo ginekološki invalidi. Čeprav smo v 20. stoletju — v času antibiotikov, še vedno kaka žena umre zaradi nestrokovno opravljene splava in tako ostanejo otroci brez matere, družina pa brez varuha.

Resnica je, da se v življenju vsakdo sreča tudi s težavami, za katere je treba imeti precej hrabrosti. Zato je prav, da otroke, posebno med dozorevanjem, učimo tudi pametno in razsodno gledati na življenje. Pri tem pa jim krepimo zavest, da je vredno živeti, če si pošten, pogumen in podjeten in če kaj h. p.

nih splavov. Med vzroki za prekinitev nosečnosti so bili na prvem mestu socialni, na drugem socialno-medicinski in šele na tretjem mestu strogo medicinski razlogi.

Vprašujemo se, zakaj vse to? Kako preprečiti to nujno zlo? Rešitev vidimo v dobro organizirani kontracepciji, nikakor pa ne v legalizaciji splavov. Danes neželena nosečnost ni več le medicinski problem, temveč že socialni. Veliko se o tem razpravlja v medicinskih krogih pa tudi po raznih organizacijah, v Zvezi ženskih društev, RK, Društvu prijateljev mladine itd. Prirejamo predavanja, diskusije, sistematske pregled, vse zato, da bi čimbolj razširili zdravstveno prosveto. Kontracepcija kot taka ni nova, posluževali so se je že naši predniki, le da so uporabljali druge metode in druga sredstva. Navadno jo je uporabljal moški, medtem ko je žena trpela na posledicah zaradi slabe ali nezadostne previdnosti in uvidenosti moža. Mnenja sem, da naj žena odloča o kontracepciji, seveda sporazumno z možem, ker pač žena trpi zaradi ev. posledic splavov. Metoda ni komplicirana in z dobro voljo ser je vsaka žena lahko priučil in jo uspešno uporablja.

V Sloveniji smo začeli v decembru 1955. leta pripravljati sodobnejšo kontracepcijo z uporabo diafragme. Začetek je bil težak, saj so mnoge žene s precejšnjim nezaupanjem gledale na to novost, zlasti še, ker so jo tudi nekateri zdravstveni delavci odklanjali. V tem so jih vodili sobitni razlogi, ker jim je bil splav vir dobrih dohodkov. Prvim ženam, ki so se junaško postavile po robu staremu mišljenju, so sledile tudi

Dr. M. Hren

PROBLEMI naše konfekcije

Izšla je aprilka številka »Sodobnega gospodinjstva« — tudi tokrat sila pestra in bogata. Med sestavki je tudi pričujoč o problemih naše konfekcije, ki ga zaradi koristnih misli in pobud v celoti priobčujemo.

Konfekcijska izdelava oblek je v svetu popolnoma ustaljena. Zaradi cenenosti in enostavnosti izbire modnosti kroja in tkanin je prelasla obrtniško izdelavo oblek v toliko meri, da individualno krojene obleke skoraj sploh ne poznajo.

Pri nas je položaj popolnoma drugačen. Čeprav naša naša družbena ureditev sili k temu, naj prekinemo z individualnim krojenjem, zajemajo konfekcijski izdelki prav skromen procent naših oblik. Morda temu ni krivi samo nezaupanje do konfekcijske izdelave, ki smo jo do sedaj smatrali za prepovršno. Kompleks zaščitnikov je širil.

Proizvajalec in kupec gledata na konfekcijsko izdelavo iz dveh zornih kotov. Proizvajalec teži k temu, da izdela čimveč na dan. Iz tega sledi, da so za proizvajalca najrentabilnejši tisti izdelki, ki so krojeni iz iste tkanine in v čim večjem številu ter kar se da preprosto kroju.

Kupcu ta način izdelave ne ustreza. Zenske obleke so skoraj zares nesprejemljive, če so krojene v večjih količinah iz iste tkanine in po istem kroju. Pri razmeroma majhnem številu vseh možnih kupcev (saj je žensk v Sloveniji komaj toliko kot v kakšnem manjšem vele mestu) vodi večkratna uporaba istega vzorca in tkanine v uničeno formiranost, ki je moda ženskih oblačil ni nikdar hotela sprejeti. Enostaven kroj, ki ga želi proizvajalec pri sedanjih ženskih modah, ne bi bil problem. Za preprost kroj se odločimo tudi če nam individualno krojeno obleko ureže krojač ali šivilja. Glede kroja ženskih oblik se torej želje proizvajalca ujemajo s kupčevimi željami, češar pa vendar ne smemo smatrati za stalno, saj preprosto krojenje najbrž v svetu ženske mode ne bo vedno ostalo vodilo.

Moški kupec manj oporeka večjemu številu iz iste tkanine izdelanih oblik. Tudi isti kroj pri urezovanju moških oblik ni

problem. Vendar pa je izdelava klasične moške obleke zelo zahtevna, tako da je zanjo potreben že večji konfekcijski aparat. Moška obleka bo zato najhitreje osvojila našo garderobo konfekcijskih oblačil, izdelovati pa jo bodo morale le večje konfekcijske tovarne in podjetja, ki imajo za tako izdelavo primerno opremo. Še vedno zelo važen pa je pravilen izbor mer, ki morajo ustrezati našemu človeku. Nemske mere, ki jih uporablja v večini tudi naša konfekcija, ne ustrezajo rasti naših ljudi. To smemo trditi, če zberemo le majhen del vseh tistih pritožb, ki so bile objavljene in izrečene na račun prekratkih rokavov in preširokih ovratnikov.

Moška konfekcija, ki je udomačena tudi že pri nas, to so predvsem srajce in drugo peril, pa ima še dokaj pomankljivosti. Trikotaža, ki zajema predvsem perilo (moške spodnje hlače in majice) naj bi dobila za začetek vsaj manjšo izbiro perila v svetlih barvah. Temnosivega ali temnorjavega perila ne bi uvažali v naše garderobe, svetlejši barvni toni pa bi ustrezali zahtevam praktičnosti in higiene.

Pri izdelovanju letnega perila bi bil prav tako potreben izbor barvne svilen trikotaže; v začetku bi najbrže naletel na odpor, pozneje pa bi ob pravi propagandi le osvojil tržišče. Izbiro konfekcijskih moških oblik bi morali dodati pestrejšo izbiro oblik iz kvalitetnejšega blaga. Cenene obleke so že prodirle na naš trg, bolj »zavajen kupec pa bi se hitreje pravih na konfekcijske izdelke, če bi lahko dobil tudi boljše (kvalitetno in barvno) obleke.

Moške hlače, ki so pri slabi kvaliteti malo uporabne, naj bi kot ločen del obleke dobile večjo izbiro, suknjiči iz deffina pa naj bi s pravilno usmerjeno propagando, vsaj pri mlajših, vendar že zamenjali dražje in nepraktične suknjiče, ki spadajo v »kompletni oblik«. Letna moška garderoba bi prav v konfekcijski izdelavi lahko našla izpopolnilo. Tkz. »kovbojske« hlače bi že lahko zamenjali za nov kos garderobe, ki ne bi bil krojen v »pustolovskem« duhu. Porisane moške srajce ki spominjajo na klovne, pa bi tudi v vročih poletnih dneh lahko izginile iz naših trgovin, saj jih vendar lahko zamenja enobarvno ali bolj umerno v »asto letno blago.

Zenske konfekcijsko izdelane obleke bi bodo krojene enostavno (kar označujemo z besedo klasično), pretežno iz enobarvnih tkanin, ki ne delajo videza uniformnosti.

Enostavne, ravno krojene obleke so sedanje modno vodilo.

Konfekcija ima možnost, da razvije svojo trgovsko mrežo brez posebnih težav, ki bi jih terjalo krojenje. Če izvezamo »iskomodne« vrčaste obleke, ki so za krojenje seveda najenostavnejše, izbiramo med modeli, ki jih izpreminja nekoliko drugače krojen ovratnik, žep, pas in podobno. Vse te spremembe ne pridužajo krojenja — osnova ostane ista. Če izberemo za te obleke tudi enobarvno blago, lahko isti model s prav skromnimi dodatki mnogokrat ponovimo. Iz bojazni pred uniformnostjo pa bodo ženske v začetku kupovale predvsem klasične bluze in krila. Enostavnost pa mora tudi pri teh izdelkih ostati vodilo.

Delni neuspeh naše konfekcije je tudi v nesrečni izbiri trgovin, ki to konfekcijo prodajajo. V Ljubljani nimamo niti ene trgovine s konfekcijo v trgovskem središču. Prostori konfekcijskih trgovskih podjetij so nesodobno in nepriljubno opremljeni, da kar vsiljujejo misel na naftalin in nesodoben kroj. Posamezni izdelki (bluze, krila, predpasniki) pa so porazdeljeni po trgovinah, kjer jih niti ne bi pričakovali, zato čutimo do njih zaradi skromne izbire tudi nezaupanje.

Ob vseh teh nerazveseljivih ugotovitvah ne moremo računati na uspeh. Zato nam je treba novih, krepkih posegov in premissljanj propagande, ki nam bo pomagala dvigniti nivo naše konfekcije in doseči sodoben in cenen način obla-

**SPORTU MED DELAVSTVOM
JE TREBA POSVETITI ŠE VEČ
POZORNOSTI KOT DOSLEJ**

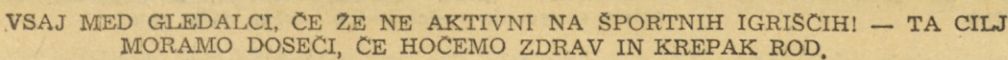
Razvoj terja nove oblike

skupnost nikakor neče odreči prevsem zaradi tega, ker so bila taka tekmovalna za vse delovne kolektive nova spodbuda v prizadevanju za čimvečji uspeh elektro gospodarstva Slovenije.

Pomen tega obdavskega raja pa se ne kaže zgolj v tekmovalnih rezultatih najpogumnejših članov Sidra, temveč predvsem v vedrih licih neseštetih delavcev in delavk, ki nedeljo za nedeljo pohitijo za družinami na zrak, sonce in v dudu. Po napornem delu v tovarniških prostorih radi prihajajo k čolnarni, da se razvedrijo in vrkajo nove moči za naslednji dan. Nič jim ne manjka v tem gaju ob Dravi. Na voljo so kajaki, čolni in kanuji, za bolj izurjene pomorščake pa vitke jadralnice. Po kopeli v Dravi se še kako

Pomemben prispevek k naš-	ciastva, kakor to delajo v klu-	
nju.		(-eb)

SIN BRIGADE

PIŠE: TONE SELIŠKAR
RIŠE: MARIJANCA JEMEC

97. Tudi očetov grob in grobovi drugih žrtev v trgu so bili vedno znova okrašeni s cvetjem. Fašisti so brcali cvetje z grobov, toda naslednjo noč so bili spet pokriti s cvetjem. »To ljudstvo je nora zaljubljeno v svojo zemljo!« je dejal komandant in se je globoko zamislil v svoje početje na tuji zemlji.

98. Martinček je postal nestrpen. Kadar je slišal pokanje pušk po hribih, je čutil, da tu ni njegovo mesto. Vojna je takrat iz dečkov in deklic naglo naredila moške in žene. Zada je pokopališčem je Martinček našel zarjavelo italijansko puško in nabojnačo, polno nabojev. Doma je bil skrbno in mojstrsko očistil in skrnil med staro železo.

99. Babica je videla in čutila njegov nemir. »Prelita kri ni voda!« si je mislila. In medtem ko sta se Mojčka in Tinec brezskrbno igrala ob muli na pašniku, je Martinček krpal stare očetove škornje, babica pa mu je, ne da bi Martinček vedel za to, skrajševala očetov jopič. »To bo potreboval kak partizan, veš,« mu je razlagala.

100. Spodaj v trgu pa je njihova mati sedela v ječi. Obsodili so jo na deset let zapora. Ni vzdihovala, hudo ji je bilo le po možu in po otrocih, ker jo bodo kmalu odpeljali nekam daleč v Italijo. Z njo so bile zaprte še druge žene. V ječi so pele pesem o slovenski zemlji. Stražarja pod oknom sta govorila: »To so hudičevke, ne ženske! Če bi bila midva ob-

101. Nekoč je prišel župnik v ječo, da bi jih z božjo besedo tolažil, kot je dejal komandant fašistov. Toda ženske so ga naglale in kričale nanj: »Poberi se od tod, ti hlapec fašistov!« — »Ti imaš boga v pištol, ne v srcu!« — Za svojo dušo molil, ker si, Slovenec, oskrnil slovensko kri! Komandant se je spet globoko zamislil in si želel daleč proč od te čudne

102. Martinček, še otrok, se je vedno bolj navezoval na brigado. Babica je to čutila. Opazovala ga je, kako skrbi za mulo in nič ni bila presenečena, ko ji je nekega dne dejal: »Z mulo smo obdelali zemljo in zdaj je čas, da jo vrnemo partizanom. Bolj je potrebujejo kot mi!«

Vprašanja in odgovori

Delovni čas

T. D. Kranj — Ali lahko podjetje na račun polurnega odmora med delovnim časom uvede ob sobotah delovni čas samo do 12. ure na ta način, da med tednom delavci polurnega odmora ne izkoristijo?

Odgovor — Tega zakon o delovnih razmerjih ne dovoljuje. Po 229. členu tega zakona mora biti 30-minutni odmor med delom v gospodarskih organizacijah z neprekinjenim rednim delovnim časom. Tega odmora torej ni dopustno prenašati na konec rednega delovnega časa, ali pa ga prenašati tako kot je omenjeno v vprašanju. Pravico do 30-minutnega odmora med delom priznava zakon delavcem zaradi tega, da jim zagotovi med delom neogibno potreben počitek za rekreacijo njihove delovne sposobnosti, da se prepreči nastop utrujenosti, ki slabo vpliva na njihovo storilnost, slabši njihovo pozornost, škoduje lahko tudi zdravju, in da se tako delavcem omogoči, kadar delajo neprekinjeni redni delovni čas, da po pravilno organiziranem odmoru brez znakov utrujenosti boljše izkoristajo delovni čas in dosegaajo boljše učinke.

M. R. Ljubljana — Zvedeli ste za predlog podjetja, da bi za uslužbence v podjetju uvedli 7-urni redni delovni čas. Ali je to dopustno?

Odgovor — Tako ravnanje je nedopustno in v nasprotju s 165. členom zakona o delovnih razmerjih, ki ne dovoljuje prav nobenega razlikovanja glede trajanja delovnega časa med »delavci in uslužbenci«. Določitev delovnega časa je enotna za celotno gospodarsko organizacijo z izjemo tistih oseb, ki imajo po zakonu pravico do skrajšane delovnega časa, toda ne morajo zato, ker so uslužbenici, temveč bodisi iz zdravstvenih razlogov, ali družinskih razlogov (n. pr. žene in matere) bodisi, ker so zaposleni na delovnih mestih, kjer je s posebnimi predpisi zaradi zaščite delavčevega zdravja odrejen skrajšani delovni čas, kot redni delovni čas.

K. Z. E. Dolé — Kljub temu, da je 94 delavcev in uslužbencev zahtevalo, da se uvede redni delovni čas od 6. do 14. ure, tako, kot v ostalih podjetjih, upravnik zadruga tega ni dovolil in je celo prepovedal, da se ne vpiše delavcu delovni dan, če bi začel delati ob 6. uri jutraj. Vprašujete ali je upravnik zadruga upravičen, da sam odloča o trajanju delovnega dne.

Odgovor — Vprašanje je treba presoditi na podlagi 348. člena zakona o delovnih razmerjih. Ta namreč določa, da ima vloga delavskega sveta upravni odbor zadruga. O trajanju dela v gospodarski organizaciji t. j. začetek in konec dela odloča delavski svet, bodisi s posebnim sklepom, dokler nima pravil oziroma pravilnika o delovnih razmerjih, praviloma pa v omejenih predpisih. Iz tega sledi, da bi doslej lahko o vprašanju, ki ga omenjate v svojem pismu, odločil samo upravni odbor, ne pa upravnik. To je sedaj postalo še bolj jasno, ko je objavljena uredba o spremembah in dopolnitvah o kmetijskih zadrukah, ki uvaja zadrugi svet, na katerega po omejenih uredbi preidejo vse zadeve, o katerih sicer po splošnih predpisih v podjetju sklepa delavski svet. Ta uredba tudi na novo ureja pristojnosti upravnika zadruga. Med temi pristojnostmi ni omenjena pravica, da bi lahko odredil začetek in konec rednega dela v zadrugi gospodarskih enotah. Priporočljivo bi torej bilo, da predlog o ureditvi delovnega časa pošljete upravni odboru zadruga.

Razno

F. S. Praprotno. — Obrnite se s prošnjo na pristojni občinski ljudski odbor. V njej je treba zlasti opisati, kakšne so vaše premoženjske in socialne razmere. Prav tako pa je seveda treba dokazati, da se zaradi nastalega zdravstvenega stanja nekaj časa ne morete zaposliti. Predvsem pa vam priporočamo, da se takoj obrnete na pristojno posredovalnico za delo. Do odhoda k vojakom ste imeli že več kot 3 leta neprekinjene zaposlitve. Po odpustu od vojakov pa bi bili lahko deležni pravice do denarnega nadomestila če izpolnujete vse ostale pogoje glede premoženjskih razmer.

Ali bo kateri izmed njih šel sprejeti pošiljko? In kakšno pošiljko? Da bi to dognali, je treba počakati še na ostanek današnjega dne, še vso naslednjo noč, vse do jutri — kako dolgo je to, cela večnost. In potem — tista podoba, ki venomer vstaja pred njim in odpira vse ostale. Ali ga srce vara, svojeglavo srce, ki sprejema vsako reč po svoje? Zaradi nečesa, kar je bilo najtesneje povezano z njegovim srcem, česar pa sam sebi ni mogel in ni smel priznati, je bil prepričan, da Mirjana ni zapletena v Ivanovo skrivno delovanje. To prepričanje je trdovratno kljubovalo okoliščinam, ki so dokazovale nasprotno. Sila tega notranjega omahovanja, nemno boj med vestjo in čustvom, — to se je očito kazalo na njem. Molčec je bil, neodločen, v velikih očeh mandeljnovne barve se je vgnezdil odsvit razdvojenosti.

Se nekaj ga je pretresalo — neka misel, ki je vzniknila iz prečnega aparata, katerega sestavljajo kri, srce, živci, nagon, — aparata, ki dojemata in beleži vtise po čisto starinskem ključu, brez sistema in logike, in jih nato podaja v možganih čisto po svoje. In ubadal se je z njimi vztrajno in proforsorsko dolgočasno. Ta misel ga je obletavala in mu brnela po glavi, on pa se je je otepal, odganjal jo je, in komaj mu je uspelo, da jo je odgnal in pozabil, že mu je srce vnovič in močneje prišepetavalo in ritmično ponavljalo: poslušaj me, poslušaj me! Ta glas ga je tako prestrašil, da je opustil zasliševanje in se umaknil k Stevanu, da bi se zbral, da bi pustil vse, naj se poleže, se usede v glavi, da se stvari razbistrijo in postanejo jasnejše. O, ko bi se mogel gošče tako zlahka, znebiti, ko bi bila kakšna priprava za prečiščanje te duševne usedline — možgan, v katerih kar vrvé nasprotujoče si misli in čustva.

Ne, ne, nikakor ne. Na to še pomisliti ne sme. To bi bilo brezumno, nepojmljivo. Stevan pa v tem ni videl težav. Vsako reč je rad rešil čimbolj preprosto.

»Kar stisnite ga! Z vtisi ni nič; saj veš, kako pravijo: — palica je prišla iz raja...« Gjuro je skomignil z rameni.

»Ce bo tako šlo...«

»Zakaj pa ne?« se je začudil Stevan. »Filozofijo pod noge pa šibo v roke. Boš videl, kako bo spregovoril. Nočem se mešati v tvoje otrobe, ampak če bi bilo po mojem...«

»Ne gre za to. Če hoče kdo spregovoriti, bo spregovoril tudi brez šibe. Samo, zajec sploh ne tiči v tem grmu. Ko govorim o vtisih imam nekaj drugega v mislih...«

Nato je odmahnil z roko. Ta ničesar ne razume, je bridko pomislil. Bržda je tudi Stevan tako mislil o njem, ker ga je sočutno pogledal, mignil z brki v znamenje obžalovanja in se takoj nato izgubil po svojih opravkih.

Gjuro je ostal sam. In že se je ustrašil šamote, kajti razbrzdane misli so se razpršile na vse kraje. A tista tožna misel, ki ga je že od jutra preganjala, se je vgnezdila pred njegovim duhovnim pogledom, izživalo in vsiljivo, kakor da je z ničimer več ne bo mogel odpoditi. To ga je tako preplašilo, da je takoj vstal in se vrnil tja, kjer sta Zaim in Milan še zasliševala Ivana.

Klet, ilovnata tla, kotanjasta in neravna. Tesen in vlažen prostor. Kamnite razpadale stene brez ometa. Na stenah patina časa. Zadah po vlesnobi in stoječi vodi. Iz tal je udarjala vlaga. Sonce je redkokdaj pokukalo sem noter, ker okna sploh ni bilo. Svetloba je prihajala samo skozi vrata, ampak tako skromno, da je bil v kleti vedno smrak.

Klet so zdaj spremenili v preiskovalnico. Za silo so jo opremili z navadno lesenim klopom, na kateri so lahko sedeli trije, in z nizkim stolecem v nasprotnem kotu. Tam je sedel Ivan.

Skoz vrata si videl kos strehe, ki jo je obsevalo mirno, dobrotljivo sonce. Na strehi je počivala senca orehove zelené krošnje. Senca se ni ganila. Sonce je bilo v zenitu.

V dnu kleti je bilo temno, da so se morale oči šele počasi navaditi teme. Zaim je sedel na klopi. S turobnimi, mozoljčastimi lici, z namrščenim čelom, s sklonjeno glavo je gledal Ivana po strani, s polpriprtimi vekami.

»Kar je preveč, je preveč. Zate bo huje, če se bomo še kar naprej natezali.«

Ivan je brazupno povesil ramena.

»Ne razumem, kaj hočete od mene.«

Gjuro je pristopil k Zaimu. Ivan je bil zvezan. Roke prekrizane in v zapestju omotane z debelim, čvrstim konopcem. S pod-

oprijema novega vprašanja: »Ali je to vse?«

Brž pristopi:

»Vse to vemo. Vem, še celo več, kakor sam misli. Komit je naročil, da pojdi k partizanom. Prav. Pa naj bo tako. To menda drži, ampak nas to ne zanima, nas zanima tisto drugo povedel, ki ti ga je dal neko drugi. Zakaj molčiš o tem? Zaman tajši, s tem si samo otežuješ stanje.«

Bela kolobarčka se širila. Ivan vzravna glavo in osuplo gleda v Gjuro.

»Ne vem, kakšno povedel misliš. Prišezem vam, da vem samo tisto, kar mi je sporočil komit.«

Govoril je strto, a njegov pogled se je malo zbistril, kakor da se šele zdaj prebuja.

Gjuro je dolgo strmel vanj. Gledala sta si v oči. Trenutki napetega sočutenja. V Ivanovem pogledu je ugašal sijaj osuplosti, pomešane z naglim prilivom strahu, postopnega spoznavanja, da gre za nekaj strašnega.

Gjuro je izgubljal tla pod nogami. V njem je vstajala vihra; brž je razpel bluzo, roka se mu je močno tresla, iz žepa je vrgel poslednji adut.

Drobna kovinasta tuba se je lesketala kakor golob.

Gjuro je povzdignil glas:

»In tole?«

Ivan je pogledal tubo, ogledoval jo je molče, skrušeno in vprašujoče.

»Nočes povedati? Ne veš, kaj je to?«

»Iztegnjena Gjurova roka se je bolj in bolj tresla. Ivan je mirno izjavil:

»Ne vem. Tole zdaj prvič vidim.«

»Prekleti lopov!« — Zaim je poskočil in tulil:

»Nimaš oči, opičjak! Zda ne veš, ne moreš se spomniti, uh — da bi te vrag!«

»Hočes, da ti povrnem spomin?« je obrnil Milan preteče in porogljivo.

Vsi trije so stali nad njim. Ozračje v hladni kleti se je zgostilo. Gjuro se je motilo v glavi. Udarec električnega šoka v sence. Jezik mu je odebalel. Gjuro se je sklonil naprej.

»Slišiš ti, ne brij norcev iz nas! Od kod imaš tole? V tvoji slamnjaci smo jo našli.«

Ivan je ostrmel in hotel vstati. Milan ga je potisnil nazaj na stolec.

»Ne gani se, pes. Kdo ti je dal to stvar?«

Samo dvoje besed, razlogovanih:

»V moji sla-mnja-či!«

In osupljiv vprašaj v oči. Ta vprašaj je Gjuro pokosil. Začutil je, da se po vratu močno poti. Po vratu in po prsih.

Ivanu se je zapletel jezik:

»Ampak, to-variš... nemo-goče...«

Zaim ni zdržal. Zarjul je in zamahnil s pestjo. Udarec je zadel Ivana v lice, da se je zamajal in se zvalil na tla, onemogel, z zvezanimi rokami.

»Izda-jalec!« je kričal Zaim kakor iz uma.

»Koga imenuješ ti tovariša? Zival ustaška!«

Vnovič je hotel planiti nadenj, razjarjen, da bi ga z nogami zgazil in zdrobil v kašo, že ga je Gjuro zgrabil za ramo in ga pridržal na mestu.

»Počasi, Zaim! Tako ne smemo.«

Bilo je, kakor da bi Gjuro režal na Zaima, in

glas mu je zamrznil, obrvi so se mu strnile.

Zaim je priravnal rokave, zmermal in škripal z zobmi.

»Hudičev pes! Ti bom že razvezal jezik, spregovoril boš ali pa ti bom zobe pognal v želodec! Lopov, bomo pa drugače ravnali s teboj.«

»Zaim!« je rekel Gjuro cepetaje. »Prosim te, nehaj.«

Zaim je še dalje sikal, napadal pa ni več.

Milan ga je pomiril in odpoved nazaj h klop, Gjuro pa se je sklonil k Ivanu in mu pomagal sesti nazaj na stol.

Ivan je bil smrtno blede. Njegova bluzja je bila pomazana, lice ranjeno od udarca na levem licu se je pojavila široka podplutba. Iz nosu se mu je vtila kri, tenak curek je tekel čez ustnice. Vendar se ni ustrašil, kajti prezirljivo je ošinil Zaima in omalovažujoče kimal z glavo:

»Tebi je lahko, ko sem zvezan...«

Gjuro je hotel dalje zasliševati.

»Ivan, sam rineš v najhujšo zagato. Ko si takole lepo začel, si lahko predstavljaš, kak bo konec. Mi imamo dokaze. Sicer pa smo ti to pokazali. Zadeva je tako očitna, da res ne moreš nikamor več.«

Ivan je gnevno odkimal. Solze so mu zalile oči.

»Tovariši, kaj pa hočete od mene?«

Milan je lakonično izjavil:

»Priznanje!«

Ivanov glas je bil podoben hlipanju:

»Kaj pa naj priznam?« Nato je obupano sklonil glavo, stisnil čeljust: »Delajte, kar hočete.«

»Ne zahtevamo, da bi nam povedal kaj več, kakor tisto, kar vemo.« je rekel Gjuro.

»Mi pa vemo, kdo te je k nam poslal. Vemo, za koga delaš. Slabo pot si izbral, na svojo nesrečo. S priznanjem se ne boš odkupil, to vedi vnaprej. Ampak če boš vse odkrito izpovedal, si boš stanje močno olajšal.«

Ivan je dvignil blede, pobito obličje in se zagledal v Gjuro. Gledal ga je dolgo in remo. Nato je rekel:

»Sram vas bodi zaradi vsega tega!«

Gjuro se je zdrzil. V ušesih mu je bučalo in šumelo, naglo je umaknil oči z Ivana.

Obupano je majal z glavo, a ni mogel dojeti, kaj se godi z njim. Ivan se mu je iznenada pokazal v drugačni luči. To stanje je trajalo nekaj časa in Gjuro se stal kakor odsoten.

Nato se je stresel in rekel nekoliko raztreseno:

»Zda pa naj ti jaz nekaj povem. Nam se ne mudi. Mi imamo potrpljenje. Ampak zapomni si, če bo treba — bomo našli tudi druge metode. Premislil malo o tem.«

Nato je pogledal na uro.

»Poldne je. Za danes bo dovolj.«

Zunaj je postal. Sonce je stalo negibno na pozlačenem vrhu svoje poti. Za soncem je zijalo široko, sinje brezno. Sence so počivale. Bil je sam s seboj. Ni se mogel ganiti z mesta. Glava mu je bila prazna, takisto kakor njegov rovak, ki je visel strto, onemoglo. Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

Njegova desnica je bila vlažna od potu.

KDO JE IZDAJALEC?

NINE OPAČEK

vitimi nogami je sedel na stolcu. Nič se ni ganilo na njem. Samo nozdri so se mu kdaj pa kdaj razširile in za trenutek trnile. V očeh se mu je zgostil temen lesk. Dva majcena bela kroga okoli zenic in moten lesk v kotičkih pod vekami. Njegova visoka, vitka postava, dvakrat preganjena, je spominjala na zlomljeno vejo, iz katere so izpihali vetrovi sokove življenja.

Zgodba se je od davi že kdo bi vedel kolikokrat ponovila. Ivan ni ničesar priznal. Ni sprejel nikakšnega hudodelstva na svojo vest, nikakega izdajstva. Še več, tako predzren je bil, da je zahteval, naj mu razložijo, zakaj so ga zaprli.

Slaboten pramenček svetlobe, ki je prihajal skozi vrata, je padal na njegova povesena ramena. Zaradi tega da je bilo njegovo obličje še bolj blede, tako da je bilo s širokimi plavimi sencami v očesnih duplinah videti kakor prikazen. Samo bela obročka okoli zenic sta bila kakor pri človeku, ki se utaplja. Glas mu je bolj in bolj pešal.

Zaim je trdno strmel vanj. Zda se je Milan namrščil, stopil korak naprej in zakričal:

»Dovolj komedije! Gad domobranski!«

Nato:

»Povej, kdo te je poslal k partizanom!«

Milan je razburjeno kričal z rokami, kakor da mu bo zdaj, zdaj skočil v lase. Njegov glas je zamolilo odmeval od sten. Ivanu pa je zastajal dih. Tih refren, kakor pri umirajočem: nikoli se ne bi bil sprijaznil z domobranci in z novim družbenim redom. Trpel je, dokler je bil v njihovih vrstah, in vzdrževal zvezo z osvobodilnim gibanjem. Mirjana na to vé, ona lahko potrdi. Mirjana mu je tudi sporočila sklep komiteja, naj odrine iz Romirja na svobodno ozemlje. In tako je tudi strmel, prešel je k partizanom, da se bo bojeval proti okupatorju.

»Lažje ko pes!« je grmel Milan in »tiskal pesti. »Mi že vemo, zakaj si prišel.«

Ivan pa se ni vdal: na Mirjano se je skliceval, zahteval je, naj tudi pri nji povprašajo o njem.

Gjura je vroče prešinilo: — vse, kar je Ivan doslej povedal, se sklada z Mirjaninim dnevnikom. Siloma kroti slabo vest; zdaj se

glas mu je zamrznil, obrvi so se mu strnile.

Zaim je priravnal rokave, zmermal in škripal z zobmi.

»Hudičev pes! Ti bom že razvezal jezik, spregovoril boš ali pa ti bom zobe pognal v želodec! Lopov, bomo pa drugače ravnali s teboj.«

»Zaim!« je rekel Gjuro cepetaje. »Prosim te, nehaj.«

Zaim je še dalje sikal, napadal pa ni več.

Milan ga je pomiril in odpoved nazaj h klop, Gjuro pa se je sklonil k Ivanu in mu pomagal sesti nazaj na stol.

Ivan je bil smrtno blede. Njegova bluzja je bila pomazana, lice ranjeno od udarca na levem licu se je pojavila široka podplutba. Iz nosu se mu je vtila kri, tenak curek je tekel čez ustnice. Vendar se ni ustrašil, kajti prezirljivo je ošinil Zaima in omalovažujoče kimal z glavo:

»Tebi je lahko, ko sem zvezan...«

Gjuro je hotel dalje zasliševati.

»Ivan, sam rineš v najhujšo zagato. Ko si takole lepo začel, si lahko predstavljaš, kak bo konec. Mi imamo dokaze. Sicer pa smo ti to pokazali. Zadeva je tako očitna, da res ne moreš nikamor več.«

Ivan je gnevno odkimal. Solze so mu zalile oči.

»Tovariši, kaj pa hočete od mene?«

Milan je lakonično izjavil:

»Priznanje!«

Ivanov glas je bil podoben hlipanju:

»Kaj pa naj priznam?« Nato je obupano sklonil glavo, stisnil čeljust: »Delajte, kar hočete.«

»Ne zahtevamo, da bi nam povedal kaj več, kakor tisto, kar vemo.« je rekel Gjuro.

»Mi pa vemo, kdo te je k nam poslal. Vemo, za koga delaš. Slabo pot si izbral, na svojo nesrečo. S priznanjem se ne boš odkupil, to vedi vnaprej. Ampak če boš vse odkrito izpovedal, si boš stanje močno olajšal.«

Ivan je dvignil blede, pobito obličje in se zagledal v Gjuro. Gledal ga je dolgo in remo. Nato je rekel:

»Sram vas bodi zaradi vsega tega!«

HIROŠIMA

Dr. Nišimura, predsednik zdravniške zveze iz Okajame, je opravil skoraj 130 kilometrov dolgo pot od mojega rodnega mesta do Hirošime, da bi me obiskal. Skupaj sva študirala na medicinski fakulteti in on je bil kapetan našega veslaškega moštva. Ko me je zagledal, je zajokal. Nekaj časa me je opazoval, potem pa rekel: »Dragi prijatelj, da si le še živ! To je prijetno presenečenje. Kako se počutiš?«

Ni počakal na odgovor, pač pa kar nadaljeval: »Sinoči smo zvedeli, da so napadli Hirošimo z novim orožjem. Dopovedovali so nam, da ni prevelike škode, pa sem se hotel sam prepričati in pogledati, če morebiti ne potrebujete kakega zdravnika. Preskrbel sem si tovarnika in pohitel k vam. Kako strahotno razdejanie smo zagledali, ko smo se pripeljali pred Hirošimo. Ali se res dobro počutiš?«

Niti ni počakal, kaj mu bom odgovoril, temveč nam je pripovedoval o pretresljivih prizorih, ki jih je videl, vozeč se po mestu. To so bile prve podrobnosti, za katere smo zvedeli, pa smo vsi napenjali ušesa.

Ko sem ga poslušal, sem pomislil na tesnobo in strah moje stare matere, živeče na deželi v okolici Okajame. Ko je dr. Nišimura končal, sem ga lepo prosil, če bi sporočil materi in tudi sestri, ki je živela v Okajami, da sva z Jaeko-san živa in zdrava. Zagotovil mi je, da bo zbral nekaj zdravnikov in bolnišničnih sester in se z njimi, brž ko bo mogoče, vrnil v Hirošimo.

Obiskat nas je prišel tudi dr. Tabuč, star prijatelj iz Ušite. Obraz in roke je imel posute z opeklinami, dasiravno niso bile prehude; pristrčno sva se pozdravila, potem pa sem ga vprašal, če sploh ve, kaj se je zgodilo.

• NENADOMA JE TREŠČILO

»Bil sem na dvorišču za svojo hišo in obiral češplje, ko je nenadoma treščilo,« mi je odgovoril. »Najprej me je oplazil oslepljujoč poblsik, nato pa mi je udaril v lica močan piš toplega zraka. To je res čudno, sem pomislil. V naslednjem hipu pa je potegnil silen val zraka.«

»Njegov sunek me je zagnal ob tla,« je nadaljeval, »in na srečo se nisem udaril; tudi moji ženi se ni nič pripetilo. Videti pa bi morali najino hišo! Ni se sicer sedela, pač pa hudo nagnila. Se nikoli nisem videl takega razdejania; notraj in zunaj je vse uničeno: Srečna pa sva, da sva ušla smrti in da je ostal živ tudi najin sin Rjodži. Menda vam še nisem povedal, da je navsezgodaj šel po opravkih v mesto. Okrog polnoči, ko nama je že spalnico zadnje upanje, da je preživel strašen požar, ki je izbruhnil po eksploziji, se je vendarle vrnil domov. — Sicer pa,« je pripomnil, »zakaj bi ne šli k meni na dom? Moja hiša zdaj ni kaj prida, vse-kakor pa vam bo bolje kot tukaj.«

Njegovega gostoljubja nisem mogel sprejeti za nobeno ceno, zato sem skušal zavrniti njegovo povabilo tako, da bi ga ne prizadeło.

»Dr. Tabuč,« sem mu odgovoril, »z ženo se vam prav lepo zahvaljujema za res ljubeznivo povabilo, toda dr. Katsube me je pravkar opozoril, da bom moral ležati popolnoma mirno vse dotle, dokler se mi rane ne zacelijo.«

Videti je bilo, da dr. Tabučja moje pojasnilo ni docela prepričalo, saj je nekoliko pomolčal, potem pa se je začel odpravljati.

»Lepo vas prosim, nikar ne odhajajte!« sem mu rekel. »Raje nam še povejte, kaj se je včeraj dogajalo.«

»Bilo je nekaj strašnega,« je dejal dr. Tabuč. »Mimo moje hiše je šlo na stotine ranjenec, bežečih proti gricem. Kdo bi prenesel pogled na te ožgane in otekale obraze in roke; z rok so jim visele krpe mesa kot curje s ptičjega strašila. Drug za drugim so se premikali naprej kot vrsta mravelj. Vso noč so hodili mimo naše hiše, zjutraj pa so se ustavili. Potem sem jih videl, kako ležijo na obeh straneh ceste tako tesno drug poleg drugega, da sem moral stopati nanje, ko sem hotel mimo.«

• NENAVADEN KOLESAR

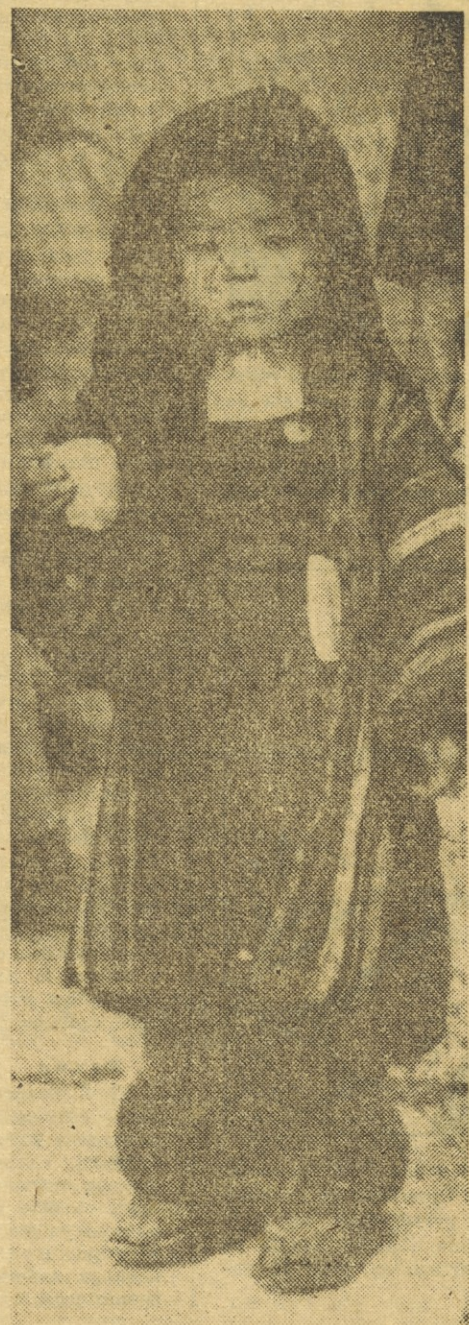
Med tem pripovedovanjem sem ležal z zaprtimi očmi in si skušal v duhu naslikati grozote, o katerih nam je govoril dr. Tabuč. Zato nisem ne videl ne slišal, ko je vstopil gospod Katsutani. Sele ko sem ob svojem ležišču zaslišal ihtenje, sem pogledal in spoznal svojega starega prijatelja. Gospoda Katsutanija sem poznal že dolgo in sem vedel za njegovo občutljivost, kljub temu pa se nisem mogel obvladati, ko sem ga videl tako skrušenega, in sem še sam zajokal. Prav iz Džigozena¹ je prišel. Da bi me videl; ko me je naposled zagledal, ga je čustvo premagalo.

Obrnil se je k dr. Sasadi in mu dejal hlipaje: »Včeraj se sploh ni dalo priti v Hirošimo, sicer bi bil že prej med vami. Se danes marsikje gori. Morali bi videti, kako se je mesto spremenilo. Ko sem davi dospel do mostu Misasa,² ni bilo opaziti ničesar več, niti ne gradu. Daleč naokrog sta ti dve poslopji edini, ki ju je videti. Poštna direkcija se je dvigala naravnost pred mano že dolgo prej, preden sem se ji približal.

Gospod Katsutani in postal in lovil sapo, nato pa nadaljeval: »Da sem prišel do vas, sem moral po železniški progi, toda celo onod so povprek ležale električne žice in razbiti železniški vozovi, vrh tega pa še nešteto mrtvih in ranjenih. Ko sem stopil na most, sem zagledal nekaj pošast-

nega. Komaj mi boste verjeli. Na biciklu je sedel mož, ki se je naslanjal na ograjo, kakor da bi gledal čez ruševine. Približal sem se mu in ugotovil, da je mrtev. Eksplozija ga je spremenila v kip. Ali je kaj takega sploh mogoče?«

Dvakrat ali trikrat je ponovil ta stavek, kakor bi hotel prepričati samega sebe, da govori resnico, potem pa je povzel: »Naj-

HIROŠIMA OBTOŽUJE

več mrtvih je moralo biti na mostu ali pa pod njim. Najbrž se je veliko ranjenec poglaval reka, da bi se napili. Kjer so ležali, so tudi umrli. Precej živih sem še videl v reki, kako so se otepali mrtvakov, ki jih je rečni tok gnal navzdol. Na stotine ali na tisoče ljudi je najbrž hitelo k vodi, da bi zbežali pred ognjem, pa so utonili.

• OŽGANA TELESA...

Se strašnejši prizor kot trupla, ki jih je odplavljala reka, je bil pogled na vojake. Sam ne vem, koliko sem jih srečal na poti, toda vsi so bili ožgani od nog do bokov; kjer se jim je koža že odluščila, je bilo meso mehko in zdrizasto. Ob eksploziji so imeli nemara na glavi vojaške čepice, zakaj črni lasje na temenu niso bili ožgani. Takšni so bili, kakor če bi si na glavo poveznili črno lakirano skledo.

»Pa obrazov niso več imeli! Oči, nosove in usta jim je izžgalo, ušesa pa so se jim sevrila. Težko je bilo ločiti, kje je sprednji in kje zadnji del glave. Neki vojak z docela znakaženim obrazom, sredi katerega je bilo videti edinele dve vrsti belih zob, me je prosil za vodo, a vode nisem mogel najti nikjer. Samo roki sem lahko sklenil in pomolil zanj. Vojak pa ni več odprl ust. Moledovanje za kapljico vode so bile bržčas njegove poslednje besede. Sodeč po opeklinah, so bili vojaki ob eksploziji bombe najbrž brez suknjičev.«

Videti je bilo, da je gospodu Katsutaniju nekoliko lažje pri srcu, ko nam pripoveduje o teh strahotnih doživljajih, med nami pa ni bilo nikogar, ki bi ga ustavil, zakaj te grozotne zgodbe so nas domala omanile. Medtem ko je tako govoril, je vstopilo nekaj ljudi, ki so brž prisluhnili njegovemu pripovedovanju. Nekdo ga je potem vprašal, ka je počel, ko je bomba eksplodirala.

»Ravno sem končal z zajtrkom,« je odgovoril. »pa sem si hotel prižgati cigareto, ko se je mahoma zablskalo. Brž nato sem začutil strašanski sunek vetra. Sploh nisem premišljal. Pognal sem se v protiletsko zaklonišče, skopano tik ob naši hiši. Hip nato je tako počilo, kakor še nisem nikoli slišal. Bilo je pošastno! Skočil sem iz zaklonišča in potisnil vanj svojo ženo. Očitno je bilo, da se je v Hirošimi zgodilo nekaj groznega. Zlezal sem na streho svojega skladišča, da bi pogledal proti mestu.«

• PODOBA ŽIVEGA PEKLA

Gospod Katsutani je bil napet kot struna, krilil je z rokama in nadaljeval: »Nad Hirošimo sem zagledal velikanski črn oblak, ki se je kot nekaj nabrekli poletni oblak valil proti nebu. Prepričan sem bil, da se je moralo mestu pripetiti nekaj strašnega, zato sem skočil s strehe in na vse kripile stekel k vojaški postojanki v Hatsuakiciju.⁴ Zagnal sem se k dežurnemu oficirju in mu povedal, kaj sem videl; ro-

til sem ga, naj brž pošlje pomoč v Hirošimo. Ni mi verjel. Nekaj časa je nezaupljivo zrl vame; a si lahko mislite, kaj mi je rekel potem? Dejal je: »Nikar se ne razburjajte! Od ene ali dveh bomb Hirošimi ne bo preveč hudo.« S takim badakom razpravljati še naprej ni imelo nikakršnega smisla!

Med člani zveze bivših oficirjev našega kraja sem bil po činu najvišji; vendar nisem vedel, kaj naj ukrenem, ker so prav ondan vsi ljudje, ki sem jim poveljeval, morali na delo v Mijadžimo.⁵ Vseposvdo sem iskal, da bi koga našel, ki bi mi pomagal sestaviti četo reševalcev. Žal, nikogar nisem mogel stakniti. Ko je pribezala v vas prva skupina ranjenecv, sem se zmeraj iskal svoje ljudi. Seveda sem brž povprašal ranjence, kaj neki se je zgodilo, toda vse, kar so mi znali povedati, je bilo, da je Hirošima razdejana in da vse beži iz mesta. Pograbil sem kolo in na vso moč poganjal proti Itsukaiciju. Se preden sem privozil do vasi, je bila cesta prenapolnjena z ljudmi, prav tako pa tudi sleherni stranska pot ali steza.

Spet sem si prizadeval, da bi zvedel, kaj se je pravzaprav zgodilo, toda nikogar ni bilo, ki bi vedel povedati karkoli podrobnejšega. Ko sem vprašal ljudi, od kod prihajajo, so pokazali proti Hirošimi in rekli: »Odondod.« In ko sem jih vprašal, kam gredo, so pokazali proti Mijadžimi in dejali: »Tjakaj.« Vsi so govorili isto.

V bližini Itsukaicija nisem opazil težje poškodovanih ali opečenih, ko pa sem prišel v Kusatsu, so bili domala vsi hudo ranjeni. Čim bliže sem prihajal Hirošimi, toliko več sem jih srečal, ko pa sem dospel v Koi.⁶ so bili prav vsi strašansko znakaženi, da jim nisem mogel pogledati v obraz. Od njih se je širil smrad po ožganem mesu.

Gospod Katsutani je za hip prenehal, globoko zajel sapo, potem pa nadaljeval: »Okolice ob postaji Koi oženj ni dosegel, toda sama postaja in sosednje hiše so bile močno razdrapane. Na slehernem kvadratnem centimetru postajnega pločnika so se gnetli ranjenci. Nekateri so stali; drugi so ležali na tleh. Vsi so moledovali, naj jim damo vode. Zdaj pa smo zaslišali, kako kliče otrok svojo mater. Pravim vam, to je bila podoba živega pekla. Še več: to je bil pravi pekli!

Tudi danes ni bilo drugače...

Ali se je dr. Hanaoka včeraj vrnil v bolnišnico? Srečal sem ga namreč, ko je šel čez tramvajsko progo pri Koi in se nameril k bolnišnici, vendar dvomim, če mu je uspelo prebiti se skozi ožgi.«

»Ne, nismo ga videli,« je nekdo odgovoril.

• HIROŠIME NI VEČ

Gospod Katsutani je zamišljeno priklimal in nadaljeval: »S postaje sem odšel k osnovni šoli v Koi. Solo so medtem se preuredili v pomožno bolnišnico, v kateri se je kar gnetlo hudo ranjenih. Celot igrišče je bilo natrpano z mrtvimi in umirajočimi. Videti je bilo, kakor da bi na travo položili polenovke, da se posušijo. Človeka je prevzelo silno sočutje, ko jih je videl, kako ležijo na pripeki. Vedel sem, da jim ni pomoči.

Proti večeru, ko sem se prebijal nazaj po glavni cesti, sem naletel na svojo sestro. Sestra je stanovala v Tokaiciju, zato sem menil, da je že mrtva. Pa sem jo srečal — živo! Tako vesela je bila, da ni spravila iz sebe niti besedice! Samo jokala je. Če se je kdo kdajkoli jokal od sreče, potem se je gotovo ona. Ljudje so se je usmili in pomagali so mi napraviti nosilnico, na kateri smo jo potem odnesli k meni v Džigozen, kjer imam hišico blizu Mijadžima-Guč.

¹ Mijadžima ali »sveti otok« sodi med sedem najlepših japonskih krajev. Veličasten torri iz katrovca pred svetiščem v Itsukušimi se ponosno dviga iz morja kot nekaka vrata, skozi katere se pride na otok. Prav lepo ga je mogoče videti južno od Džigoneza.

² Železniška postaja na skrajnem zahodnem robu mesta, kjer se spušča pobočje Času-jama k delti Hirošime.

SO SI RESILI VSAJ GOLO ŽIVLJENJE?

O bjavljamo odlomek iz knjige dr. Mičihike Hačija »Hirošima«, ki je pred dvema letoma, torej 19 let po eksploziji prve atomske bombe, vzbudila v Združenih državah veliko zanimanje in hkrati silno razburjenje.

Vse ameriško časopisje je pisalo o njej, zakaj ta dnevnik zdravnik, ki je preživel in videl strahotne posledice bombardiranja, je najboljše opozorilo človeštvu, naj preneha z atomskim oboroževanjem. Po uradnih podatkih je 6. aprila 1945 v drobcu sekunde izgubilo življenje 240.000 Hirošimčanov. 12 let po tej eksploziji pa je smrtnost tistih, ki so preživeli atomsko bombardiranje, dvakrat večja kakor prej. Najpogostnejši vzrok smrti je levkemija — krvni rak, ki ga povzročajo radioaktivni drobeci v zraku.

Vse, kar se je zgodilo v Hirošimi, pa je samo malenkost proti tistemu, kar bi povzročila eksplozija novejših jedrskih bomb. Ena sama vodikova bomba ima 10.000-krat več razdiralne sile kakor tista, ki so jo vrgli na Hirošimo. Slednja je opustošila svet dva kilometra naokoli, vodikova bomba pa bi uničila življenje 40 km naokrog in bi tako zbrisala z zemlje tudi največja mesta. — Znani jedrski fizik Pontecorvo trdi, da bo čez nekaj let človek sposoben sprožiti toliko sile hkrati, kot jo je v 10.000 vodikovih bombah. Atomska bomba, ki so jo vrgli na Hirošimo, bi bila torej v primeri s to kot kapljica vode v Niagarskih slapovih...

Kljub vsem nevarnostim, ki prete človeštvu, pa se nekatere države še zmeraj in celo zmeraj bolj oborožujejo z atomskim orožjem in tako zaostrujejo mednarodni položaj. Apel naših državnikov, naj bi prenehali z atomskim oboroževanjem, in odločitev Sovjetske zveze, da bo prenehala s preskušanjem atomskega orožja in tako ustvarila boljše pogoje za mirne dogovore o prekinitvi atomskega oboroževanja, sta ostala brez odziva. Nekatere države se še naprej mrzlično oborožujejo in se pripravljajo na morijo in hkrati na — samomor, zakaj jedrsko orožje ne pozna meja in ga ni mogoče podrediti lastni volji. Edini zmagovalce v boju z atomskim orožjem bi bil radioaktivni prah, ki je doslej pogubil že milijon ljudi.

Knjiga v kratkem izide pri Cankarjevi založbi v zbirki »NOVA LJUDSKA KNJIZNICA«.

Dasi moja vasica leži kakih 16 kilometrov proč od Hirošime, se je spremenila v pravi pekli. Sleherna molilnica in sleherno svetišče je prenapolnjeno z ranjenci.

Gospod Katsutani je povedal vse, kar je vedel. Odšel je iz sobe, toda namesto da bi se vrnil domov, je ostal v bolnišnici in pomagal ranjenecem.

Pripovedovanju dr. Nišimure, dr. Tabučja in gospoda Katsutanija ni dopuščalo nobenega dvoma več: Hirošima je bila docela razdejana. Tudi sam sem videl toliko, da sem lahko sklepal o hudem opustošenju, vendar še zmerom nisem mogel verjeti vsemu, kar so mi povedali.

Ko sem mislil na nesrečneže, ki ležijo na soncu in prosijo vode, se mi je zdelo, da gršim, če še samo trenutek ostanem v bolnišnici. Ni mi bilo več tako žal naših bolnikov, ki so morali ležati na trdem tlaku po straniščih.

Potem sem spet pomislil nase. »Če bi ne bil tako ranjen,« sem si rekel, »bi utegnil pomagati, namesto tega pa ležim kot ranjen in nemočen bolnik, za katerega morajo moji kolegi skrbeti. Zdaj, ko je toliko dela, je to prava nesreča!«

• V KROPU...

Na srečo pa je moje otožne misli pretgal prihod dr. Hanaoka, našega internista, o katerem je gospod Katsutani pravkar povedal, da ga je videl v Katsukaiciju.

»Dr. Hačija, ne morem vam povedati, kako sem vesel, da vas spet vidim!« je vzkliknil dr. Hanaoka. »Po vsem, kar se je pripetilo Hirošimi, je pravi čudež, če sploh še kdo živi.«

»Skrbelo nas je, kaj je z vami, dr. Hanaoka,« sem mu odgovoril, »kajti gospod Katsutani nam je prav pred nekaj minutami pravil, da vas je včeraj videl na postaji Koi in da ste odšli proti Hirošimi. Kje pa ste bili dosihmal in kako ste se prebili do nas?«

»Sam se čudim, kako je sploh mogoče, da sem spet med vami,« je rekel dr. Hanaoka. »Povedati vam moram, kaj se mi je pripetilo. Samo če bom zmogel. Nekdo

mi je dejal, da so vrgli novo, posebno bombo neke v bližini svetišča Gokoku.⁷ Če je to res, potem je morala imeti ta bomba strahovito moč, zakaj od svetišča Gokoku pa prav do bolnišnice Rdečega križa⁸ je vse popolnoma uničeno. Četudi je bolnišnica Rdečega križa hudo poškodovana, vendar še stoji pokonci. Odondod naprej proti Udžini pa razdejanie ni več tako hudo.

Na poti semkaj sem se ustavil tudi pri bolnišnici Rdečega križa. Preplavljena je z ranjenci, mrtvi in umirajoči pa ležijo vzdolž obeh strani ulice, prav tja do mostu Mijuki.

Od bolnišnice Rdečega križa do središča mesta pa ni ničesar, kar bi ne bilo docela požgano. Na Kavaja-čo in Kamija-čo stojijo tramvaji, v katerih je na ducate zgorelih trupel. Videl sem vodne zbiralnike, ki so jih pripravili za gašenje požarov, do roba napolnjene z mrtvaki. Očitno je bilo, da je le-te ljudi oparilo in da so pri živem telesu umirali sredi krop. Ob enem teh rezervarjev sem zagledal še živega, toda hudo oparjenega moža, ki je zleknen ob nekem mrtvecu počasi lokal s krvjo pomešano vodo. Četudi bi mu hotel to preprečiti, bi nič ne koristilo; mož je bil blazen. V nekem drugem zbiralniku je bilo toliko mrtvakov, da se niso mogli niti zgruditi. Kakor so prej čepeli v vodi, tako so tudi pomrli.

Tudi v igralnem bazenu okrajne srednje šole je bilo vse črno mrličev. Kaže, da so se bežeč pred ognjem zadušili v vodi, kajti pri nobenem nisem opazil opeklin.

Dr. Hanaoka se je odkašljal, da bi si sčistil grlo, nato pa je nadaljeval: »Dr. Hačija, ta bazen pa ni bil tako velik, da bi se utegnili vanj stlačiti vsi. To pravim zato, ker sem videl trumo trupel, ležečih ob bazenu. Kdo ve, koliko ljudi je ugrabila smrt, ko so z glavami moleli čez robove kopališča. V nekem drugem bazenu sem opazil nekaj ljudi, ki so bili še pri življenju; sedeli so v njem, okrog njih pa so bili sami mrličji. Preslabotni so bili, da bi lahko zlezli iz bazena. Ljudje so jim sicer pomagali, vendar dvomim, da so ostali živi. Oprostite mi, če vam vse to pripovedujem, toda vse to je gola in čista resnica. Res ne vem, kako je mogoče, da je sploh kdo vse to preživel.«

Dr. Hanaoka je umolknil. Opazil sem, kako se mu mudi, da bi se spet lotil dela. Tega pa je bilo toliko, da bi bil pravi zločin, če bi ga še zadrževal.

Ob pripovedovanju obiskovalcev so se začeli dogodki polagoma urejevati tudi v moji glavi. Nekaj je pojasnil ta, nekaj podatkov je dodal oni, vse skupaj pa mi je vendarle priključilo pred oči podobo, kakšna naj bi bila zdaj Hirošima.

Komaj me je zapustil dr. Hanaoka, že je vstopil dr. Akijama, predstojnik poročniškega in ginekološkega oddelka. Ni bil ranjen, pač pa hudo utrujen in upadel.

»Sedite in odpočite si nekaj minut,« sem mu rekel. »Kaže, da ste na koncu svojih moči. Kje pa ste bili, ko je treščila bomba?«

»Ravno sem se odpravil z doma, ko se je zgodilo,« je povedal s tresočim se glasom dr. Akijama. »Zaslepljujoč blisk, strahoten tres in vrglo me je na hrbet. Potem se je dvignil velik, temen oblak, kakršnega običajno vidite pred toplotno nevihto, in se razletel čez vso Hirošimo: jaraleta, sem zakričal; čisto prav sem povedal. Moja hiša je razcefrala. Strop, zidovi, drsna vrata, skratka: od vsega je ostala samo še podrtja.

⁷ Svetišče v bližini spodnjega roba hirošimskih vojašnic, se pravi prav v središču mesta in komaj 200 metrov od hipocentruma eksplozije atomske bombe. Kakor nam pove samo ime, je bilo to svetišče posvečeno obrambi domovine.

⁸ Ena najmodernejših bolnišnic v Hirošimi, odprli so jo namreč šele l. 1940. Ta bolnišnica je lahko sprejela 400 bolnikov. Pri bombardiranju je bila hudo poškodovana, mnogo zdravnikov in bolnikov pa je bilo ubitih, čeprav je bila dobrih 1500 metrov oddaljena od hipocentruma.

Besedo imajo tuji delegati

VII. kongres ZKJ so pozdravili predstavniki Komunistične partije Danske in Norveške, Azijske socialistične konference in Japonske socialistične partije, predstavnik Fronte narodne osvoboditve Alžirije, Italijanske socialistične partije, švicarske Partije dela, Socialistične partije Čila, Narodne unije Kameruna, stranke Istiklal iz Maroka in Zedinjene delavske partije Izraela. Vsi ti so, poleg opazovalcev iz drugih dežel, prisostvovali delu VII. kongresa.

Vsi imajo skupni cilj

»Ni druge poti kot socializem, da bi dosegli popolno neodvisnost, mir in blaginjo azijskih dežel.« Tako je dejal našemu sodelavcu Tadatakata Sata, ki se je kot predstavnik Socialistične stranke Japonske in hkrati kot delegat Azijske socialistične konference udeležil VII. kongresa ZKJ.

»Socialistično gibanje je v Aziji poglavalno že globoke korenine. Ponokod so socialistične stranke že na oblasti, kot na primer v Burmi ali na Ceylonu, na Japonskem postajajo socialisti čedalje močnejši, drugje, kot v Indiji ali v Indoneziji, pa tudi igrajo vidno vlogo.

Azijsko socialistično gibanje je zrastle v vztrajnem boju proti imperializmu, kolonializmu in fevdalnim silam. Danes se v skladu s svojimi tradicijami in s trenutnim položajem v svetu zavzema za mir, kar istočasno pomeni boj proti vojaškemu bloku, proti oboroževanju, za neodvisnost narodov, za razvijanje narodnega gospo-

darstva in življenjske ravni ljudstva in boj proti vsem oblikam imperializma in kolonializma. Zato moramo svet osvoboditi grožnje pred vojno in uresničiti pet načel svetovnega miru kakor tudi načela, ki smo jih dosegli na Bandunški konferenci. Naša naloga ni torej, da se priključimo temu ali onemu bloku, vzhodnemu ali zahodnemu taboru, marveč da se potrudimo, da bi čimprej dosegli sporazum med njima.

Takšna politika uživa tudi v moji deželi med množicami vedno večjo priljubljenost in podporo. Prepričan sem, da bodo prihodnje volitve, ki jih pričakujemo nekeje v maju, to tudi potrdile. Mi se prav tako kot vaša Zveza komunistov Jugoslavije zavzemamo za neodvisnost vseh dežel, za neodvisnost, ki bi temeljila na enakopravnosti in duhu načel pozitivnega sožitja. Edina pot, da zmanjšamo napetost v svetu, je ta, da vsem deželam zajamčimo njihovo neodvisnost in da se vsi, zlasti pa velike sile, združijo v politiki pozitivnega sožitja in v boju za ohranitev miru.

Na »zadnji meji Evrope«

»Nedavna konferenca, ki je v prestolnici mlade afriške republike Gane zbrala voditelje samostojnih afriških držav, je znatno prispevala k nadaljnji neodvisnosti afriških dežel. Na celini, ki se prebujala, v Afriki, pa velja posebna pozornost svetovnega javnega mnenja dvema deželama: Alžiru na severu in Kamerunu na zahodu.« Tako pripoveduje Ernest Quandie, mladi črnc, ki se je kot predstavnik Na-

na temelju tega mednarodnega dokumenta so kamerunski domoljubi organizirali 10. aprila 1948 široko gibanje narodne osvoboditve — Narodno unijo Kameruna. Cilj Narodne unije je združitev dežele in njena neodvisnost.

Francoski upravitelj so od vsega začetka z neprikritim nezadovoljstvom gledali na novo narodnoosvobodilno organizacijo. Njihovo vznemirjenje pa je raslo

»Ozračje postaja vroče, oborožene čete obkoljujejo ljudske množice. V mestnih četrtih se slišati streljanje. Dve letali odmetavata bombe. V bolnišnici so ranjenci s prestreljenimi prsmi, rokami in nogami. Okrepili so čete, čeprav ni nikjer videti oboroženega domačina. Neredi se širijo, streljajo na vse strani, brez odgovornosti. Promet na železnicih in cestah je ustavljen, prehodi na rekah so nadzorovani. Radio prenaša sporočila enih in moti sporočila drugih. Ljudi množično zapirajo in jih silijo, da bi lažno obtoževali. Sodijo izredna, nagla sodišča, ljudi deportirajo na sever. Sodelavci kolonizatorjev se skrivajo v zaporih in strahu, da jih ne bi ubili. Razpisane so denarne nagrade za tiste, ki izdajo svoje brate — člane Unije. Aretacije ob vsakem času, v pisarnah, v delavnicah, doma in na cesti. Sodijo brez zaslišanja.«

Pisec članka nadaljuje: »Zatemnitev mest omogoči požig glavnega sedeža narodnoosvobodilnega gibanja. Voditelji Narodne unije se rešujejo v zadnjem hipu. Izdan je nalog za njihovo aretacijo. Stevilni priporniki umirajo pod udarci in zaradi mučenja. Rušijo hiše in nasade banan, požigajo vsa posestva, pred aretacijo pa kaznujejo vsakogar s še 12.000 franki globe.«

Avtor članka sprašuje na koncu: »Koliko mrtvih? Nihče ne ve točnega števila. V vsakem primeru je nekaj tisoč brezdomcev. Strahotno mnogo!«

Takšen je, kot vidite, položaj v Kamerunu pod francoskim skrbništvom po maju 1955. leta. S posebnim odlokom so nato istega leta meseca julija razpustili Narodno unijo. Da bi dozvedno zadovoljili težnje Kameruncev po svobodi in demokratičnosti, so organizirali, bolj rečeno inscenirali volitve decembra 1956. Kamerunsko ljudstvo pa se ni moglo zadovoljiti s samo volilno komedijo. Terjalo je resnično svobodo. Pod streli iz francoskih pušk je tedaj našlo smrt več kot tisoč Kameruncev.

Nič boljše ni stanje v britanskem delu Kameruna. Tu je sicer britanska uprava zavzela najprej liberalno stališče do Narodne unije. Toda lani so tudi britanski kolonialisti odvrgli krinko. V začetku so poskušali zastrašiti narod z ubijanjem rodoljubov. Ker s tem niso dosegli želenega učinka, so konec maja lanskega leta razpustili domače organizacije. Precejšnje

Namesto da bi upoštevala težnje večine, pa skuša francoska vlada vse skupaj rešiti z oboroženo silo. Francoski predstavnik je bil prisiljen priznati na 21. zasedanju Skrbniškega sveta ZN, da so poslali dve vojaški enoti v okrepitev francoski posadki v Kamerunu. Iz grenkih izkušenj s kolonialnimi režimi pa vemo, kakšna je šele resnična stvarnost, če metropole same priznavajo določene podatke. Kako hud je položaj v Kamerunu, lahko vidimo tudi iz vrstic, ki jih je objavil časopis »La Tribune de Nation« 28. marca letos:

»Za kamerunske nacionaliste dogodki v Severni Afriki nimajo samo dobre plati. Če alžirska vojna slabi Francijo, pa hkrati skriva pred svetom, da se je razmahnila nova vstaja v Kamerunu. Če ne bi bilo vojne v Alžiriji, bi boj Narodne unije Kameruna proti francoski okupaciji, dolgo časa zavzemal prvo mesto v tisku. Podtalnemu gibanju v Alžiriji so dajali velike naslove že tedaj, ko še daleč ni bil tako obsežen, kot je sedanja vstaja v Kamerunu.«

Francija živi v globoki zmoti, če misli, da se lahko opre ob vojaško moč in pomoč zaveznikov. Tudi v Indokitajski se navzlic močnim vojaškim in finančnim sredstvom zaveznikov ni mogla izogniti porazu pri Dien-Bien-Fuju. Podobna usoda jo čaka tudi v Alžiriji.

NAŠI PREDLOGI

Smo še vedno pripravljeni pogajati se z upravnimi oblastmi, toda ko bodo izpolnile naslednje pogoje:

1. Razveljavitev odloka od 13. julija 1955. in 31. maja 1957. leta o razpustitvi Narodne unije Kameruna in dveh drugih protikolonialističnih organizacij.
2. Popolna amnestija za vsa dejanja, izvršena maja 1955. leta.
3. Vrnitev političnih izgnancev.
4. Razpustitev sedanjih zakonodajnih skupščin.
5. Splošne svobodne volitve pod pokroviteljstvom OZN.

Če Francija in Velika Britanija ne bosta hoteli proučiti teh predlogov, bo sedanje narodnoosvobodilno gibanje preraslo v

Dožar nad Saharo

Že četrto leto se junaško bori alžirski narod proti nadmočnim francoskim silam. Jedro nezlomljivega alžirskega odpora sestavlja Fronta narodne osvoboditve. Njen predstavnik in voditelj Benkheda Ben Jusuf se je udeležil VII. kongresa ZKJ in ob tej priložnosti povedal tudi nekaj besed o hrabrem boju alžirskega ljudstva.

»Alžirski narod se bori za svojo neodvisnost z omejenimi sredstvi,« je dejal Ben Jusuf, »proti vojski, ki je oskrbovana z materialom Atlantske zveze, ki jo sestavlja 600.000 vojakov in 200.000 policajev, žandarjev in oboroženih kolonov. Dve tretjini letalstva in polovico francoske mornarice so mobilizirali proti nam.

Vzlic temu velikanskemu vojaškemu stroju, ki ga podpira Atlantska zveza diplomatsko, gmotno in finančno, pa je kolonializem nesposoben, da bi premagal alžirski narod. Namesto da bi iz tega potegnili zaključke in se pogajali o miru, so francoski upravitelji razširili svoje oborožene akcije. Zatekli so se k popolni vojni, v kateri je na žalost glavna žrtev — nedolžno civilno prebivalstvo. Požigajo naše gozdove in naše posevke; bombardirajo naše vasi. Zračni napad na tunizijsko vas Sakiet Sidi Jusuf, ki je povzročil razburjenje med svetovnim javnim mnenjem, je samo blede podoba tega, kar počenjajo v Alžiriji malone vsak dan že skoraj štiri leta.

Francoski kolonialisti so začeli nasilno preseljevati prebivalstvo in sistematično izseljujejo celotna področja, ki jih nato razglasijo za »prepovedano cono« ali za »zemljo brez gospodarja«. Nedavno tega so del Alžirije, na meji s Tunizijo, razglasili za »prepovedano cono«, čeprav ta meri 15.000 kv. km in je bilo na njej naseljeno 350.000 prebivalcev.

»VEM, DA STE ŽE SLISALI ZA NAŠO DEŽELO, ZA NJEN PRAVIČEN BOJ PROTI KOLONIALNEMU JARMU.« JE DEJAL PREDSTAVNIK NARODNE UNIJE KAMERUNA, ERNEST QUANDIE V POZDRAVU VII. KONGRESU ZKJ

pravo vojno, ki bo spodnesla tla gospostvu obeh kolonialnih sil v tem delu Afrike.

Danes se že od Alžira do Kameruna, od Konga do Ugande razvija boj za neodvisnost. Afrika je danes na dnevnem redu svetovne politike. Afriški narodi ne marajo za izjave naklonjenosti, ki čedalje pogosteje prihajajo iz Washingtona, Pariza, Londona ali Bruslja, kar dobro razumejo njihov pomen. Zda, ko so jih izgnali iz Azije, kolonialisti menijo, da bodo lahko preživel v Afriki, saj je pretežni del celine, žal, še vedno zasvojen. Tisti, ki hočejo zadržati kolonialni sistem, si prizadevajo napraviti iz afriške celine »poslednji up« in »zadnjo mejo« kolonializacije in izkoriščanja.

Toda Afrika črncev, Afrika plemenskega razlikovanja, Afrika prisilnega dela se budi v zagonu narodne zavesti. Njeno srce bije v utripu sodobnega časa, obdobja umetnih satelitov in osvajanja vesolstva. In takšna Afrika se iz dneva v dan vse bolj uveljavlja.

TUJI GOSTJE NA VII. KONGRESU ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE. DRUGI Z LEVE JE PREDSTAVNIK FRONTE NARODNE OSVODITVE ALŽIRIJE, BEN JUŠEF

rodne unije Kameruna udeležil VII. kongresa ZKJ v Ljubljani.

»Vem, da ste že slisali za našo deželo, za njen pravičen boj proti kolonialnemu jarmu, vendar upam, da ne bo odveč, če ponovim nekaj podatkov.

Kamerun leži v srcu črne celine — Afrike. Obsega nekaj nad pol milijona kvadratnih kilometrov, se pravi, velik je približno za dve Jugoslaviji, ima pa pet milijonov prebivalcev.

Do prve svetovne vojne je bil Kamerun nemška kolonija, leta 1916 pa so ga zasedle britanske in francoske čete. Najprej sta obe veliki sili skušali skupaj upravljati našo deželo. To pa jima ni uspelo. Zato sta končno sklenili, da si bosta razdelili Kamerun. Francija je vzela zase štiri petine ozemlja, Anglija pa ostalo.

V Versailles so po končani prvi svetovni vojni razpravljali tudi o položaju bivših nemških kolonij. Predsednik ZDA Wilson je bil mnenja, naj bi internacionalizirali bivša nemška kolonialna ozemlja, medtem ko so pa Japonci, Britanci in Francozi zahtevali, naj bi ta ozemlja preprosto pripojili njihovim kolonialnim posestim. Menili so, da je to »pravična odškodnina« za škodo, ki jo je njim povzročila Nemčija v vojni.

Iz vseh teh nesoglasij se je končno izčimlil kompromis: vzpostavili so mandatni sistem. Tako je tudi Kamerun po versajski pogodbi iz l. 1919 postal mandatno ozemlje. Kolonialistične sile so dobile pravico, da upravljajo z zaupanimi ozemlji, niso jih pa smele vključiti v svoje kolonialne imperije.

Mandatni režim je zagotavljal Kamerunu pravico na neodvisnost, ni pa nikjer govoril o odgovornosti mandatnih sil, da pomagajo deželam pod njihovo upravo, da se postavijo na lastne noge.

Združeni narodi so po končani drugi svetovni vojni namesto dotedanjega mandatnega režima vzpostavile sistem mednarodnega skrbništva. V posebnem poglavju čl. 78 Ustanovne listine ZN so poudarjena načela tega sistema, ki med drugim predvidevajo krepitev miru in mednarodne varnosti, pomoč razvoju ozemelj pod skrbništvom, da bi se čimprej osamosvojila za upravljanje in neodvisnost, spodbujanje spoštovanja človeških pravic in razvijanje občutka medsebojne odvisnosti vseh narodov sveta.

Nekaj značilnosti ameriških sindikatov

O ameriških sindikatih zatrjujejo, da so bili v preteklem stoletju med najbolj borbenimi delavskimi organizacijami. V zgodovini so znane velike delavske bitke, na primer krvavi spopadi v Chicagu, v Pittsburgu in obsežne stavke, kakor je bila na primer Pullmanova. Delavci so se z njimi potegovali za osnovne pravice, predvsem za ekonomske, to je za mezde, za 8-urni delavnik, za pravice žena in podobno. Zal pa nobeni napredni — niti komunistični — stranki ni uspelo, da bi se postavila na čelo delavskega gibanja. In to je še danes tisto, kar manjka ameriškim organiziranim delavcem, pa tudi vsi 60 milijonov ljudi, ki v ZDA živijo od mezd in plač. Vendar pa ni mogoče trditi, da sindikati zaradi tega stoji ob strani. Ameriški sindikati so danes prišli že do take razvojne stopnje, da vse bolj posegajo v notranje in tudi zunanje življenje države. To pa kajpak ni po volji vsemogočnemu vladarju Amerike, velikemu kapitalu. Ta neprenehoma išče nove načine in ukane ter izrablja vsako priložnost, da bi omejil naraščajoči vpliv teh delavskih organizacij.

V zadnjih letih je vodstvo ameriških sindikatov posvetilo dosti pozornosti boleči rani v posameznih organizacijah — korupciji. Zlastno dejstvo je namreč, da je v Ameriki precej takih sindikalnih organizacij, ki so bolj gangsterske kakor delavske, čeprav imajo izobeseno firmo sindikata. Tako je dosti prahu dvignila »American Syndicate« v zvezi s šoferji in vozniki. Njen primer je zelo značilen za temno plat sindikalnega gibanja v ZDA.

Zveza šoferjev in voznikov šteje poldrug milijon članov. Kakor vsak drug sindikat v ZDA ima tudi ta profesionalno vodstvo, ki nastopa v imenu članov in tudi upravlja sin-

štvo voditeljev narodnoosvobodilnih organizacij so zapirli in izgnali.

Vsi ti ukrepi represalij in pritiska pa niso zmanjšali borbenosti Kameruncev. Nasprotno, se bolj so razvneli željo po neodvisnosti in okreplili gibanje za združitev. To toliko, da je celo eden najvidnejših pariških časopisov »Le Monde« v uvodniku 27. januarja 1957 zapisal: »Večina v Kamerunu terja neodvisnost.«

To pa je veliko, kajti članarina poldruga milijona članov in posebni socialni prispevki nanesejo precej. In ravno ta denar je vir za razne posle, ki nimajo s sindikalnim gibanjem prav nič skupnega, to pa je v ameriških sindikatih tradicionalna zadeva. Od vsega začetka je namreč industrijski kapital s podkupninami, s svojimi plačanci in vrinjenici skušal minirati sindikalna gibanja in tudi danes še ni odstopil od te prakse.

Tako se posamezna sindikalna profesionalna vodstva večkrat ukvarjajo z različnimi finančnimi transakcijami z izgovori, da bi povečali sindikalno premoženje. Sindikalne pogodbe se spreminjajo v pristna kapitalistična podjetja, njihovi vodje pa v velike finančnike, ki jim ni mar korist gibanja samega, ampak nasprotno, večkrat mu celo namerno škodujejo. Samo primer: pred nekaj leti so se v Chicagu pripravljali uslužbenci neke veleblagovnice, da bi se organizirali v sindikat. Delodajalci so zvedeli za to namero in so na vrat na nos odpustili 150 ljudi, ki so agitirali za organizacijo. Ostali uslužbenci so na ta ukrep odgovorili s stavko, a so propadli. Zakaj? Prav zaradi sindikalne zveze šoferjev in voznikov. Prve dni so namreč šoferji v veleblagovnici stavkali z uslužbenci, neankrat pa so se premislili. Kot člani svojega sindikata šoferjev in voznikov so začeli delati in tako razbili stavko. Predsednik tega sindikata, zloglasni Beck, se je pač sporazumel z delodajalci veleblagovnice — seveda za mastno plačilo — in ukazal šoferjem, naj nehajo stavkati. Beck se je lani moral za govarjati pred ameriškim senatom zaradi take in podobne korupcije in zaradi nepoštenega poslovanja s sindikalnim denarjem. Ob-

tožen je bil tudi za neposredne zveze z gangsterji v newyorškem pristanišču. Dolžila ga, da za svoje osebne potrebe ni delal nobenih razlik med sindikalno in svojo blaginjo. Nepoštenega predsednika so po razpravi pred senatom odstavili, vse pa je ostalo pri starem, ker je njegovo mesto zavzel nič manj gangsterski Hoffa. Člani sindikatov namprotjejo taki politiki, rav tako pa si vodstvo združenih sindikatov prizadeva, da bi izkoreninili korupcijo in druge podobne slabosti v vodstvih posameznih sindikalnih zvez. Lani januarja je objavilo posebni kodeks etičnih norm za sindikalne funkcionarje, toda v več primerih jih niso mogli uveljaviti. Lanski sindikalni kongres je bil zato prisiljen izključiti tiste, ki se jih niso držali.

Čiščenje v sindikalnih organizacijah je tudi v neposredni zvezi z enotnostjo sindikalnega gibanja v ZDA. Čim bolj enotne bi bile te delavske organizacije in čim več delavskega razreda bi zajemale, tem več perspektiv bi imele za uspeh in napredek. V tem pogledu so največji organizacijski uspeh dosegli pred dvema letoma, ko sta se združili dve največji sindikalni zvezi — AFL (Ameriška federacija dela) in CIO (Kongres industrijskih organizacij). Izključitev nekaterih zvez sicer zavira pot k enotnosti in krejitvi sindikatov, toda če gre za organizacije, ki delavskemu združevanju več škodujejo kakor koristijo, je to nedvomno pameten ukrep. Ni pa mogoče odobravati izključitve tistih, ki jim očitajo »komunistične težnje«, to se pravi tistih, ki se potegujejo za aktivno vlogo sindikatov v političnem življenju.

Kljub vsemu pa so prizadevanja za sodelovanje v zunanem in notranjem politič-

nem življenju v ameriških sindikalnih vrstah čedalje močnejša.

Obsežno razpravo je letos februarja zbudil predlog sindikalne zveze avtomobilskih delavcev za soudeležbo pri dobičku v avtomobilskih tovarnah. Vzdignil je oblak prahu zlasti pri delodajalcih, ki so ga vnaprej odklonili, hkrati pa sprožili po časopisih gonjo proti tem »čudnim idejam z nevarnimi težnjami«. Posebni članki so hoteli prepričevati povprečne Američane, da bi poseganje v »področje dobičkov« lahko imelo »usodne« posledice v gospodarstvu. Zahtevo po soudeležbi pri dobičku so ocenjevali tudi kot taktično potezo pred sklepanjem kolektivnih pogodb, vendar pa je očitno, da je predlog nekaj več, kakor pa samo neke vrste meštarski trik. Sicer predlog formalno še ne presega tradicionalnega ameriškega sindikalnega okvira, t. j. tarifne borbe, a že dejstvo, da bi ob njegovem uresničenju delavci vedeli, da dejanske dobičke in celo sodelovali pri razdeljevanju, bi pomenilo nemajhno politično pridobitev za delavsko gibanje v Ameriki.

Zahteve avtomobilskih delavcev po soudeležbi pri dobičku sodijo tudi v okvir krize, ki že nekaj mesecev pretresa ameriško življenje — t. j. obsežnega gospodarskega nazadovanja, tako imenovane reesije. Mnogi brezposelnih še vedno naraščajo in tako vladni krogi kakor tudi delavske organizacije razpravljajo o ukrepih, ki naj bi potegnili Ameriko iz teh hudih težav. Sredi preteklega meseca so se funkcionarji vodstva združenih sindikatov sešli na posebni konferenci pri Eisenhowerju in predložili med drugim »takojšnje zmanjšanje davkov in uvedbo velikih javnih del, da bi zavirali naraščanje brezposelnosti. Jasno je, da bi ukrepi te vrste prinesli le zasilno in začasno olajšanje v ameriškem gospodarskem življenju, vendar pa so tudi predlogi Združenih sindikatov šele začetek večje dejavnosti v tej smeri.

Aktivnejša vloga sindikalnih organizacij v ZDA je vsekakor znamenje, da dobiva ameriški delavski razred v njih važnega nosilca svojih teženj.

maf

DOGODKI V SVETU OD TEDNA DO TEDNA

Japonska in Indonezija sta 15. aprila sklenili sporazum o prenehanju vojnega stanja. Hkrati sta sklenili tudi sporazum o japonski vojni odškodnini. Japonska bo plačala Indoneziji 233 milijonov dolarjev vojne odškodnine v denarju, za 400 milijonov dolarjev pa ji bo izročila raznega blaga.

V ZDA je že 24. tovarna avtomobilov ustavila delo. Zaradi tega je že okoli 60.000 delavcev avtomobilskih tovarn v Ameriki brez posla.

Sovjetski veleposlanik v Washingtonu — Menšikov je izjavil, da bi Sovjetska vlada rada sklenila z ZDA trgovsko pogodbo. ZDA so edina velika država, s katero Sovjetska zveza nima trgovskih stikov.

Na Cipru so bile velike demonstracije in stavke zaradi tega, ker angleške vojaške oblasti zadržujejo politične zapornike v zaporih brez preiskave in sodbe. Največje demonstracije so bile pred glavnim zaporom v Nikoziji.

Predsednik komiteja za zunanjo trgovino Hasan Brkić se je na štiridnevem uradnem obisku v Egiptu pogovarjal z egiptovskimi gospodarstveniki o razširitvi medsebojnega gospodarskega sodelovanja med Jugoslavijo in Združenom arabsko državo.

V Beogradu je zasedala mešana jugoslovansko-avstrijska komisija, ki je razpravljala o aktualnih vprašanjih medsebojnih odnosov. Prvi del teh razgovorov so končali nedavno tega na Dunaju.

Na zasedanju Ekonomsko-socialnega sveta Združenih narodov v New Yorku je jugoslovanski delegat Minčić poudaril, da je treba mednarodno trgovino razširiti. To bo najnujnejše, čim bolj bo gospodarsko nazadovanje v ZDA vplivalo na zahodne industrijske države.

V Varšavo je prispel na uradni obisk predsednik preziduma vrhovnega sovjeta Sovjetske zveze Vorosilov. Med bivanjem na Poljskem je imel državniške razgovore s predstavniki poljske vlade.

Zahodnonemški kancler Adenauer je uradno obiskal London. Spremljala sta ga zunanji minister von Brentano in minister za gospodarstvo Erhard. Z britanskim predsednikom vlade McMillanom se je razgovarjal o nemškem vprašanju, o oborožitvi zahodnemem vojske in o področju svobodne trgovine v Zahodni Evropi. Predmet razgovorov so bili tudi odnosi med Vzhodom in Zahodom ter sestanek na najvišji ravni.

V Hamburgu v Zahodni Nemčiji je 17. aprila zvečer 120.000 ljudi demonstriralo proti vladni odločbi, da bo zahodnonemško armado opremila z atomskimi orožjem. To je bila do sedaj največja poveljna demonstracija v Zahodni Nemčiji.

Zahodnonemška vlada je sporočila, da bo izpolnjevala gospodarski sporazum, ki ga je sklenila z Jugoslavijo meseca marca leta 1956. Sporočila je tudi, da bodo prvi obrok posojila v znesku 50 milijonov mark od skupnih 240 milijonov izplačali 1. maja.

V Grčiji so končali predvolilno kampanjo za bližnje parlamentarne volitve. Za 300 poslanskih mest so postavili nad 1000 kandidatov. Za te volitve je značilno, da v njih sodeluje nad 60 političnih strank.

Poljski Sejm je sprejel gospodarski plan za leto 1958. Glavni smoter plana je vzpostaviti ravnotežje plačilne bilance in odpraviti nesorazmerje med dohodki prebivalstva in ponudbo blaga na tržišči. Pričakujejo, da se bo letos narodni dohodek povečal za 6% v primerjavi z letom 1957.

SOVJETSKA ZVEZA JE RAZSTAVILA NA SVETOVNI RAZSTAVI MODEL SPUTNIKA II

V Bruslju, glavnem mestu Belgije so 17. aprila svečano odprli svetovno razstavo, ki po svojem obsegu in pomembnosti presega vse dosedanje podobne razstave. Razstavni prostori obsegajo nad 200 hektarov. Na razstavi sodeluje 43 držav, med njimi tudi Jugoslavija in 7 mednarodnih organizacij. Največjo pozornost vzbujata sovjetski in ameriški paviljon. Sovjeti so razstavili tudi model Sputnika. Nad celotno razstavo kraljuje velikanski simbol »Atomum«, to je struktura atoma, ki naj simbolizira sodobni razvoj in napredek znanosti in tehnike.

Alžirska narodnoosvobodilna vojska je začela napadati industrijsko središče in vojno pristanišče Philipville. Ta napad je del obširnih akcij alžirske vojske proti francoskim postojankam v deželi.

Holandska vlada je pristala na vzpostavitev ameriških raketnih izstrelišč na njenem ozemlju. To je izjavil holandski vojni minister ob njegovem obisku v New Yorku.

Predsednik sovjetske vlade Hruščev je poslal ameriškem predsedniku Eisenhowerju novo pismo, v katerem podrobno razlaga sovjetske stališče do nujnih mednarodnih vprašanj. Hruščev v njem tudi vnovič poziva ameriško vlado, naj ustavi jedrske poskuse.

PEENEMÜNDE se spet oglaš

Peenemünde pri nas ni kdo ve kaj znan. Znan je pri zapadnih narodih, posebno pri Angležih, saj jih spominja na strahote in grozote, ki so jih doživljali med drugo svetovno vojno.

Na skrajnem severu Nemčije ob Baltičkem morju leži členovit polotok, ki je v drugi svetovni vojni odigral svojo posebno vlogo. Leta in leta je bil trn v peti angleške obveščevalne službe. Tu, na tem polotoku je nacistična Nemčija uredila program svojega tajnega orožja V, ki je postalo 1944. leta strah in trepet angleškemu prebivalstvu, up in nada propadajočemu Hitlerjevemu Reichu. Na tem polotoku je v začetku vojne Hitler skoncentriral vrhove nemške tehnične znanosti na čelu z mladim profesorjem von Braunom. Ta mladi znanstvenik se je s svojim štabom noč in dan trudil, kako bi kot zaveden nacist čimveč doprinesel k zmagi nemškega orožja, slavi in veličini Hitlerjevega Reicha.

Rojstvo raketnega orožja

Na sam božični večer 1942. leta je nemški generalni štab triumfalno in z zadovoljstvom so si meli roke nemški znanstveniki. Prvi poizkusni izstreljek rakete je uspel. Ta zračna raketa je pa, bila še prava igračka v primerjavi s tem, kar je sledilo v poznejših letih in kar je bilo v programu nemškega generalnega štaba, zakaj prve raketne izstrelke so poslali v zrak z navadnim smodnikom in šele po neštetihi ponesrečenih poskusih s tekočim superoksidom kot pogonskim sredstvom se je v letu 1944 posrečilo uresničiti program nemških znanstvenikov.

Julija 1943 je začelo zavezniško letalstvo z masovnimi bombnimi napadi na Nemčijo. Tako imenovani »round-the-clock-bombing« so »razirali« nemška velenista, saj je tedaj padlo samo na Hamburg 11.000 ton razstreliva, na Berlin 6000 ton, na Köln 8000 ton itd. Nemška letalska obramba je bila proti temu brez moči. Po porazih na vzhodni fronti in v Afriki je nacistična Nemčija kot smrtno ranjena zver upirala pogled na Peenemünde, na tajno orožarno, ki je v teh usodnih mesecih postala za Reich edina odredila bilka, na katero se je mogel Hitler še opirati v svoji agresivni propagandi in tolažitvi vedno bolj obupane nemške množice. Ko pa so junjske noči 1944. leta zavezniške vojske izvršile invazijo na evropsko celino in je bil zlom »nepremagljive trdnjave« pred durmi, je tajno orožje zares postalo še zadnja uteha.

Londončani so v teh toplih junjskih dneh sprčo posrečene invazije mirno spali kar pri odprtih oknih; saj pa tudi že meseca ni bilo nikakega zračnega napada na London in jih svareča sirena ni vznemirjala. Nenadoma jih je pa sredi noči od 12.—13. junija vrglo iz postelj. Brez vsakih predhodnih signalov sirene so si sledile detonacije in stebri plamenov. Reflektorji so zaman iskali napadalca po zraku. Londončanom je postalo jasno, da nemško tajno orožje ni samo propagandni maneuver, ampak da je živa resnica. V 1. je začel svoje razdiralno delo in angleški pisatelj, ki je vse to doživel, opisuje takole: »Vsak šum, ki je prišel do ušes, je postal muka. Ko ga zaslišiš, se skloniš skozi okno in odleže ti šele, ko vidiš, da je na ulici samo tovarni avtomobil. Ako pa vidiš, da povzroča brnenje V 1, ti butne kri v glavo in vsega te prevzame strah. Veš, V 1 je nekje v poletu, se spušta na zemljo in nenadno useka. Ležeš pod okensko polico, kjer je najbolj varno mesto v stanovanju. Rušilna moč tega rožja ni tako močna kot pa zračni pritisk in tega se Londončani že dolgo zavedajo. V 1 izbija s svojim zračnim pritiskom stene, trga dimnike, obrača drevje, toda na zemlji se njen udarec komaj pozna. Proti temu orožju so pa Angleži

malu iznašli obrambno sredstvo, protirožje, zaporni ogenj in zaporne balone. Toda Hitlerjev »možganski trust« se je tega prav dobro zavedal, zato je pripravljajl drugo, mnogo strašnejše morilno in rušilno orožje, proti kateremu ni bila možna obramba, kjer niso nič pomagali ne radarji, ne zaporni ogenj in ne zaporni baloni. To je bil nemški V 2, ki so ga pripravljali v Peenemündeju, njen šef je pa bil

Werner von Braun

Tedaj je bil von Braun komaj 32 let star. Malo prej se je habilitiral za profesorja na univerzi Aberdeen s svojo disertacijo o problemu rakete. Bil je samozavesten in drzen planer, organizator in tehnik raketnega orožja, katerega so obudovali nacistični vrhovi. Sredi starih generalov, s katerimi se je zelo rad fotografiral, je bil videti kot »burš«, ki je komaj prišel iz akademije. In vendar je bil sredi pozornosti nemškega političnega in vojnega stroja. Morda je res, kar pravijo, da je že tedaj sanjal o tem, kako bo zgradil raketo, ki bo imela hitrost 30.000 kilometrov na uro in da bo potem dvignil svet iz tečajev; da bo zgradil umetno luno, ki bo krožila okrog zemlje in da je v svoji fantaziji že videl medplanetarne satelite. Verjetno je sanjal o tem. Ni pa sanjal, ampak ustvarjal za tedaj najmočnejše orožje, ki naj za ceno najstrašnejših žrtv prinese slavo in moč Tretjemu Reichu. To njegovo odločnost so na zapadu kmalu občutili, zakaj 38 dni potem, ko so se Angleži že nekako privadili na brnenje in eksplozije V 1, so iz Peenemündeja začele letati preko zaliva »krkavardeče rože« — 12 ton težke rakete, ki so bile hitrejšje kot zvok in katere so imele strašno rušilno moč. Bilo je nekako tako kot

sporočilo o strašni kugi, ko veš, da mora vsakih deset minut umreti toliko in toliko ljudi v tem osemmilijskem mestu, pravi že navedeni angleški pisatelj. Nič manj kot 3065 V 2 in 8014 V 1 je bilo izstreljenih na Anglijo in nekatera kontinentalna mesta. Samo London je izgubil 70.000 ljudi zaradi tega. Katastrofo, ki jo je doživel 900 ameriških vojakov v frontnem kinu 10. decembra 1944 zaradi enega samega zadetka iz Peenemündeja, označujejo v vojni zgodovini kot edinstveno pred atomsko bombo na Hirošimi 1945. leta. Peenemünde je pa pripravljajl še strašnejše orožje, in sicer A 4, A 4b, medplanetarno raketo 49 in 410, ki naj bi s svojo fantastično silo ponesla svojo razdiračo moč na sem New York.

Toda tajno orožje V 2 je prišlo pol leta prepozno, kakor ve povedati takratni poveljnik združenega poveljstva general Eisenhower v svoji knjigi »Križarska vojna v Evropi«, v kateri med drugim pravi: »Ako bi bilo možno, da bi V 2 orožje začelo delovati pol leta prej, bi bila invazija odložena, ker bi to orožje oviralo pohod združenih armad iz južne Anglije«. Nemčijo pa tedaj tudi tajno orožje ni moglo več rešiti. Končni udarec nemški armadi se je vedno bolj bližal.

IRONIJA ZGODOVINE

Po odločilnem predoru ameriških oklopnih enot iz Francije je bilo tajno orožje paralizirano. Začel se je lov za nemško strokovno ekipo in njihove načrte. Približno istočasno, ko je »Specialni komite« v Moskvi poslal svojega posebnega vojnega odposlanca na fronto maršalu Zukovu, je tudi Pentagon, vrhovno ameriško vojaško poveljstvo, poslal posebnega odposlanca iz Washingtona z nalogo, da za vsako ceno pride do načrtov in strokovnega kadra v Nemčiji. Vrhovni po-

veljnik združenega poveljstva mu je dodelil poseben tankovski oddelek. Prehitel pa ga je poveljnik 44. diviziona nemške armade Magnus von Braun, ki je izročil Amerikancem svojega brata in njegovo znanstveno ekipo iz Peenemündeja.

Magnus von Braun je postal direktor orjaškega avtomobilskega podjetja Chrysler v Detroitu v Ameriki. Ime njegovega brata in njegove znanstvene ekipe se pa ni pojavilo vse do letošnjega februarja,

WERNER VON BRAUN V DRUŽBI HITLERJEVIH GENERALOV V PEENEMÜNDEJU 1944. LETA

Minili so časi, ko so kolonialni narodi trpeli, čakali, poslušali in ustvarjali bogastvo za metropole, sami pa postajali dežale bolj revni. Tisti, ki tega ne morejo razumeti, bodo doživeli še večja razočaranja. Države, ki so si izbojevale neodvisnost, vplivajo zelo ohrabrilno na narode, ki so še vedno v kolonialnem položaju in so jim zgled. Ti narodi jasno vidijo, da se bodo lahko gospodarsko, kulturno in politično razvijali le tedaj, če bodo postali neodvisni, če bodo upravljali sami sebe in svoje nacionalno bogastvo izkoriščali za svoj razvoj.

Te besede poznamo. Izgovorili jih je tovariš Tito na VII. kongresu ZKJ, ko je govoril o položaju kolonialnih dežel.

Prav te besede pa so dobile svoje polno potrdilo na važni politični manifestaciji prav takih držav, ki jih je imel v mislih tovariš Tito, ko je dejal: »Države, ki so si izbojevale neodvisnost, vplivajo zelo ohrabrilno na narode, ki so še vedno v kolonialnem položaju in so jim zgled.

Gre za nedavno prvo konferenco osmih neodvisnih afriških držav: Gane, Etiopije, Librije, Maroka, Tunizije, Sudana, Libije in Združene arabske države. Njihovi predstavniki so se 15. aprila sešli v glavnem mestu Gane v Akri. Predmetov, o katerih naj bi razpravljali ti predstavniki svobodnega dela črnega kontinenta, je bilo obilo. Najbolj pereč je vsekakor alžirski problem, nič manj pa tudi brezpravni položaj desetih milijonov črnih prebivalcev Južnoafriške zveze. Vse te dežele tišči tudi prav dosti skupnih zadev: vprašanje industrializacije na primer, ki je osnovni pogoj za razvoj vsake zaostale dežele. Njihovi komaj pridobljeni neodvisnosti prav enako grozi pohlep tujih sil, ki bi si jih spet rade podredile. Gre tudi za ureditev medsebojnega gospodarskega in kulturnega sodelovanja. Vprašanje svetovnega mira je tudi zanje eno izmed osrednjih vprašanj. In končno, treba je postaviti temelje skupnega reševanja skupnih problemov za prihodnje obdobje.

In kakšni so bili rezultati večdnevnega posvetovalnja?

Že v otvoritvenem govoru je ministrski predsednik Gane Nkrumah pozval afriške dežele, naj se ne zapletajo v spore med velikimi silami. Naše mesto je izven blokov, je dejal. Posvaril je pred nevarnostjo novega imperializma, ki skuša doseči svoje smotre z gospodarskim prodiranjem in ki povzroča državljanske vojne. Odločno tudi obsojamo, je dejal Nkrumah, namero, da bi Sahara uporabljali za preizkušanje atomskih bomb. Drugi govorniki so zahtevali, naj bi vskladili napore za podporo tujim

Minili so časi

stim afriškim deželam, ki so še pod tujim gospostvom, da bi dosegle svobodo. Predstavnik nove Združene arabske države je v osmih točkah nanizal predloge o smernicah za sodelovanje v mednarodnih odnosih: spoštovanje načel OZN, pravico vseh kolonialnih narodov do samoodločanja in neodvisnosti, privrženost načelom bandunske konference. Dalje: podpirati pravice Alžirije do neodvisnosti, odvzeti silo kot sredstvo za reševanje spornih zadev, prepoved atomskega orožja, zahtevati pravico skupnosti narodov, da sodelujejo pri pogajanjih o razorožitvi.

Vsekakor ideje, ki so v polnem nasprotju z blokovskimi pojmovanji. In pa hkrati ideje, ki vzbujajo spoštovanje pred politično zrelostjo afriških držav.

Njihovo solidarnost je podkreplila prisotnost predstavnikov dveh osvobodilnih gibanj, ki so bili seveda za sedaj samo še opazovalci. Na konferenci je bil namreč navzoč predstavnik narodnoosvobodilne fronte Alžirije in delegat iz odvisnega Kameruna. Le-ta je sporočil konferenci, da je Kamerun prispel na isto stopnjo, kakor Alžirija, na začetek narodnoosvobodilne vojne. V fran-

coskem delu Kameruna namreč že dalj časa tli odporiško gibanje, ki sicer ni tako obsežno in popolno organizirano kakor alžirsko, mu je pa zelo podobno. Evropski opazovalci konference niso zamudili poudarjati vidne vloge Združene arabske države, ki se je tudi pokazala kot pobudnik zbliževanja afriških narodov.

Sad konference je bilo več resolucij. V njih zahtevajo afriške države takojšnje prenehanje vojne v Alžiriji in pogajanja Francije z alžirsko narodnoosvobodilno fronto, nadalje izjavljajo privrženost načelom OZN in načelom mirnega sožitja, ki so jih postavile azijsko-afriške države pred leti na bandunski konferenci. Zahtevajo tudi, naj se določi datum, kdaj bodo odvisne dežele postale samostojne in obljubljajo tem deželam vso podporo. V posebni resoluciji so obsodili uporabo oborožene sile proti prebivalstvu Kameruna, ki želi uresničiti svoje pravilne težnje. O sredstvih za ohranitev neodvisnosti in nedotaknjenosti afriških držav je bilo prav tako govora v posebni resoluciji.

Ni dvoma, da bodo sklepi te konference močno vplivali na bodoči razvoj dežel afriške celine. Okrepili bodo zavest neodvisnosti vsake posebej in utrili njihovo medsebojno solidarnost. Po oceni nekaterih komentatorjev je konferenca v Akri važna predvsem zato, ker so neodvisne afriške dežele jasno izpovedale, da hočejo kot neodvisne posegati v mednarodna dogajanja. Akra pomeni novo pomembno zmago načel politike aktivnega sožitja. Je nov dokaz, da so afriške dežele pripravljene braniti svojo neodvisnost pred tistimi, ki so jim včeraj gospodovali in tudi pred tistimi, ki bi jih danes hoteli spraviti pod svoj vpliv.

WERNER VON BRAUN DRŽI PONOSNO MODEL PRVEGA AMERIŠKEGA SATELITA, KI JE FEBRUARJA LETOS OTTEL V VE-SOLJE

ko je 1. februarja 1958 dr. Ernest Stuhlinger, desna roka Wernerja von Brauna, pritisnil v Cap Canaveralu v Floridi na gumb in dal znak za izstrelitev prvega ameriškega satelita »Explorer«. Po neštetihi ponesrečenih poizkusih ekipe ameriških znanstvenikov, da bi poslali v vsemirje »ameriški sputnik«, zakaj pretekli so že štirje meseci, odkar je že krožil v vsemirju sovjetski sputnik št. 1, in trije meseci, odkar je bil spuščen s svojo Laško sputnik št. 2, so Amerikanci pozvali nemško ekipo v vojno mornarico. Ta ekipa je bila do tedaj nekoliko zastopljena, bila je »žrtve konkurenčnega boja v Pentagonu«, kakor vedo povedati Nemci, kajti po nalogu vojnega ministra so mogli biti zaposleni v ameriški armadi pri izdelavi raket samo srednje težine in srednjega dometa. Medkontinentalna raketa je pa spadala v domeno vojne mornarice. Ker pa tu ni nikakor šlo in blamaža s ponesrečenimi sateliti je bila že preočitna, so pozvali v vojno mornarico nemško ekipo s von Braunom na čelu. Novi vojni minister McElroy jim je dal popolnoma proste roke pri njihovem delu.

Ironija zgodovine je hotela, da prav ti, ki so pred 15 leti poslali prvo raketo v območje nadzemske atmosfere v imenu Tretjega Reicha

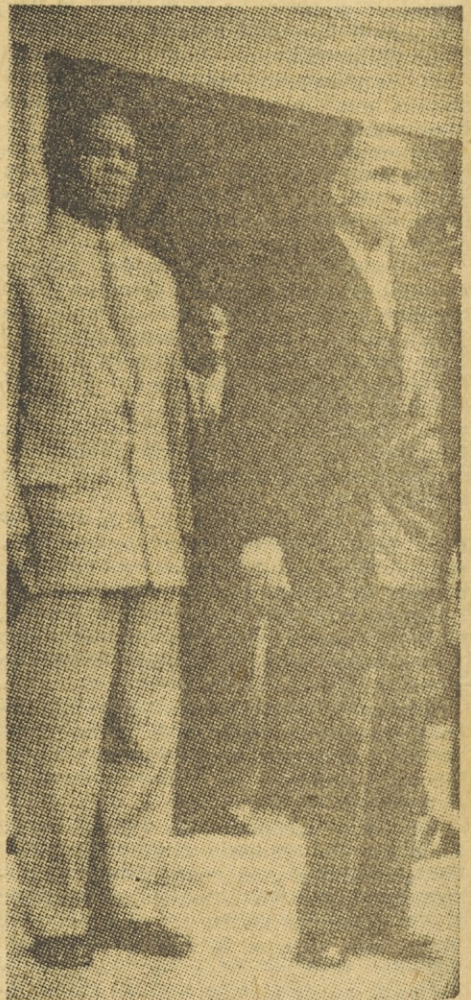
in začeli pošiljati za tedaj najstrašnejše orožje nad svoje smrtnne sovražnike na zahodu, sedaj v imenu prav teh nadaljujejo »svoje veliko opravilo in dajejo svoj doprinos v tekmovanju za svetovni prostor«, kakor to imenuje ugledni zapadnonemški list »Die Welt«.

Primerjave v zgodovini so velikokrat močno problematične in tvegane, posebno če dogmatsko gledamo na družbene pojave. Zato tudi prav lahko dovedejo do povsem napačnih zaključkov, če pri tem ne upoštevamo objektivnih družbenih pogojev v vsaki dani situaciji. Kljub temu pa se le prečesto vsiljujejo primerjave prav v zgodovinskih dogajanjih. Posebno še v najnovejšem času, ko spomini uhajajo na tiste meglene dni pred 25 leti, ko je Hitler s svojimi pobesnelimi »šturmami« prevzel oblast, v začetku z razmeroma skromnimi zahtevami »mesta pod soncem«. Temu je sledila priključitev Sarskega ozemlja, nadaljevala s ponovno oborožitvijo, priključitvijo Avstrije, Sudetov itd. Prvo je rodilo drugo in vsaka nova zahteva je imela za posledico novo, še zahtevnejšo. V ta val novih zahtev je Hitler vključil vse od navadnega »wehrmana« do najvišjih znanstvenikov z edinim ciljem: razširiti nemški »življenjski prostor« na vso zemeljsko oblo.

Tudi sedanjí vladni predsednik Zapadne Nemčije je začel svoje pretenzeje z razmeroma skromnimi in pobožnimi zahtevami, ki se pa iz dneva v dan stopnjujejo, dokler ni prišel njegov »družbeni prostor« z barvo na dan. Komaj nekaj dni po sklepu Bundestaga o oborožitvi nemške armade z atomskimi orožjem, kjer je krščansko demokratska večina zatrdjevala, da sklep ne velja za vodikovo bombo, je krščanski vojni minister te države izjavil, da bo tudi Nemčija izdelovala vodikovo bombo, če se bodo tudi druge države, predvsem Francija, oboroževale s tem orožjem, češ da Nemčija neče zaostajati v oboroževalnem tekmovanju in ji je potrebna do zob oborožena ekspanzivna nemška vojska...

Miroljubni svet je bil presenečen. V času, ko milijoni protestirajo proti strašnemu orožju, se Peenemünde zopet oglaš. Ali ni to težnja, da nemški militaristi zopet sedejo v sedlo apokaliptičnih jezdecov...?

M. M.

EGIPTOVSKI ZUNANJI MINISTER DRAVZI IN MINISTRKI PREDSEDNIK GANE DR. NKUMAH NA OTVORITVENIH SLOVESNOSTIH AFRISKE KONFERENCE